YALIYOMO

A: UTANGULIZI 1
B: SEKTA YA MIFUGO 4
I: HALI YA MIFUGO 4
II: MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018 NA MAKADIRIO YA MAPATO KWA MWAKA 2018/2019 6
Makusanyo ya Maduhuli 6
Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli mwaka 2018/2019 6
Fedha Zilizoidhinishwa 7
III: MAENEO YA KIPAUMBELE KATIKA MPANGO NA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2017/2018 NA KATIKA MPANGO WA 2018/2019 8
IV: UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA SEKTA YA MIFUGO KATIKA MWAKA 2017/2018 NA MPANGO WA MWAKA WA FEDHA 2018/2019 9
SERA, SHERIA, MIKAKATI NA PROGRAMU 9
UZALISHAJI NA BIASHARA YA MIFUGO NA MAZAO YAKE 12
TATHMINI KATIKA SEKTA YA MIFUGO 25
TATHMINI YA UENDESHAJI WA NARCO, MASHAMBA YA KUZALISHA MIFUGO NA VITUO VYA KUPUMZISHIA MIFUGO 30

MATUMIZI YA RASILIMALI ZA ARDHI, MAJI NA MALISHO KWA MIFUGO....................................42
UDHIBITI WA MAGONJWA YA MIFUGO 51
UKAGUZI WA MIFUGO NA MAZAO YAKE..........................59
UTAFITI, MAFUNZO NA UGANI WA MIFUGO 60
UTAMBUZI, USAJILI NA UFUATILIAJI WA MIFUGO...67
HUDUMA YA MAABARA ZA MIFUGO 69
USIMAMIZI WA UBORA WA MAZAO, TAALUMA NA HUDUMA ZA VETERINARI 71
HALI YA UWEKEZAJI KATIKA SEKTA YA MIFUGO 77
Uratibu wa Masuala ya Kikanda na Kimataifa kwa Sekta ya Mifugo 79
Sensa ya Mifugo Nchini 82
C: SEKTA YA UVUVI...82
I: HALI YA SEKTA YA UVUVI..82
TATHMINI YA SEKTA YA UVUVI 86
II: MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018 NA MAKADIRIO YA MAPATO KWA MWAKA 2018/2019 102
Makusanyo ya Maduhuli 102
Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli Mwaka 2018/2019... 102
Fedha Zilizoidhinishwa.. 102
III: MAENEO YA VIPAUMBELE.. 104

IV: UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU KATIKA MWAKA 2017/2018 NA MPANGO WA MWAKA WA FEDHA 2018/2019 104
SERA, SHERIA, MIKAKATI NA PROGRAMU 104
USIMAMIZI WA RASILIMALI ZA UVUVI 106
HALI YA UVUVI KATIKA BAHARI KUU 111
HIFADHI ZA BAHARI NA MAENEO TENGEFU 113
UKUZAJI VIUMBE KWENYE MAJI 114
UBORA NA USALAMA WA MAZAO YA UVUVI 120
URATIBU WA MASUALA YA KIKANDA NA KIMATAIFA KATIKA SEKTA YA UVUVI 124
MIRADI YA SEKTA YA UVUVI NA MICHANGO YAKE KATIKA KUSIMAMIA UVUVI 126
UWEZESHAJI WA WAVUVI WADOGO NA WAKUZAJI VIUMBE KWENYE MAJI 129
HALI YA UWEKEZAJI KATIKA SEKTA YA UVUVI 130
UTAFITI, MAFUNZO NA UGANI 132
D: MASUALA YA MTAMBUKA YA MIFUGO NA UVUVI 141
E: HITIMISHO NA SHUKRANI 146
F: MWISHO MAOMBI YA FEDHA 149
VIAMBATISHO 152

VIFUPISHO VYA MANENO

ACGG	African Chicken Genetic Gains
ACSAA	African Climate Smart Agriculture Alliance
ADGG	African Dairy Genetic Gains
AfDB	African Development Bank
AGOA	African Growth and Opportunity Act
ARDS	Agriculture Routine Data System
ASDP	Agricultural Sector Development Programme
ASF	African Swine Fever (Homa ya Nguruwe)
ASLMs	Agricultural Sector Lead Ministries
ASR	Agricultural Sector Review
AU-IBAR	African Union - Inter African Bureau for Animal Resource
BMUs	Beach Management Units
BTC	Belgium Technical Cooperation
CAADP	Comprehensive Africa Agriculture Development Programme
CBPP	Contegous Bovine Pleuropneumonia
CCPP	Contegous Caprine Pleuropneumonia
CCRO	Certificate of Customary Right of Occupancy
CIAT	International Center for Tropical Agriculture
COSTECH	Commission for Science and Technology
DADPs	District Agriculture Development Plan
DASIP	District Agricultural Sector Investment Project

DDCA	Drilling and Dam Construction Agency
DFID	Department for International Development, UK
DVS	Directorate of Veterinary Services
EAC	East African Community
EADD	East Africa Dairy Development
ECF	East Coast Fever
EEZ	Exclusive Economic Zone
EMA-ISP	Environmental Management Act Implementation Support Programme
EPA	Economic Partnership Agreement
ESMP	Environmental and Social Management Plans
EU	European Union
FADs	Fish Aggregating Devices
FAO	Food and Agriculture Organization of United Nation
FEPU	Farmers' Education and Publication Unit
FETA	Fisheries Education and Training Agency
FMD	Foot and Mouth Disease
GIS	Geographical Information System
GN	Government Notice
HABs	Harmful Algal Blooms
ICT	Information Communication Technology
IFAD	International Fund for Agricultural Development
ILO	International Labour Organization

ILRI	Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo
IPSAS	International Public Sector Accounting Standards
JICA	Japan International Cooperation Agency
LITA	Livestock Training Agency
LSD	Lumpy Skin Disease
LVEMP	Lake Victoria Environmental Management Project
MATT	Multi - Agency Task Team
MoU	Memorandum of Understanding
MTEF	Medium Term Expenditure Framework
NAIC	National Artificial Insemination Center
NARCO	National Ranching Company
NBS	National Bureau of Statistics
NCD	New Castle Disease
NDC	National Development Cooperation
NICOL	National Investiment Company Ltd
NSSF	National Social Security Fund
OC	Other Charges
OFMP	Octopus Fishery Management Plan
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OPRAS	Open Performance Review and Appraisal System
PAC	Public Accounts Committee
PAID	Puplic -Private Partnership for Artificial Insemination Delivery Project

PFMP	Pelagic Fishery Management Plan
PER	Public Expenditure Review
PHRD	Japan Policy and Human Resources Development
PMO	Prime Minister's Office
PPP	Public Private Partnership
RUSACCOs	Rural Savings and Credit Cooperative Societies
RVF	Rift Valley Fever
SACCOS	Savings and Credit Cooperative Societies
SADC	Southern African Development Cooperation
SADCAS	Southern Africa Development Community Accredation Services
SAGCOT	Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania
SHIMIWI	Shirikisho la Michezo ya Idara na Wizara
SUA	Sokoine University of Agriculture
SUGECO	Sokoine University Graduate Entrepreneurs Cooperative
SWIOFish	South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth
TADB	Tanzania Agriculture Development Bank
TALIRI	Tanzania Livestock Research Institute
TAN AIM	Tanzania Agricultural Investment Mapping
TAPIFA	Tanzania Association of Pig Farmers
TBC	Tanzania Broadcasting Cooperation
TBS	Tanzania Bureau of Standards

TCSAA	Tanzania Climate Smart Agriculture Alliance
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TFDA	Tanzania Food and Drugs Authority
TIB	Tanzania Investment Bank
TIC	Tanzania Investment Centre
TLMP	Tanzania Livestock Master Plan
TOT	Training of Trainers
TPRI	Tropical Pesticides Research Institute Tea Research Institute of
TVLA	Tanzania Veterinary LaboratoryA gency
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
UNDP	United Nation Development Programme
USAID	United States Agency for International Development
VMS	Vessel Monitoring Sytem
VVU	Virusi vya Ukimwi
WFD	World Food Day
WFP	World Food Programme
WTO	World Trade Organization
WWF	World Wide Fund for Nature

HOTUBA YA WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI, MHESHIMIWA LUHAGA JOELSON MPINA (MB), AKIWASILISHA BUNGENI MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2018/2019

A: UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika,** naomba kutoa hoja kwamba, kutokana na taarifa iliyowasilishwa ndani ya Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji iliyochambua bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Fungu 99: Maendeleo ya Mifugo na Fungu 64: Maendeleo ya Uvuvi), Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kujadili Mapitio ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa mwaka wa fedha wa 2017/2018. Aidha, naliomba Bunge lako Tukufu likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2018/2019.

2. **Mheshimiwa Spika,** awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuniwezesha kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kuwasilisha hotuba yangu siku ya leo. Aidha, kwa heshima kubwa namshukuru Mheshimiwa **Dkt. John Pombe Joseph Magufuli**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuniamini na kuniteua kuwa Waziri wa Mifugo na Uvuvi. Ninamuahidi Mheshimiwa Rais nitatumia uwezo wangu wote kuwa nitatekeleza wajibu wangu kwa ufanisi na uadilifu wa hali ya juu kwa kuhakikisha kuwa rasilimali za mifugo na uvuvi zinasimamiwa na kulindwa kwa kuzingatia Sheria na Kanuni zilizopo. Aidha, nampongeza Mheshimiwa Rais kwa kuongoza nchi yetu kwa umahiri kwa **falsafa ya hapa kazi tu**, Mapinduzi

ya viwanda hapa nchini na utekelezaji makini wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi (CCM) ya mwaka 2015. Vilevile, naishukuru familia yangu kwa dhati kwa upendo na ushirikiano wanaonipatia ninapotekeleza majukumu yangu.

3. **Mheshimiwa Spika**, napenda kumpongeza Mheshimiwa **Samia Suluhu Hassan**, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa jitihada zake za kuhimiza masuala ya utunzaji wa mazingira ambayo ni muhimu katika kuendeleza na kusimamia sekta za mifugo na uvuvi. Nichukue fursa hii kumwahidi Mhe. Makamu wa Rais kuwa nitasimamia kikamilifu sekta za mifugo na uvuvi katika usimamizi na utunzaji wa mazingira ili kuwa na ufugaji na uvuvi endelevu.

4. **Mheshimiwa Spika,** nachukua fursa hii kumpongeza Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, **Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa**, Mbunge wa Ruangwa kwa hotuba yake nzuri ambayo kwa ufasaha imetoa malengo ya Serikali na mwelekeo wa utendaji wa sekta mbalimbali pamoja na kazi zitakazotekelezwa na Serikali katika mwaka wa fedha 2018/2019.

5. **Mheshimiwa Spika,** naomba nikupongeze wewe na Naibu Spika, kwa kuliongoza kwa busara na hekima Bunge letu Tukufu. Pia, nawapongeza Wenyeviti wa Bunge kwa kazi nzuri wanayofanya ya kuongoza Bunge letu Tukufu.

6. **Mheshimiwa Spika,** kwa namna ya pekee naishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji chini ya Mwenyekiti wake **Mhe.**

Mahamoud Hassan Mgimwa, Mbunge wa Mufindi Kaskazini na Makamu wake **Mhe. Dkt. Christine Gabriel Ishengoma**, Mbunge wa Viti Maalum Morogoro kwa ushirikiano na ushauri mzuri waliotoa wakati wa kupitia Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2017/2019 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha kwa mwaka wa fedha 2018/2019.

7. **Mheshimiwa Spika,** naomba kuchukua nafasi hii kuwapongeza Mhe. Damas Daniel Ndumbalo, Mbunge wa Songea Mjini, Mhe. Justine Joseph Monko, Mbunge wa Singida Kaskazini, Mhe. Maulid Said Mtulia, Mbunge wa Kinondoni, Mhe. Dkt. Godwin Mollel, Mbunge wa Siha, Mhe. Stephen Lemomo Kirushwa, Mbunge wa Longido kwa kuchaguliwa na kisha kuapishwa na Bunge lako Tukufu ili wawatumikie wananchi waliowachagua. Pia, nitumie fursa hii kumpongeza Mhe. Janeth Maurice Massaburi kwa kuteuliwa na Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuwa Mbunge. Waheshimiwa Wabungeni hongereni sana.

8. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ilipokea kwa masikitiko makubwa taarifa za kifo cha Mhe. Mbunge mwenzetu; Hayati Leonidas Tutubert Gama aliyekuwa Mbunge wa Songea Mjini. Naungana na Waheshimiwa Wabunge wenzangu kutoa salaam za rambirambi kwa familia za marehemu, ndugu na wananchi wa jimbo alilokuwa analiwakilisha. Mwenyezi Mungu aweke roho ya marehemu mahali pema peponi Amina. Aidha, naomba pia, nitumie fursa hii kuwapa pole Waheshimiwa Wabunge waliopata ajali mbalimbali na waliogua katika kipindi cha mwaka 2017/2018.

9. **Mheshimiwa Spika**, naomba niwapongeza na kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Kisesa kwa kunichagua na kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa katika kuwawakilisha hapa Bungeni.

B: SEKTA YA MIFUGO

I: HALI YA MIFUGO

10. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017, sekta ya mifugo ilikua kwa asilimia 2.8 ikilinganishwa na asilimia 2.6 mwaka 2016 na kuchangia asilimia 6.9 katika pato la Taifa ikilinganishwa na asilimia 7.7 mwaka 2016. Kulingana na takwimu zilizokokotolewa katika Mpango Kabambe wa Mifugo Tanzania 2017, katika mwaka 2017 idadi ya mifugo nchini inakadiriwa kufikia ng'ombe milioni 30.5, mbuzi milioni 18.8 na kondoo milioni 5.3, kuku wa asili milioni 38.2, kuku wa kisasa milioni 36.6, nguruwe milioni 1.9 na punda wapatao 595,160 (Chanzo: Mpango Kabambe wa Mifugo Tanzania na Ofisi ya Taifa ya Takwimu, 2017).

11. **Mheshimiwa Spika,** katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018 uzalishaji wa maziwa umefikia lita bilioni 2.4 ukilinganishwa na lita bilioni 2.1 zilizozalishwa katika kipindi cha Julai, 2016 hadi Aprili, 2017. Aidha, katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018 usindikaji wa maziwa umeongezeka na kufikia lita milioni 56.2 ikilinganishwa na maziwa lita milioni 40.1 zilizoshindikwa katika kipindi cha Julai, 2016 hadi Aprili, 2018. Pia, katika kipindi hicho, jumla ya mitamba 590 ilizalishwa kutoka katika mashamba ya Serikali na ya Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO). Vilevile, Sekta Binafsi ilizalisha na kuuza kwa wafugaji wadogo nchini jumla ya mitamba 13,145.

12. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018, uzalishaji wa zao la nyama umeongezeka kufikia tani 679,992 ikilinganishwa tani 558,164 zilizozalishwa katika kipindi Julai, 2016 hadi Aprili, 2017. Aidha, katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018, jumla ya tani 2,608.93 za nyama (mbuzi tani 1,248.14, ng'ombe tani 1,030.79, kondoo tani 50 na punda tani 280) ziliuzwa nje ya nchi na jumla ya tani 1,224.55 za nyama (nguruwe tani 506.05 nguruwe, ng'ombe tani 711.03 na kondoo tani 7.47) ziliingizwa nchini. Pia, uzalishaji wa mayai uliongezeka nchini kutoka mayai bilioni 2.76 mwaka 2016/2017 hadi bilioni 3.16 mwaka 2017/2018.

13. **Mheshimiwa Spika,** ulaji wa nyama kwa mwaka 2017/2018 ni wastani wa kilo 15, lita 47 za maziwa na mayai 106 kwa mtu kwa mwaka ikilinganishwa na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO, 2011) ambavyo ni kilo 50 za nyama, lita 200 za maziwa na mayai 300 kwa mtu kwa mwaka.

14. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, vipande vya ngozi zilizosindikwa hatua ya *wet blue* vimepungua kutoka vipande vya ngozi za ng'ombe 1,215,030 vyenye thamani ya shilingi bilioni 34.7 mwaka 2016/2017 hadi vipande 292,394 vyenye thamani ya shilingi bilioni 3.255 na viliuzwa katika nchi za China, India, Pakistani, Italia, Uturuki, Ghana, Nigeria, Ethiopia, Thailand, Oman - UAE na Kenya**.** Pia, idadi ya ngozi ghafi za ng'ombe vipande 482,752 vyenye thamani ya shilingi bilioni 3.176 vimeuzwa nchi za China, Nigeria, Ghana, Misri, Pakistan, India, Malawi na Italia vimeongezeka ikilinganishwa na vipande 241,773 vyenye thamani ya shilingi bilioni 1.89 vilivyouzwa mwaka 2016/2017.

15. **Mheshimiwa Spika,** pamoja na hali halisi iliyoelezwa hapo juu, sekta ya mifugo inakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo; upotevu wa mapato unaotokana na biashara ya mifugo na mazao yake kufanyika kinyume na sheria na taratibu, migogoro ya ardhi baina ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi, uvamizi wa maeneo ya minada ya mifugo, ranchi za Taifa, mashamba ya mifugo pamoja na vituo vya kupumzishia mifugo, uingizwaji holela wa mazao ya mifugo toka nje ya nchi,Tanzania kugeuzwa kuwa maeneo ya kuchungia mifugo ya nchi jirani pia uuzaji wa madawa bandia ya mifugo.

II: MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018 NA MAKADIRIO YA MAPATO KWA MWAKA 2018/2019

Makusanyo ya Maduhuli

16. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Fungu 99 (Maendeleo ya Mifugo) ilipangiwa kukusanya kiasi cha shilingi 16,404,739,500.00. Hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2018 kiasi cha shilingi 13,677,333,381.24 kimekusanywa ikiwa ni sawa na asilimia 83.4, ikilinganishwa na shilingi 10,952,827,50 zilizokusanywa mwaka 2016/2017 kuanzia mwezi Julai, 2016 hadi tarehe 30 Aprili, 2017.

Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli mwaka 2018/2019

17. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Fungu 99 inatarajia kukusanya jumla ya

shilingi 18,467,945,100.00. Vyanzo vya fedha hizo vimetokana na marekebisho katika ada, tozo na kodi mbalimbali zinazotozwa katika sekta ya mifugo. Vyanzo vikuu vya fedha hizo ni pamoja na leseni za kusafirisha wanyama na mazao yake nje ya nchi (export duty license fees); Ada ya kutoa vibali vya kusafirisha wanyama, nyama, ngozi na mazao mengine nje ya nchi; Ada ya huduma ya vibali vya kusafirisha mifugo ndani ya nchi (Movement Permits); Ushuru wa soko (Market fee); Mauzo ya chanjo za mifugo, mifugo, mitamba, mazao ya mifugo; Kodi ya pango la nyumba za Serikali na mauzo ya zabuni Tender documents) mbalimbali.

Fedha Zilizoidhinishwa

18. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Fungu 99 ilitengewa jumla ya shilingi 35,645,980,426.30. Kati ya Fedha hizo, shilingi 31,645,980,426.30 ni fedha za Matumizi ya Kawaida na shilingi 4,000,000,000.00 ni fedha kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

19. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Fungu 99 lilitengewa jumla ya shilingi 31,645,980,426.30 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizi, shilingi 18,232,921,600.00 ni mishahara na shilingi 13,413,058,826.3 ni Matumizi Mengine. Hadi kufikia mwezi Aprili, 2018, jumla ya shilingi 26,214,758,881.87 zilikuwa zimetolewa, sawa na asilimia 82.84 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya hizo, shilingi 14,387,998,700.00 ni kwa ajili ya Mishahara (PE) na shilingi 11,826,760,181.87 ni kwa ajili ya Matumizi Mengine (OC).

Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

20. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Fungu 99 ilitengewa jumla ya shilingi 4,000,000,000.00 za matumizi ya maendeleo zikiwa ni fedha za ndani. Mpango wa Bajeti ya Maendeleo kwa Fungu 99 ulihusisha utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II). Hadi kufikia mwezi Aprili, 2018 hakuna fedha iliyokuwa imetolewa.

III: MAENEO YA KIPAUMBELE KATIKA MPANGO NA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2017/2018 NA KATIKA MPANGO WA 2018/2019

21. **Mheshimiwa Spika,** maeneo ya kipaumbele katika mpango na bajeti ya mwaka wa fedha 2017/2018 na katika mpango wa 2018/2019 kupitia Idara Kuu ya Mifugo ni pamoja na:-

(i) Kuimarisha usimamizi wa ardhi kwa kutenga maeneo ya malisho;
(ii) Kuimarisha upatikanaji wa maji na malisho ya mifugo;
(iii) Kuimarisha huduma za utafiti, ugani na mafunzo ya uzalishaji bora wa mifugo ili kupata bidhaa za mifugo zenye ubora (nyama, maziwa na ngozi);
(iv) Kuimarisha vituo vya uhimilishaji Kitaifa na Kikanda;

(v) Kuboresha masoko na miundombinu ya uzalishaji mifugo na kuongeza thamani bidhaa za mifugo;
(vi) Kuimarisha tasnia ya nyama na ufugaji wa ng'ombe wa maziwa;
(vii) Kuimarisha tiba na udhibiti wa magonjwa ya mifugo; na
(viii) Kufanya sensa ya mifugo
(ix) Kuhamasisha ujenzi wa viwanda vya mazao ya mifugo na pembejeo pamoja na kuvifufua viwanda vya zamani.

IV: UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA SEKTA YA MIFUGO KATIKA MWAKA 2017/2018 NA MPANGO WA MWAKA WA FEDHA 2018/2019

SERA, SHERIA, MIKAKATI NA PROGRAMU

22. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kutoa elimu kuhusu Sera ya Taifa ya Mifugo ya mwaka 2006 na Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo wa mwaka 2011. Jumla ya wadau 2,600 walipata elimu hiyo kupitia Maonyesho ya Sabasaba, Nanenane na Siku ya Chakula Duniani. Aidha, Wizara imesambaza kwa wadau nakala 350 za Sera ya Taifa ya Mifugo na Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo. Pia, Wizara ilisambaza kwa wadau nakala za vijitabu 100 vya Fursa za Uwekezaji katika sekta ya mifugo.

23. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018 Wizara kwa kushirikiana na wadau, imeendelea kupitia

sheria za sekta ya mifugo ili ziendane na Sera ya Ugatuaji wa Madaraka na kuboresha mazingira ya kibiashara. Aidha, Wizara imeandaa Mapendekezo ya Kutunga Sheria ya Mbari Bora za Wanyama (Animal Breeding Act) na kufanya Mapitio ya Sheria Na. 13 ya Maeneo ya Malisho na Rasilimali za Vyakula vya Wanyama ya mwaka 2010. Vilevile, kanuni zifuatazo zimeandaliwa na kuwasilishwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kabla ya kutangazwa katika Gazeti la Serikali. Kanuni hizo ni:

(i) Kanuni za Fedha na Utumishi za Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania, 2017;
(ii) Kanuni tano (5) za Tasnia ya Mifugo zinazohusiana na tozo;
(iii) Kanuni tatu (3) chini ya Sheria ya Nyama tayari zimeshafanyiwa mapitio ya kina na upekuzi (*scrutinization and vetting;)*
(iv) Kanuni mbili (2) za Vyakula vya Wanyama (Import and Export of Animal Feed Resources, Regulations na Detention, Treatment, Disposal and Distruction of Animal Feed Resources, Regulations); na
(v) Rasimu mpya nne (4) za kanuni zimeandaliwa ambazo ni: *Packing, Branding, Labeling and Sealing of Animal Feed Resources, Regulations*; *Animal Feed Resources Product Registration Regulations*; *Fees and Charges of Animal Feed Resources, Regulations*; na *Varietal Purity Certification of Pasture Seeds, Regulations*.

Katika mwaka 2018/2019 Wizara itaendelea kukamilisha mapitio ya Sheria na Kanuni zote za mifugo kwa lengo la kuziboresha ili ziweze kuboresha huduma za biashara za mifugo na mazao yake.

24. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na Wizara za Sekta ya Kilimo pamoja na wadau wengine imeanza kutekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo nchini Awamu ya Pili (ASDP II). Lengo la ASDP II ni kufanya mageuzi ya sekta ya kilimo (mazao, mifugo na uvuvi) ili kuongeza uzalishaji na tija kwa ajili ya uhakika wa chakula, kuongeza kipato kwa wakulima, wafugaji, wavuvi na Taifa kwa ujumla. Aidha, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine imeanza kutekeleza Mpango Kabambe wa Mifugo Tanzania (Tanzania Livestock Master Plan - TLMP) wa mwaka 2017 ambao unatekelezwa kupitia Programu pana ya sekta ya kilimo ASDP II. Mpango huu unaolenga kuboresha sekta ya mifugo inayotegemewa na watanzania zaidi ya milioni 50 na itatekelezwa kwa miaka 15 ambapo itatekelezwa kwa awamu tatu za miaka mitano na itawezesha kuwaongoza wadau wa sekta ya mifugo kuhusu maeneo ya uwekezaji.

25. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kutekeleza miradi mbalimbali ya kuendeleza sekta ya mifugo kupitia Pogramu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (Agricultural Sector Development Programme - ASDP II). Utekelezaji wa miradi hii utaimarisha usimamizi wa rasilimali za mifugo kwa maendeleo ya sekta. Pia, Wizara itafanya mapitio ya Sera na Miongozo mbalimbali ya sekta za mifugo ili kuboresha mazingira ya biashara na kuendelea kutekeleza Mpango Kabambe wa Mifugo Tanzania (Tanzania Livestock Master Plan - TLMP) kupitia mfumo wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo awamu ya Pili (Agriculture Sector Development Programme - ASDP II).

UZALISHAJI NA BIASHARA YA MIFUGO NA MAZAO YAKE

26. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018, vituo 184 vya kukusanya maziwa vimeanzishwa kwenye maeneo yenye mfumo wa masoko unaounganisha viwanda vya kusindika maziwa. Kutokana na hali hiyo, usindikaji wa maziwa katika viwanda vya kusindika maziwa umeongezeka kutoka lita milioni 40.1 mwaka 2016/2017 na kufikia lita milioni 56.2 mwaka 2017/2018. Ongezeko hili limetokana na kuongezeka kwa uwekezaji katika viwanda vya kusindika maziwa kutoka viwanda 65 vilivyokuwepo mwaka 2016/2017 hadi viwanda 76 vinavyofanya kazi kufikia mwezi Aprili 2018 (Kiambatisho Na. 1).

Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kwa lengo la kuimarisha uzalishaji, ukusanyaji na usindikaji wa maziwa kufikia lita 200,000 kutoka lita 154,000 kwa siku.

27. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kupitia Bodi ya Maziwa imeendelea kuratibu Programu ya Unywaji Maziwa Shuleni katika mikoa ya Kilimanjaro, Arusha, Mbeya, Njombe na Tanga katika shule 40, ambapo takriban wanafunzi 34,561 walikunywa jumla ya lita za maziwa 631,860. Mikoa iliyohusika ni Arusha (Arusha mjini) Shule 3 wanafuzi 3,047 ambao walikunywa lita 60,940 za maziwa; mikoa ya Mbeya na Njombe shule 15 ambapo wanafunzi 10,000 walikunywa lita 200,305.5 za maziwa; na mkoa wa Tanga (Tanga Mjini) Shule 4 ambapo wanafunzi 3,606 walikunywa lita 57,600 za maziwa. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine wa mifugo itaendelea kuhamasisha

unywaji wa maziwa katika shule za msingi katika Halmshauri 50 nchini.

28. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara iliendelea kuboresha mashamba ya Serikali ya kuzalisha mitamba ya Sao Hill, Kitulo, Ngerengere, Mabuki na Nangaramo kwa kuyapatia vitendea kazi. Katika kipindi hiki jumla ya mitamba 590 ilizalishwa kutoka katika mashamba ya Serikali na NARCO kama ilivyoanishwa kwenye Kiambatisho Na. 2 ikilinganishwa na mitamba 634 iliyozalishwa na kusambazwa katika mwaka 2016/2017. Kupungua kwa uzalishaji katika mashamba ya Serikali na NARCO kumeendelea kutokana na ubinafsishaji uliofanywa katika ranchi za NARCO ambapo mitamba mingi ya maziwa hivi sasa inazalishwa na ranchi (vitalu) za NARCO zilizobinafsishwa na wafugaji wadogo wa ngombe wa maziwa. Aidha, Sekta Binafsi ilizalisha na kusambaza kwa wafugaji wadogo nchini jumla ya mitamba 13,145 ikilinganishwa na mitamba 11,454 mwaka 2016/2017.

29. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaimarisha mashamba matano (5) ya kuzalisha mitamba ya Sao Hill, Kitulo, Ngerengere, Nangaramo na Mabuki kwa kununua mitamba 1,000 aina ya boran, madume bora aina ya Friesian 100 na aina ya boran 100 ili kuongeza idadi ya ng'ombe wazazi na kuboresha malisho na miundombinu ya maji. Aidha, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuongeza uzalishaji wa mitamba na kusambaza kwa wafugaji. Pia, Wizara imeanzisha Programu ya Uzalishaji wa Mitamba 1,000,000 kwa mwaka kutokana na makundi ya ng'ombe wa asili kwa kufanya uhimilishaji (Artificial Insermination -AI) katika ng'ombe milioni 3.0 (massive AI) kwa ajili ya

kuongeza uzalishaji maziwa ili kukidhi mahitaji. Programu hii ni mojawapo ya kazi zilizoainishwa kutekelezwa kupitia Mpango Kabambe wa Mifugo Tanzania ambao umeainisha kuwa ifikapo mwaka 2021/2022 idadi ya ng'ombe wa maziwa wataongezeka mara 3.8 kutoka 789,000 mpaka 2,985,000.

30. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Mradi wa Ushirikano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi katika kuboresha Uhimilishaji (Public Private Partinership for Artificial Insermination Delivery - PAID) kwa ufadhili wa taasisi ya Bill & Melinda Gates Foundation imeendelea kuimarisha Kituo cha Uhimilishaji cha Taifa (NAIC) Usa River - Arusha kwa kununua madume bora ya mbegu 11 kutoka Afrika Kusini (5) na New Zealand (6) na kununua vifaa vya maabara, kununua *bailer*, mtungi wa lita 2,000 wa kusafirishia kimiminika baridi cha nitrogeni, na mitungi mitano (5) ya lita 50 kila moja ya kuhifadhia mbegu pamoja na kimiminika cha nitrojeni. Gharama ya mradi huu ni Dola za Kimarekani 8,365,494 kwa miaka mitano (5) kuanzia mwezi Mei, 2016 hadi mwezi Oktoba, 2020. Vilevile, jumla ya dozi 140,000 zilizalishwa ikilinganishwa na dozi 100,000 mwaka 2016/2017.

31. **Mheshimiwa Spika**, vituo vya kanda vya uhimilishaji vimeendelea kuimarishwa, ambapo mtambo wa kuzalisha kimiminika baridi cha nitrojeni cha Kanda ya Mashariki Kibaha umefanyiwa matengenezo. Ng'ombe waliohimilishwa wameongezeka kutoka 457,557 mwaka 2016/2017 hadi ng'ombe 508,200 mwaka 2017/2018. Wataalamu 204 wa uhimilishaji kutoka maeneo mbalimbali nchini walijengewa uwezo kwa kupewa mafunzo. Serikali imetoa mafunzo ya unenepeshaji wa mifugo kwa wafugaji 2,199 kutoka katika Halmashauri za

Wilaya 17 katika mikoa ya Arusha, Manyara, Mara, Mwanza, Singida na Shinyanga.

32. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuimarisha Kituo cha Taifa cha Uhimilishaji cha NAIC Usa River, Arusha kwa kununua vitendea kazi kama vile *semen analyzer* (CASA), minibus, *disc plough, pump* ya umwagiliaji, vifaa vya ofisi, kukarabati mabanda ya madume na kuendeleza malisho. Pia, Wizara itajenga kituo cha NAIC Sao Hill Iringa, itanunua trekta na vifaa vyake na kutoa mafunzo kwa wahimilishaji 200 kutoka mikoa 10 ya Lindi, Mtwara, Dodoma, Singida, Simiyu, Shinyanga, Tabora, Kigoma, Katavi na Geita. Aidha, itaimarisha vituo sita (6) vya Kanda vya uhimilishaji vya Dodoma, Kibaha, Lindi, Mbeya, Mpanda na Mwanza kwa kufanya matengenezo ya mitambo ya kuzalisha kimiminika baridi cha Naitrojeni, pamoja na vituo vidogo vya uhimilishaji vya Tanga na Tabora. Pia, itatoa mafunzo ya awali ya uhimilishaji kwa washiriki 50, mafunzo rejea kwa wahimilishaji 50, kutoa mafunzo kwa wataalam watano (5) wa kukarabati mitambo na kuandaa mwongozo wa matumizi ya huduma ya uhimilishaji.

33. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018, Mradi wa Uendelezaji wa Sekta ya Maziwa Afrika Mashariki na Kati (Eastern Africa Dairy Development - EADD II) kupitia taasisi ya Heifer International umetoa mafunzo kwa wafugaji 25,659 (wanaume 14,159 na wanawake 11,500) kuhusu ufugaji bora wa ng’ombe wa maziwa katika nyanja za uzalishaji mifugo, ulishaji, tiba na afya ya mifugo. Wafugaji hao walitoka katika mikoa ya Iringa, Mbeya, Njombe na Songwe. Aidha, Mradi huu umeunda jumla ya Vyama vya Ushirika vya Msingi 37 na kuunda vitovu vya biashara ya

maziwa (Dairy Hubs) ambapo vimeweza kuwa na mapato ya takriban shilingi bilioni 2 kwa mwaka. Aidha, Heifer International imewawezesha wafugaji kuanzisha vituo 11 vya kisasa vya kukusanya maziwa (Milk Collection Centres) vyenye thamani ya shilingi bilioni 1.4. Fedha hizi zilizotolewa kama ruzuku kwa wafugaji zitagharamia ununuzi wa matenki 11 ya maziwa, jenereta 11, vyombo na vifaa vya kusafirishia maziwa na ujenzi wa vituo. Ununuzi wa vifaa hivi umeshafanyika na matenki yataingia nchini tarehe 20 Mei, 2018. Aidha, ili kupanua wigo wa masoko ya maziwa ya wafugaji, EADD inashiriki katika kukiboresha Kiwanda cha Wafugaji Njombe kuwa cha kisasa na kukipanua kutoka uwezo wa kusindika lita 6,000 hadi 20,000 kwa siku. Gharama zitakazotumika ni takriban shilingi bilioni 1.6, fedha zote hizi ni msaada kwa ajili ya ujenzi wa Kiwanda cha Kusindika Maziwa cha Njombe na vituo vya kukusanyia maziwa.

34. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, mradi wa EADD II umeanzisha program ya unywaji maziwa shuleni kwa lengo la kuwafikia wanafunzi wa shule za awali na msingi 10,000 ambao watakunywa maziwa mls 200 kwa kila mtoto kwa siku za shule. Hadi kufikia Machi 2018, wanafunzi wapatao 11,398 wamenufaika na mradi huu kwa siku 4 kati ya siku 5 za shule katika shule 17 za wilaya za Rungwe (shule 6; wanafunzi 4,874), Njombe (shule 8; wanafunzi 4,522) na Wanging'ombe (shule 3; wanafunzi 2,002). Aidha, kutokana na utekelezaji wa mradi huu, masoko ya maziwa ghafi yameongezeka ambapo kwa kiwanda cha Njombe kutoka lita 3,200 hadi kufikia lita 5,600 kwa siku; udahili, mahudhurio na umakini wa kujifunza miongoni mwa wanafunzi katika shule husika umeongezeka.

35. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Heifer International kupitia mradi wa EADD II inatarajia kupanua wigo wa mradi huu ili kufikia maeneo mengi ya mradi kadiri ya upatikanaji wa fedha. Aidha, EADD II itaendelea kushirikiana na wadau wa Sekta Binafsi na Serikali kuwasaidia wafugaji kupanua wigo wa masoko ya maziwa na ujenzi wa viwanda vya maziwa. Vilevile, itaendelea kushirikiana na Serikali, wafugaji na wadau wengine katika kuanzisha vituo vya kisasa vya kukusanya maziwa (Milk Collection Centres) ili wafugaji wengi zaidi waweze kuvifikia kwa karibu zaidi. Pia, mradi utaendelea na programu ya unywaji wa maziwa shuleni kwa kuwafikia wanafunzi wengi zaidi katika maeneo ya mradi.

36. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, uzalishaji wa zao la nyama umeongezeka kutoka tani 558,164 mwaka 2016/17 hadi kufikia tani 679,992 mwaka 2017/2018 (Kiambatisho Na. 3). Aidha, Serikali imeendelea kuimarisha na kuboresha mfumo wa unenepeshaji mifugo kwa kulisha mifugo ya nyama yenye umri mdogo chakula chenye lishe ya protini na nishati nyingi ili wakue haraka na kufikia uzito wa kuchinjwa ndani ya miezi 3 hadi 4 ili kutoa nyama nyingi na bora inayokidhi mahitaji ya soko la ndani na nje. Ng'ombe walionenepeshwa wameongezeka kwa asilimia 14 kutoka 280,000 mwaka 2016/2017 na kufikia ng'ombe 320,000 mwaka 2017/2018. Serikali imetoa mafunzo ya unenepeshaji wa mifugo kwa wafugaji 2,199 kutoka katika Halmashauri za Wilaya 17. Pia, uzalishaji wa mayai uliongezeka nchini kutoka mayai bilioni 2.76 mwaka 2016/2017 hadi bilioni 3.16 mwaka 2017/2018.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa nyama na sekta binafsi itaendelea

kuhamasisha wafugaji na wafanyabiashara wa mifugo kuwekeza kwenye ufugaji wa kisasa ukiwemo wa ranchi na unenepeshaji wa mifugo ili kufikia ng'ombe 450,000 kwa mwaka.

37. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwezeshaji imeendelea kuratibu biashara ya mifugo na mazao yake ndani na nje ya nchi. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya ng'ombe 1,614,321, mbuzi 1,340,222 na kondoo 315,636 wenye thamani ya shilingi trilioni 1.1 waliuzwa katika minada mbalimbali hapa nchini ikilinganishwa na ng'ombe 1,618,047 wenye thamani ya shilingi trilioni 1.34, mbuzi 1,278,182 na kondoo 278,595 wenye thamani ya shilingi trilioni 1.02 mwaka 2016/2017. Pia, Wizara kupitia Bodi ya Nyama Tanzania imeendelea kufuatilia biashara ya nyama ndani na nje ya nchi ambapo hadi kufikia Aprili, 2018 jumla ya tani 2,608.93 za nyama (tani 1,248.14 za nyama ya mbuzi, tani 1,030.79 za nyama ya ng'ombe, tani 50 za nyama ya kondoo na tani 280 za nyama ya punda) zenye thamani ya Dola za Kimarekani 5,679,217.28 ziliuzwa nje ya nchi katika nchi za Dubai, Iraq, Oman, Comoro, Hongkong na Vietnam ikiwa ni pungufu kwa asilimia 17.5 ikilinganishwa na kiasi cha tani 3,162.65 zilizouzwa nje ya nchi katika mwaka 2016/2017. Upungufu huo umetokana na kuzuiliwa kwa muda kwa biashara ya uuzaji wa nyama ya Punda nje ya nchi.

38. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, jumla ya tani 1,401.96 za nyama (tani 548.87 za nyama ya nguruwe, tani 843.02 za nyama ya ng'ombe na tani 10.07 za nyama ya kondoo) zenye thamani ya Dola za Kimarekani 4,368,858.07 ziliingizwa nchini kutoka Kenya, Afrika Kusini, Ireland, Ubelgiji na Uingereza ikiwa ni

ongezeko la asilimia 57.4 ikilinganishwa na kiasi cha tani 890.66 zilizoingizwa ndani ya nchi mwaka 2016/2017. Ongezeko hili limetokana na kuimarishwa kwa ushirikiano baina ya Wizara, Bodi ya Nyama, Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), TFDA katika kusimamia na kudhibiti mianya ya uingizaji nyama na bidhaa za nyama kwa njia zisizo rasmi na hivyo, kupata takwimu sahihi za nyama zinazoingia nchini.

Katika kukabiliana na hali hii Serikali imejipanga kuboresha mifugo ili kuzalisha nyama na mazao yake yatakayokidhi soko lenye mahitaji maalum ya walaji (niche market) kama vile kwenye migodi ikiwa ni pamoja kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza zaidi katika uzalishaji wa mifugo bora na ujenzi wa viwanda vya kuchakata na kusindika nyama. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kufuatilia biashara ya nyama ndani na nje ya nchi.

39. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) imeendelea kutekeleza majukumu yake ikiwa ni pamoja na kuchinja jumla ya ng’ombe 2,488 walionenepeshwa kwa thamani ya shilingi bilioni 2.24. Aidha, NARCO imezalisha na kukuza ndama 4,269 kutokana na ng’ombe wazazi 5,242. Pia, jumla ya ng’ombe 1,412 wenye thamani ya shilingi milioni 800 waliuzwa katika soko la ndani. Vilevile, NARCO kwa kutumia mapato yake imenunua ng’ombe 1,175 wenye thamani ya shilingi milioni 508 kutoka kwa wafugaji wa asili kwa ajili ya kuendeleza Programu ya Unenepeshaji. Vilevile, NARCO imetoa ushauri wa ufugaji bora kwa wawekezaji katika ranchi ndogo waliowekeza jumla ya ng’ombe 87,601, mbuzi 12,432 na kondoo 9,537.

40. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia NARCO kwa kushirikiana na wadau wengine itakamilisha mipango ya kibiashara (business plans) katika ranchi zake pamoja na kutekeleza Mpango Kazi ulioandaliwa kutokana na tathmini iliyofanyika ya muundo, uendeshaji, uzalishaji wa mapato, matumizi na usimamizi wa rasilimali wa Kampuni ya Ranchi za Taifa, Mashamba ya Mifugo ya Wizara na Vituo vya Kupumzisha Mifugo kwa majukumu yaliyoainishwa hapo juu. Aidha, NARCO inatarajia kuzalisha jumla ya ndama 4,356 kutokana na ng'ombe wazazi 5,414. Pia, NARCO inatarajia kununua ng'ombe 1,115 kutokana na vyanzo vya ndani vya mapato na itauza ng'ombe 3,298 walionenepeshwa wanaotarajiwa kufikia thamani ya takriban shillingi bilioni 2.3. Vilevile, NARCO itanunua ng'ombe wazazi 100 na itaendelea na ujenzi wa Machinjio ya Ruvu, kuongeza idadi ya mifugo na kujenga viwanda kwenye eneo la Ranchi ya Ruvu kwa kutengeneza bidhaa za ngozi kwa ajili ya kuongeza ajira ya wanawake na vijana kutokana na mkopo wa riba nafuu wa Dola za Kimarekani milioni 50 kutoka Mfuko wa Maendeleo wa Ushirikiano wa Kiuchumi kwa Serikali ya Korea (EDCF).

41. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine imeendelea kuhamasisha uzalishaji wa kuku kibiashara ili kuongeza mapato ya kaya pamoja na Taifa kwa ujumla. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya vifaranga 85,565 vya kuku wa nyama na mayai ya kutotolesha vifaranga 46,080 vya kuku chotara aina ya *SASSO* na vifaranga 120,000 vya kuku wa nyama viliuzwa nje katika nchi za Kenya, Comoro, Zanzibar na Uganda. Aidha, jumla ya vifaranga vya kuku wazazi 86,837 wa nyama, 4,480, 110 wa mayai na 6,216 wa chotara wa aina ya *Kuroiler* pamoja na mayai ya kutotolesha

vifaranga vya kuku wazazi 86,837 wa nyama, 4,480 wa mayai na 41,400 chotara wa *kuroiler* waliingizwa nchini kutoka katika nchi za Kenya, Malawi, Zambia, Uingereza, Uholanzi, Mauritius na India ili kuongeza uzalishaji wa mayai ya kutotolesha vifaranga wa biashara kutoka kwenye mashamba ya kuku wazazi ikilinganishwa na mayai 2,825,480 ya kutotolesha vifaranga yaliyoingizwa nchini kutoka nje mwaka 2016/2017.

42. **Mheshimiwa Spika,** uzalishaji wa mayai katika mwaka 2016/2017 umeongezeka kutoka mayai bilioni 2.76 hadi mayai bilioni 3.16 mwaka 2017/2018. Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri mbalimbali imesajiri vituo saba (7) vya kutotolesha vifaranga vyenye uwezo wa kuzalisha vifaranga bora 350,000 vya kuku wa nyama, 29,000 vya kuku wa mayai, 18,200 vya kuku wa asili na 86,000 vya kuku aina ya *Kuroiler* kila wiki. Aidha, mashamba ya kuku wazazi saba (7) yenye uwezo wa kutunza idadi ya kuku wazazi 149,121 yameanzishwa katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam na Pwani.

43. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Mifugo (TALIRI) itaendelea kutekeleza Mradi wa Kuboresha Mbari za Kuku wa Asili Afrika (African Chicken Genetic Gains - ACGG) kwa ufadhili Taasisi ya Bill & Mellinda Gates Foundation ambao unatekelezwa kwa pamoja na nchi tatu za Ethiopia, Tanzania na Nigeria kwa miaka mitano (5) kuanzia mwaka 2015 hadi 2019. Lengo kuu la mradi ni kuongeza tija katika uzalishaji wa kuku wa asili kwa ushirikishwaji wa sekta ya umma na sekta binafsi (Public-Private Partnerships), hivyo kuongeza upatikanaji wa kuku bora na kuongeza tija; kipato na uhakika wa lishe. Mradi huu pia unatekelezwa kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha

Sokoine cha Kilimo (SUA), Taasisi ya Utafiti wa Mifugo ya Kimataifa (ILRI) na wadau wengine. Aidha, mradi wa kusambaza vijijini vifaranga aina ya *Kuroiler* katika mikoa 25 nchini utaboreshwa. Pia, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuongeza uzalishaji wa vifaranga ili kukidhi uzalishaji.

44. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika ufugaji, usindikaji na biashara ya nguruwe hai. Biashara ya nyama ya nguruwe imeongezeka kutoka tani 18,899 mwaka 2016/2017 hadi tani 37,191 katika mwaka 2017/2018. Ongezeko hilo limetokana na kupungua kwa maambukizi ya ugonjwa wa Homa ya Nguruwe (African Swine Fever) katika mikoa ya Rukwa, Morogoro, Mbeya, Songwe na Iringa na wafugaji kuanza kuwekeza tena. Aidha, Chama cha Wazalishaji Nguruwe nchini (Tanzania Association of Pig Farmers - TAPIFA) kimeendelea kukua.

45. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuimarisha shamba lake la nguruwe la Ngerengere ili liweze kuendelea kuzalisha mbegu bora za nguruwe. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itaendelea kuhamasisha uwekezaji katika uzalishaji, usindikaji na biashara ya nguruwe. Pia, Wizara itahimiza sekta binafsi kuzalisha na kusambaza mbegu bora za nguruwe kwa wafugaji ili kuongeza uzalishaji wa nguruwe, nyama na mazao yake. Vilevile, Wizara itaendelea kuimarisha Chama cha Wazalishaji Nguruwe nchini TAPIFA kwa lengo la kuboresha kosaafu za nguruwe nchini.

46. **Mheshimiwa Spika,** Serikali inaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika viwanda vya kusindika ngozi ambapo hadi sasa kuna viwanda sita (6) ambavyo ni: (i) Lake Trading Co. Ltd. (Kibaha), (ii) Himo Tanners and Planters (Moshi Vijijini), (iii) SAK International Ltd (Arusha), (iv) ACE Leather (T) Ltd. (Morogoro), (v) Salex Tannery Ltd. (Arusha Jiji); na (vi) Moshi Leather Industries Ltd. (Moshi). Viwanda hivi kwa sasa vina uwezo wa kusindika ngozi jumla ya futi za mraba 71,520,000 za ng'ombe (2,634,008) na mbuzi (520,000) kama inavyoonekana katika (Kiambatisho Na. 4.) Katika mwaka 2016/2017, vipande vya ngozi zilizosindikwa hatua ya *wet blue* vimepungua kutoka vipande vya ngozi za ng'ombe 1,215,030 vyenye thamani ya shilingi bilioni 34.7 hadi vipande 292,394 vyenye thamani ya Shilingi bilioni 3.255 mwaka 2017/18 vilivyouzwa nchi za China, India, Pakistan, Italia, Uturuki, Ghana, Nigeria, Ethiopia, Thailand, Oman – UAE na Kenya.

47. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, idadi ya ngozi ghafi za ng'ombe vipande 482,752 vyenye thamani ya shilingi bilioni 3.176 vimeuzwa nchi za China, Nigeria, Ghana, Misri, Pakistan, India, Malawi na Italia vimeongezeka ikilinganishwa na vipande 241,773 vyenye thamani ya shilingi bilioni 1.89 vilivyouzwa mwaka 2016/2017. Ongezeko hilo limetokana na kupanuka kwa soko la ngozi ghafi zilizouzwa katika nchi za Nigeria na Ghana. Hata hivyo, vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo 1,009,101 vyenye thamani ya shilingi bilioni 2.76 vilivyouzwa nchi za China, Falme za Nchi za Kiarabu, Pakistani, Nigeria na Ethiopia zilizosindikwa hadi hatua ya wet blue, vimepungua ikilinganishwa na vipande 1,124,000 vyenye thamani ya shilingi bilioni 6.2 katika

mwaka 2016/2017. Upungufu huo umetokana na kudorora kwa biashara ya ngozi katika soko la kimataifa na hivyo kusababisha kuendelea kurundikana kwa ngozi ghafi na wet blue zilizopo viwandani kutokana na ufinyu wa soko la ndani. Vilevile jumla ya vipande 43,000 vya ngozi za ng'ombe vyenye thamani ya shilingi 1,820,939.00 vilivyosindikwa hadi hatua ya mwisho (finished leather) vimeuzwa nchi za Pakistani, China na India. Aidha, jumla ya vipande vya ngozi za punda 9,933 vyenye thamani shilingi 112,758,508.72 vimeuzwa nchi za Vietnam na China.

48. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018 Wizara kwa kushirikiana na Wizara za Ofisi ya Rais - TAMISEMI, Viwanda Biashara na Uwekezaji, na Elimu, Sayansi na Mafunzo ya Ufundi (DTI - Mwanza) iliendelea kutekeleza Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi (Leather Sector Development Strategy 2016 - 2020). Jumla ya wataalam 17 wa ngozi kutoka mikoa ya Arusha, Geita, Iringa, Kagera, Kilimanjaro, Mara, Mbeya, Mwanza, Njombe na Simiyu walipatiwa mafunzo juu ya Usimamizi na Utekelezaji wa Sheria ya Ngozi, Kanuni na Mkakati wa kuendeleza zao la ngozi. Aidha, vikao viwili (2) vya Kamati za Kisheria za Mfuko wa Maendeleo ya Mifugo - Kamati ya Kitaifa ya Ushauri na Kamati ya Usimamizi ya Mfuko wa Maendeleo ya Mifugo vilifanyika.

49. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kushirikiana na Sekta Binafsi kutoa mafunzo kuhusu uendelezaji wa zao la ngozi nchini katika Halmashauri za Wilaya 15. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais - TAMISEMI; Wizara za Viwanda, Biashara na Uwekezaji; Wizara ya Elimu, Sayansi na Mafunzo ya Ufundi (DTI - Mwanza) itafuatilia

na kutathmini utekelezaji wa kazi za Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi (Leather Sector Development Strategy 2016 - 2020). Pia, Wizara itawajengea uwezo wakaguzi wa ngozi (Hides, Skins and leather Inspectors) wa Mamlaka za Serikali za Mitaa zote nchini 187 na kuwaelimisha wafugaji, wazalishaji, wasambazaji na watengenezaji wa bidhaa za ngozi kupitia vipindi 12 vya radio na luninga.

TATHMINI KATIKA SEKTA YA MIFUGO

Biashara ya Mazao ya Mifugo na Pembejeo

50. **Mheshimiwa Spika,** katika kubaini changamoto zinazoifanya Sekta ya Mifugo kukusanya kiasi kidogo cha mapato ambapo katika mwaka 2016/2017, Wizara ilikusanya shilingi bilioni 10.95 tu na kutochangia ipasavyo katika Pato la Taifa, katika mwaka wa fedha 2017/2018, Wizara yangu iliamua kuunda timu ndogo ya wataalam kufanya tathmini ya biashara ya mazao na pembejeo za mifugo hapa nchini. Timu hii ilifanya kazi na kuwasilisha taarifa ambayo imebaini uwepo wa mianya ya utoroshaji wa mazao ya mifugo, ushindani usio sawa wa bidhaa na mazao ya mifugo kutoka nje ya nchi, kusuasua kwa uwekezaji katika sekta na viwanda hali ambayo imesababisha baadhi ya viwanda vya ndani kutelekezwa na vingine kubadilishwa matumizi. Pia, upotevu mkubwa wa mapato ya Serikali na wimbi kubwa la uingizaji wa bidhaa na mazao ya mifugo kutoka nje ya nchi bila kujali mahitaji halisi ya nchi.

Aidha, baadhi ya mambo mengine yaliyoibuliwa na kamati ya tathmini ni kama ifuatavyo:-

(i) Uwepo kwa utoroshwaji mkubwa wa mifugo kwenda nje ya nchi ambapo zaidi ya ng'ombe 1,614,035 sawa na nyama takribani kilo 201,754,375 zinapotea kila mwaka kutokana na ng'ombe hawa kutoroshwa ambao wangeliingizia Taifa takribani shilingi 32,280,700,000 kutokana na ushuru kwa ng'ombe na nyama tu pamoja na shilingi 24,210,525,000 kutokana na kodi ya mapato ambayo inafanya upotevu wa mapato kufikia takribani shilingi bilioni 56.49;

(ii) Kiasi cha nyama kilichoombewa vibali kutoka Bodi ya Nyama (TMB), TFDA na Idara ya Huduma za Mifugo (Directorate of Veterinary Services - DVS) ni chini ya kile kilichoingizwa nchini kwa mujibu wa takwimu za Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA). Mfano, katika mwaka 2017 nyama iliyoingizwa nchini kwa mujibu wa TRA ni tani 3,700 wakati takwimu za DVS ni tani 700, TMB tani 1,700 na TFDA tani 2,500, hivyo kati ya DVS na TRA kuna tofauti ya tani 3,000 zenye thamani ya shilingi bilioni moja. Tofauti hii inatokana na baadhi ya waagizaji wa nyama kulipia vibali vya kilo chache ikilinganishwa na kiasi halisi cha nyama kilichoingizwa na hivyo kuikosesha Serikali mapato;

(iii) Uuzaji holela wa maziwa ghafi bila usajili wala vibali vyovyote kumepelekea Serikali kupoteza mapato mengi. Aidha, maziwa lita bilioni 2.03 huuzwa katika soko lisilo rasmi na Serikali

imekuwa ikipoteza takribani shilingi bilioni 120 kila mwaka;

(iv) Kupishana kwa taarifa za TRA na Bodi ya Maziwa Tanzania (TDB) ambapo katika mwaka 2016/2017, maziwa yaliyoingia nchini kwa takwimu za TDB ni kilo 17,025,921.91 wakati takwimu za TRA zinaonyesha kilo 9,286,307. Hii ina maana kuwa kiasi cha kilo 7,739,614.94 zimepita bila kulipiwa kodi TRA;

(v) Zaidi ya asilimi 20 ya maziwa yaliyopo sokoni huingia kwa njia za magendo kupitia bandari bubu na mipakani;

(vi) Uuzaji na usafirishaji holela wa ngozi ndani na nje ya nchi na kupelekea Serikali kukosa mapato kiasi cha shilingi bilioni 87.46 kwa mwaka;

(vii) Uingizaji mkubwa wa bidhaa za ngozi kuzidi mahitaji ya bidhaa hizo na hivyo kutumia fedha nyingi za kigeni ambapo mwaka 2017 kiasi cha Dola za Kimarekani 57,216,732 sawa na shilingi bilioni 128.7 zilitumika kuagiza bidhaa za ngozi;

(viii) Kuwepo kwa dawa bandia za mifugo na zisizokidhi viwango ambazo zimeendelea kuathiri mifugo kutokana na matumizi ya dawa hizo na hivyo kuathiri ukuaji na wakati mwingine vifo kwa mifugo na binadamu; na

(ix) Uwepo wa dawa zilizoingizwa nchini bila kufuata taratibu ambapo mikoa maarufu kwa uingizaji wa dawa na chanjo kwa njia zisizohalali ni pamoja na Arusha, Mwanza na Mbeya.

Kutokana na utoroshaji mkubwa wa rasilimali za mifugo na biashara za magendo ya mazao ya mifugo Serikali inapoteza zaidi ya shilingi bilioni 263.95 kwa mwaka.

51. **Mheshimiwa Spika,** katika kukabiliana na changamoto hizo Wizara yangu imeamua kufanya operesheni ambayo itadumu kwa kipindi cha miezi miwili (siku 60). Malengo ya operesheni ni kudhibiti upotevu wa mapato ya Serikali unaosababishwa na utoroshaji wa rasilimali za mifugo nje ya nchi, uingizaji wa bidhaa za mifugo bila kufuata sheria, kanuni na taratibu zilizopo na biashara holela ya mazao ya mifugo na pembejeo (operesheni hii inaitwa "Operesheni Nzagamba").

Operesheni Nzagamba

52. **Mheshimiwa Spika,** ili kuimarisha ulinzi wa rasilimali za mifugo na mazao yake, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na taasisi nyingine za Serikali zikiwemo Ofisi ya Rais-TAMISEMI, Ofisi ya Rais-Usalama wa Taifa, Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira (NEMC) na Jeshi la Polisi zimeendesha Operesheni Nzagamba kwenye mikoa yote ya Tanzania Bara kwa lengo la kudhibiti upotevu wa mapato na usimamizi wa biashara ya mifugo na mazao yake pamoja na pembejeo za mifugo. Awamu ya kwanza ya operesheni hii inatekelezwa katika maeneo mbalimbali kuanzia mwezi Machi, 2018 na itamalizika mwezi Juni, 2018 ambapo katika awamu ya kwanza imebainika kuwa mifugo mingi, hususan ng'ombe, kondoo, mbuzi na punda inatoroshwa na kuuzwa nje ya nchi bila kibali wala kulipia ushuru wa Serikali hivyo kuikosesha Serikali mapato. Aidha, imebainika kuwa maduka mengi ya pembejeo za mifugo

yanauza dawa bandia na zilizopita muda wa matumizi yake. Vilevile, baadhi ya viwanda vya vyakula vya mifugo hutengeneza vyakula vilivyo chini ya viwango. Hadi kufikia tarehe 08 mwezi Mei**,** 2018 jumla ya shilingi 1,992,804,200 zimekusanywa kama ushuru, tozo na faini mbalimbali katika operesheni hii (Kiambatisho Na. 5).

53. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara yangu itaendelea kuimarisha mikakati ya kulinda rasilimali za mifugo na mazao yake kwa lengo la kuhakikisha kuwa biashara ya mifugo na mazao yake ndani na nje ya nchi inafanyika kwa mujibu wa sheria na kanuni zinazosimamia sekta ya mifugo nchini pamoja na sheria nyingine za nchi. Pia, Wizara itaimarisha minada ya upili na ya mipakani kwa kufanya yafuatayo:-

(i) Kukarabati minada mitatu (3) ya mifugo ya upili ya Murusagamba (Ngara), Mutukula (Missenyi) na Buhigwe (Buhigwe);
(ii) Kutoa mafunzo kwa wakusanyaji maduhuli 20 na wafanyabiashara wa mifugo 200 ili kuimarisha ufanisi katika soko la mifugo;
(iii) Kujenga minada mipya miwili (2) ya mipakani ya Longido na Kirumi na kukarabati minada ya upili ya Nyamatala na Kasesya; na
(iv) Kuwezesha operesheni ya kudhibiti biashara haramu ya mifugo kwenye minada na masoko ili kuhakikisha mifugo inafikishwa machinjioni.

TATHMINI YA UENDESHAJI WA NARCO, MASHAMBA YA KUZALISHA MIFUGO NA VITUO VYA KUPUMZISHIA MIFUGO

54. **Mheshimiwa Spika,** kutokana na ufanisi usioridhirisha wa Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO), Mashamba ya Kuzalisha Mifugo (Livestock Multiplication Units -LMUs) na Vituo vya Kupumzishia Mifugo (Holding Grounds - HGs), Wizara ilifanya tathmini ya uendeshaji, uzalishaji, mapato na matumizi pamoja na usimamizi wa rasilimali katika maeneo hayo. Tathmini hii ilifanyika kati ya tarehe 01 Januari hadi 06 Februari, 2018 na matokeo yake ni kama ifuatavyo:-

Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)

(i) **Utata wa Umiliki wa Kampuni ya NARCO**

NARCO imeanzishwa kwa Sheria ya Makampuni SURA Na. 212, kuna utata kwenye usajiri wa Kampuni ya NARCO ambapo *Memorandum and Articles of Association* (MEMARTS) za NARCO zinaonesha kuwa wanahisa ni Clement George Kahama na Hippolitus Pamfili Njau ambao walisaini kwa vyeo vyao walipokuwa Meneja Mkuu na Katibu wa Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) mtawalia, wakati NARCO ilipoanzishwa mwaka 1968. MEMARTS hizi zimeendelea kusomeka hivyo mpaka sasa na hivyo kuifanya Kampuni kuonekana kuwa ni mali ya watu binafsi. Kutokana na mkanganyiko huo, Wizara yangu imeandaa pendekezo la kuibadilisha NARCO kutoka Kampuni kuwa Shirika la Umma (Public Corporation) ili

kuondoa utata uliopo na kupanua wigo wa kutekeleza majukumu yake.

Faida za kubadilisha NARCO kuwa Shirika la Umma ni:-

(a) Kuondoa mkanganyiko wa kisheria uliokuwepo katika muundo na uendeshaji wa Kampuni na kuwa na shirika lenye uwezo, mamlaka na uwanda mpana zaidi wa kuleta tija kwenye sekta ya mifugo hapa nchini na kuwa na dira, malengo na majukumu yanayotekelezeka na kupimika;

(b) Kuvutia wabia wa maendeeleo kuchangia uendeshaji wa Shirika kwa kutekeleza Sera ambazo zinalenga kuanzisha miradi ya maendeleo ambayo ina mchango mkubwa katika ustawi wa umma tofauti na Kampuni ambayo inafanya biashara kwa lengo la kutengeneza faida;

(c) Kutoa fursa ya kuanzisha Kampuni Tanzu kwa ajili ya majukumu maaalum kama vile viwanda vya maziwa, nyama na ngozi hivyo kuongeza wigo katika kutekeleza majukumu mbalimbali ambayo kwa ujumla wake kunalifanya Shirika kuongeza mapato (Benefits from economies of Scale);

(d) Kutekeleza majukumu yanayolenga kulinda na kusimamia maslahi ya Umma ambayo hayawezi kutekelezeka kupitia Kampuni za Kibiashara; na

(e) Kuwa na Shirika kubwa la Umma linaloshughulikia maendeleo ya mifugo litakaloweza kujiendesha kwa faida na kuongeza pato la Taifa.

(ii) **Mikataba ya uwekezaji kati ya NARCO na wawekezaji wadogo waliokodishiwa vitalu kuanzia hekta 2,500 hadi hekta 4,000**

NARCO ilifanya tathmini ya vitalu vya wawekezaji wadogo kuanzia mwezi Februari, 2018 hadi Machi, 2018. Lengo la tathmini ilikuwa kupitia vitalu vya wawekezaji ili kubaini hali halisi ya uwekezaji iliyofikiwa kulingana na mpango wa biashara na makubaliano ya uwekezaji baina ya mwekezaji na NARCO ambapo jumla ya vitalu 107 vyenye eneo la ukubwa wa hekta 289,068 vilifanyiwa tathmini. Tathmini ilibaini changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na kutoendelezwa kikamilifu kwa baadhi ya vitalu kulingana na masharti ya mikataba ya uwekezaji na kutolipa kodi ya pango. Aidha, kulingana na vigezo vilivyowekwa, vitalu 38 vilipata alama kati ya 0 - 49, vitalu 69 viilipata zaidi ya asilimia 50. Vilevile, kati ya vitalu 38 ambavyo havikukidhi vigezo, vitalu 15 vina migogoro (Kiambatisho Na. 6a hadi Na. 6d). NARCO kwa kushirikiana na Msajili wa Hazina na Mwanasheria Mkuu wa Serikali itatekeleza yafuatayo:-

(a) Vitalu 23 vya wawekezaji ambao wameshindwa kuwekeza zaidi ya asilimia 50 mikataba yao itavunjwa kabla ya Juni 2018;

(b) Vitalu 24 vya wawekezaji ambao wameshindwa kulipa pango la ukodishaji ranchi mikataba yao itavunjwa kabla ya Juni 2018; na

(c) Wawekezaji waliokidhi masharti na matakwa yaani kuwekeza zaidi ya asilimia 50 na kulipa ada za panog mikataba yao itahuishwa Juni, 2018.

(iii) **Mkataba kati ya Serikali na Viwanda vya Sukari vya Kagera na Mtibwa**

Timu ilibaini mambo muhimu yafuatayo:-

(a) Makampuni haya yalimilikishwa ardhi yenye ukubwa wa hekta 75,000 (sawa na ekari 187,500) bure bila kulipia fidia ya ardhi kwa NARCO;

(b) Fidia iliyolipwa kwa majengo na miundombinu iliyokuwepo ambapo tathmini ilifanywa na Mthamini wa kujitegemea ambapo malipo yalifanyika bila kuthibitishwa na Mthamini wa Serikali na kwamba fedha zilizolipwa ni kidogo na hazilingani na thamani halisi ya majengo na miundombinu hiyo, ambapo Ranchi ya Dakawa zililipwa jumla ya shilingi milioni 47.1 na Ranchi za Kitengule na Missenyi shilingi milioni 290 tu;

(c) Hakuna uwekezaji wowote wa mifugo, majengo na miundombinu uliofanyika katika shamba la Dakawa ambapo Kampuni ya Sukari ya Mtibwa ilimilikishwa jumla ya hekta 20,000 kwa ajili ya ufugaji wa kisasa kwa muda wa zaidi ya miaka 15; na

(d) Kwa upande wa Kitengule na Missenyi kampuni imewekeza ng’ombe 5,307, mbuzi 125 na kondoo 31 ingawa hakuna uwekezaji wowote wa majengo wala miundombinu kinyume na makubaliano ya mkataba.

Kufuatia changamoto hizo, Wizara yangu inaandaa madai kwa makampuni hayo ili yaweze kulipa NARCO fedha yote wanayodaiwa (mapunjo) na pia nimeagiza makampuni hayo kuwasilisha mpango kazi wa uwekezaji wa miaka mitatu katika maeneo hayo.

(iv) **Mkataba kati ya NARCO na Kampuni ya OVERLAND Livestock Multiplication Unit and Embryo Transplant (Ranchi ya Mzeri na Mkata)**

Timu ya tathmini ilibaini kuwa katika mkataba huu, NARCO na Serikali kwa ujumla hapakuwa na maslahi, ambapo mwekezaji alikuwa na hisa asilimia 70 na NARCO asilimia 30 tu licha ya NARCO kuwa mmiliki wa ardhi ya jumla ya hekta 40,446.28 yenye thamani ya shilingi 27,688,396,750 pamoja na majengo na miundombinu yenye thamani ya shilingi

3,031,619,296 ikilinganishwa na uwezo wa mwekezaji.

Kutokana na mkanganyiko huo wa umiliki wa hisa, NARCO inakamilisha utaratibu wa kuvunja na kuandaa mkataba mpya wenye masilahi kwa pande zote mbili kwa eneo lenye jumla ya hekta 40,446.28 ambapo Mzeri ni hekta 21,000 na Mkata ni hekta 19,446.28.

(v) **Mkataba baina ya NARCO na Agri Ranch Company Limited**

Ranchi hii imegawanyika katika sehemu kuu tatu (3) ambazo ni Kikulula, Kagoma na Mabale zenye jumla ya hekta 37,470, licha ya mwekezaji kukodishwa eneo hilo tangu miaka sita (6) iliyopita ameshindwa kuwekeza kwa mujibu wa mkataba. Katika kipindi cha Novemba 2017 NARCO imevunja mkataba huo na hatua za kupata wawekezaji wapya zinakamilishwa.

(vi) **Kuboresha uendeshaji na usimamizi wa Ranchi /Vitalu:-**

(a) **Ranchi/vitalu vya NARCO**. Changamoto kubwa ni wananchi kuvamia na kuanzisha vijiji ndani ya ranchi. Kazi itakayofanyika ni pamoja na kuondoa wavamizi katika maeneo ya Ranchi; kutumia ardhi ya NARCO yote kikamilifu kwa kufuga, kulima malisho na kukodisha kwa wafugaji; kwa sasa ranchi za Missenyi, Kikulula na Mabale zinalindwa na JKT. Aidha, NARCO inaendelea kukamilisha taratibu za kutumia

JKT na Jeshi la Mgambo ili kulinda Ranchi zote kwa lengo la kuzuia uvamizi;

(b) **Mipango ya kibiashara ya ranchi za Taifa (core ranches) kuwa na upungufu**. Wizara kupitia NARCO inafanya mapitio ya Mipango ya Biashara ya ranchi zote za kitaifa kulingana na mapendekezo ya tathmini iliyofanyika;

(c) **Tozo ndogo ya ardhi ya vitalu vilivyokodishwa**. Tozo ya ardhi ya vitalu vya uwekezaji shilingi 500 kwa ekari kwa mwaka ni ndogo na hivyo NARCO imehuisha tozo za mikataba ya ukodishaji ardhi. Hivyo, ukodishaji wa ardhi ya vitalu itakuwa shilingi 5,500 kwa ranchi zenye ukubwa wa ekari 1 hadi 4,999.75, shilingi 7,500 kwa ekari 5,000 hadi 12,499.75 na shilingi 10,500 kwa ekari 12,500 na kuendelea; na

(d) **Vyanzo vichache vya mapato vya NARCO.** Vyanzo vikuu vya mapato vya NARCO ni uuzaji wa mifugo na mazao yake yanayozalishwa katika ranchi hizo. Kutokana na idadi ndogo ya mifugo iliyopo, vyanzo vinachangia kiasi kisichotosheleza mahitaji ya kuendesha Kampuni. NARCO itafanya yafuatayo ili kuongeza mapato yake:-

- Kuongeza aina ya mifugo inayofugwa na miradi ya ufugaji;
- Kushirikiana na sekta binafsi kujenga viwanda vya mazao ya mifugo (nyama, maziwa na ngozi); na

- Kutangaza machinjio zote ambazo hazina wawekezaji ili ziweze kupata wawekezaji makini kwa utaratibu wa ubia.

(vii) **Mashamba ya Kuzalisha Mifugo (LMUs) na Vituo Vikubwa vya Kupumzisha Mifugo (Holding Grounds)**

Tathmini vilevile ilibaini uwepo wa uzalishaji mdogo katika mashamba ya kuzalisha mifugo (LMUs) na pia hayaendeshwi kibiashara kwa vile lengo la uanzishwaji wake ni kusambaza mitamba kwa wananchi kwa bei nafuu. Wizara kwa kushirikiana na Msajili wa Hazina itahamisha umiliki wa mashamba kutoka Wizara kwenda Shirika la Maendeleo ya Mifugo linalopendekezwa kuanzishwa na kuandaa Mipango ya Biashara (Business Plans) ya kila shamba. Katika vituo vya kupumzisha mifugo, tathmini imebaini uwepo wa uvamizi unaofanywa na wananchi pamoja na taasisi za Serikali katika vituo hivyo mfano, Igawa (Mbeya) imevamiwa na Pori la Akiba la Mpanga Kipengere, Halmashauri ya Wilaya ya Mbarali na wananchi. Pia, baadhi ya vituo vya kupumzisha mifugo havitumiki ipasavyo. Ili kuhakikisha kuwa vituo hivyo vinatumika kikamilifu, Wizara imeandaa mkakati wa kuyatumia kikamilifu maeneo hayo ikiwa ni pamoja na kuwaondoa wavamizi wote, kuhakiki vituo vyote, kuweka alama za kudumu (nguzo) na kuyatangaza kwenye Gazeti la Serikali.

Ukusanyaji wa Madeni kutoka kwa Wawekezaji katika Vitalu vya NARCO

Kampuni ya Ranchi za Taifa ilikuwa na wadaiwa sugu wa jumla ya shilingi 3,641,385,250, hata hivyo baada ya Wizara kuingilia kati kufikia Machi 2018 kampuni imefanikiwa kukusanya kiasi cha shilingi 1,852,664,078. Aidha, kiasi cha shilingi 1,788,721,172 bado zinadaiwa kwa wawekezaji ambapo NARCO imeteua kampuni ya udalali ya *Yono Auction Mart* kukusanya madeni hayo.

(a) Tathmini ya Kiwanda cha Nyama Dodoma (Tanzania Meat Company Limited - TMCL)

55. **Mheshimiwa Spika,** Wizara yangu, iliunda Kamati ya Wataalam kuchambua Mkataba wa ubia kati ya NARCO na *National Investiment Company Ltd* (NICOL). Mkataba huo uliingiwa mwaka 2008 kufuatia Serikali kuuza hisa zake asilimia 51 za Machinjio ya Dodoma na kubaki na asilimia 49 kupitia NARCO.

Katika uchambuzi Kamati ilibaini mambo yafuatayo:-

(i) Serikali haijawahi kupata gawio lolote yapata miaka 10 sasa tangu kuingiwa kwa Mkataba huo mwaka 2008;

(ii) Mpango Biashara (Business Plan) ambao ulikuwa ni hitaji na sharti la msingi katika Mkataba wa Mauzo Ibara ya 7 na 13 haukutekelezwa;

(iii) Baadhi ya miamala ilikuwa ikifanyika bila kufuata taratibu za fedha (Financial Regulations) za TMCL ikiwemo uhamishaji wa fedha (Inter Company Transfer) kwa NICOL, miamala hiyo haikuwa na mahusiano na ubia. Aidha, katika Taarifa ya Uchunguzi Maalum, (Forensic Investigation Report) uliofanywa na Kampuni ya KPMG ilibaini kuwa, taarifa za hesabu za kila mwaka za Kampuni ya TMCL zilizoandaliwa kwa kutumia makampuni yenye sifa zilionesha kuwa TMCL ilikuwa inapata faida kinyume na uhalisia. Katika uchunguzi huo, KPMG ilithibitisha udanganyifu katika uandaaji wa hesabu za TMCL na matumizi mabaya ya rasilimali zake;

(iv) Kuwepo kwa mgongano wa masilahi kwa kuwa aliyekuwa mwenyekiti wa Bodi ya NARCO alikuwa pia mjumbe wa Bodi ya NICOL;

(v) Mkataba haukuwa umefanyiwa rejea (Review) kwa muda wa miaka tisa (9) wakati matakwa ya mkataba yalitaka kurejewa kila baada ya miaka mitano (5); na

(vi) Hakuna tathmini wala uhakiki uliokwishafanyika ili kuona na kujiridhisha kama uendeshaji wa biashara hiyo ya ubia ina maslahi kwa Serikali.

Kutokana na changamoto na kasoro za utekelezaji wa mkataba na uendeshaji wa biashara hapo juu, na kwa kuwa NARCO haikupata gawio lolote kwa kipindi cha miaka 10 na kwa kuwa hakuna maendeleo yoyote yaliyofanyika kwa mujibu wa mkataba na Mpango Biashara, machinjio imeendelea kuchinja mifugo ya

wateja badala ya mifugo yake na hivyo kutofikia malengo na matarajio ya Serikali. Hivyo, ili kukamilisha taarifa ya uchambuzi wa mkataba na kuiwezesha Serikali kufanya maamuzi, Msajili wa Hazina ameelekezwa kufanya ukaguzi maalum (Special Financial Audit) katika Kampuni ya Nyama iliyopo Dodoma.

(b) Tathmini ya Uvamizi wa Mnada wa Pugu

56. **Mheshimiwa Spika**, mnada wa Pugu ni moja kati ya minada 12 ya upili inayosimamiwa na Wizara na ulianzishwa Kisheria ukiwa na Hati Miliki Na.4873 iliyotolewa tarehe 9 Julai, 1939. Aidha, kumekuwa na changamoto ya uvamizi wa wananchi kwenye eneo hili kwa kujenga makazi ya kudumu, kulima na shughuli nyinginezo hali inayopelekea kuwepo kwa migogoro ya mara kwa mara kati ya wavamizi na watumishi wa mnada. Kutokana na changamoto hizi, Wizara iliunda timu ya wataalam kutoka taasisi mbalimbali ambazo ni Wizara ya Mifugo na Uvuvi, Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Ofisi ya Katibu Tawala Mkoa wa Dar es Salaam na Manispaa ya Ilala. Timu hiyo ilifanya zoezi la tathmini ya hali ya uvamizi kuanzia tarehe 07 Machi 2018 hadi mwezi Aprili 2018 ambapo ilibainika kuwa sehemu kubwa ya eneo limevamiwa na kubaki eneo dogo tu la ekari 108 sawa na asilimia 5.7 ya eneo lote. Pia, kuna jumla ya nyumba 5,391 ambazo watu wanaishi. Wenye nyumba 5,148 sawa na asilimia 96 walipata maeneo yao kwa kununua, asilimia 4 walisema kuwa wao ni wenyeji wa eneo hilo toka mwaka 1976. Kutokana na hali hiyo Serikali itachukua hatua stahiki ikiwa ni pamoja na kulilinda ipasavyo eneo la ekari 108 lisivamiwe, kuhamisha hati miliki kutoka Tanganyika Packers Limited kwenda Wizara yenye dhamana ya mifugo, kuwachukulia

hatua za kisheria waliohusika kuuza maeneo ya mnada, kushauriana na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Ofisi ya Rais- TAMISEMI kuhusu namna bora ya kumaliza mgogoro huo.

(c) Tathmini ya Viwanda vya Mazao ya Mifugo (nyama, maziwa na ngozi) vilivyo binafsishwa ambavyo havifanyi Kazi

57. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea na juhudi za kuhakikisha kuwa viwanda vya nyama vinajengwa na vilivyopo ambavyo havizalishi vinaanza usindikaji. Wizara kwa kushirikiana na Msajili wa Hazina inafanya uthamini wa Viwanda vya nyama vilivyokuwa vinamilikiwa na *Tanganyika Packers Limited (TPL)* vya Mbeya na Shinyanga, kiwanda cha ngozi cha Mwanza kinachomilikiwa na Serikali na kiwanda cha maziwa cha Utegi kilichokuwa kinamilikiwa na *Tanzania Dairies Limited (TDL).* Kazi hiyo ya uthamini itakamilika mwezi Mei, 2018. Uthamini huo utaiwezesha Serikali kutafuta wawekezaji mahiri ifikapo tarehe 30 Juni, 2018. Aidha, kutokana na changamoto zilizojitokeza za ubinafsishaji wa viwanda hivi Serikali itabaki na sehemu ya hisa.

Awali kiwanda cha Shinyanga kilikuwa na kizuizi cha kuendelea na uwekezaji kutokana na hati za kiwanda na mashamba ya kuhifadhia mifugo kushikiliwa na mwekezaji baada ya Serikali kutaifisha kiwanda kutoka kwa mwekezaji Tripple S Limited ambaye alikuwa amekiuza kinyemela kwa Abuward Investment Group Limited, Wizara yangu ilifanya juhudi kubwa kuhakikisha kwamba hati hii inarejeshwa ambapo mwezi Aprili 2018 hati hii ilikabidhiwa rasmi Serikalini. Vilevile, juhudi zinaendelea za kufufua kiwanda cha kusindika nyama cha

Sumbawanga cha SAAFI ambacho kilisimamisha usindikaji kutokana na deni na changamoto za uendeshaji. Ili uzalishaji katika kiwanda hicho uanze, NARCO na SAAFI wanaandaa makubaliano ya kibiashara.

58. **Mheshimiwa Spika**, katika juhudi za kuhamasisha usindikaji wa maziwa, Kiwanda cha Tanga Fresh kilisaidiwa kupata hati ambayo ilitumika kupata mkopo ambao ulikiwezesha kuwekeza katika ununuzi wa miundombinu ya usindikaji wa maziwa yanayodumu kwa muda mrefu bila kutumia jokofu (Ultra Heat Treated - UHT). Kutokana na uwekezaji huu kiwanda kimeanza usindikaji wa maziwa ya UHT yatokanayo na maziwa yanayokusanywa moja kwa moja kutoka kwa wafugaji. Mafanikio haya yametokana na Wizara kutekeleza maagizo ya Mheshimiwa Rais ya kuhakikisha kuwa hati ya umiliki ya Tanga Fresh imepatikana. Baada ya maboresho ya kiwanda, uzalishaji utaongezeka kutoka lita 50,000 kwa siku hadi lita 120,000 kwa siku.

MATUMIZI YA RASILIMALI ZA ARDHI, MAJI NA MALISHO KWA MIFUGO

59. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018 Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Tume ya Taifa ya Mipango na Matumizi ya Ardhi imetenga jumla ya hekta 10,378.53 kwa ajili ya maeneo ya ufugaji kwenye vijiji 13 katika Wilaya za Makete, Kilolo, Tanganyika, Mpanda na Kalambo (Kiambatisho Na. 7) na kufanya jumla ya eneo lililotengwa kwa ajili ya ufugaji hadi sasa kufikia hekta milioni 2.545 katika vijiji 741.

60. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Tume ya Taifa ya Mipango na Matumizi ya Ardhi katika uandaaji wa mipango ya matumizi na usimamizi wa ardhi katika vijiji 25, kuyatambua maeneo yaliyotengwa kwa ufugaji katika vijiji 25, kuyaweka na kuyasajili katika mpango. Pia, kumilikishwa maeneo hayo 25 kwa wafugaji na kuyatangaza kwenye Gazeti la Serikali. Vilevile, itashirikiana na Tume ya Taifa ya Mipango na Matumizi ya Ardhi na Halmashauri za Kilosa, Ngorongoro, Mvomero, Iramba, Kiteto, Hanang na Rufiji kuainisha na kutenga maeneo ya ufugaji katika vijiji 10.

61. **Mheshimiwa Spika,** Serikali imeendelea kuweka mazingira mazuri kwa ajili ya wawekezaji katika uzalishaji wa vyakula vya mifugo ambao unafanywa na sekta binafsi. Katika mwaka 2017/2018, Wizara iliendelea kuhamasisha wafugaji na wawekezaji kuzalisha na uhifadhi wa malisho kwa njia ya kitaalam. Aidha, Wizara imeongeza uzalishaji na usambazaji wa mbegu bora za malisho katika mashamba ya Serikali na sekta binafsi. Tani 10 za mbegu bora za malisho zilizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na Sekta Binafsi ikilinganishwa na tani 3.717 zilizozalishwa mwaka 2016/2017**.** Vilevile, elimu ya uzalishaji na hifadhi ya malisho ilitolewa kwa wananchi katika vijiji vya Wilaya ya Mvomero (Mkindo, Hembeti, Dihombo Kigugu), Kilosa (Rudewa, Gongoni na Pepea) na Wilaya ya Babati (Mawemairo, Matufa, Seloti, Singu na Gichameda). Pia, elimu hii pamoja na elimu ya unenepeshaji mifugo imetolewa kupitia luninga.

62. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, jumla ya marobota 1,141,946 yalizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na sekta binafsi ikilinganishwa na

marobota 1,130,246 yaliyozalishwa mwaka 2016/2017. Kati ya hayo, marobota 482,246 yalizalishwa kutoka kwenye mashamba ya Serikali na marobota 659,700 yalizalishwa kutoka mashamba ya sekta binafsi (Kiambatisho Na. 8a na 8b). Pia, Wizara ilifanya ukaguzi wa maeneo 72 ya kuzalisha, kuhifadhi na kuuza vyakula vya mifugo. Kati ya hayo, Wizara ilisajili viwanda 26 vya kutengeneza vyakula vya mifugo na maeneo matano (5) ya kuhifadhi na kuuza vyakula hivyo. Aidha, mafunzo kwa wakaguzi tisa (9) na watengenezaji 10 wa vyakula vya mifugo yalitolewa ili kuwajengea uwezo.

63. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia na kudhibiti ubora katika uzalishaji na usindikaji wa vyakula vya mifugo nchini kwa kutoa mafunzo kwa wakaguzi wa vyakula vya mifugo 50 na watengenezaji wa vyakula vya mifugo 40 na kuendelea kukagua maeneo na viwanda vya kusindika vyakula vya mifugo. Aidha, itahamasisha na kuelimisha wafugaji na wawekezaji kuhusu mfumo wa kuzalisha, kuhifadhi, kusindika malisho na vyakula vya mifugo kwa kuanzisha mashamba darasa katika Wilaya 10 katika mikoa ya Pwani, Morogoro, Dodoma, Tabora, Simiyu, Mara, Geita, Mbeya na Kagera. Pia, Wizara itahamasisha na kuanzisha kilimo cha malisho ya mifugo pamoja na kutekeleza Mpango Mkakati wa Kuendeleza Malisho Nchini. Vilevile, Wizara itaongeza uzalishaji na usambazaji wa mbegu bora za malisho kwa kuimarisha mashamba saba (7) ya Serikali pamoja na kuanzisha mashamba darasa 25 ya kuboresha malisho katika Halmashauri 25 katika mikoa ya Morogoro, Pwani, Arusha, Manyara, Dodoma, Shinyanga, Simiyu, Geita, Mwanza, Kagera, na Mara. Aidha, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa mbegu bora za malisho na

kuandaa mashamba darasa; na kusimamia urasimishaji wa mbegu bora za malisho kwa ushirikiano wa vituo vya Utafiti na Taasisi ya Kudhibiti Ubora wa Mbegu (Tanzania Official Seed Certification Institute – TOSCI).

Migogoro baina ya Wafugaji na Watumiaji wengine wa Ardhi

64. **Mheshimiwa Spika,** migogoro baina ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi imekuwepo hapa nchini kwa muda mrefu. Aina ya migogoro hiyo ni kama ifuatavyo:- (i) Migogoro baina ya wafugaji na wakulima; (ii) Migogoro ya wafugaji na Mamlaka za Hifadhi; (iii) Migogoro baina ya wafugaji na wawekezaji; (iv) Migogoro baina ya wafugaji na Mamlaka za Mapori Tengefu; (v) Migogoro baina ya wafugaji na Hifadhi ya Misitu. Hivyo, kutokana na hali hii, hatua zilizochukuliwa na Serikali katika kutatua migogoro baina ya Wafugaji na Watumiaji wengine wa Ardhi ni kama ifuatavyo:-

(i) **Kutoa elimu juu ya matumizi bora ya ardhi**

Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa, Asasi zisizo za Kiserikali na wadau wengine imeendelea kutoa elimu kwa watumiaji wa ardhi kuhusu mipango ya matumizi bora ya ardhi kupitia Mradi wa Usimamizi Endelevu wa Nyanda za Malisho (Sustainable Range Management Project) kwa ufadhili wa Mfuko wa Kimataifa wa Maendeleo ya Kilimo (IFAD). Elimu imetolewa kwa wafugaji wa vijiji vya Leluku, Ngapapa na Olkitkit katika Wilaya ya Kiteto. Aidha, mafunzo kuhusu utatuzi wa migogoro kati ya

wafugaji na wakulima yalitolewa kwa Wakuu wa Wilaya na Wakurugenzi Watendaji wa Halmashauri za Kilindi, Handeni, Bagamoyo, Chalinze, Chamwino, Chemba, Kiteto, Kondoa na Morogoro. Pia, wananchi 753 katika vijiji 48 vya Wilaya za Handeni, Chalinze, Kilindi, Mvomero, Kiteto na Morogoro walipata mafunzo kuhusu sheria za matumizi bora ya ardhi na utatuzi wa migogoro.

(ii) **Kupima, kutenga na kumilikisha ardhi kwa ajili ya ufugaji**

Hadi kufikia mwezi Juni, 2017, jumla ya vijiji 1,695 vilikuwa vimepimwa na kuandaliwa mipango ya matumizi ya ardhi kati ya vijiji 12,545 vilivyopo nchini. Jumla ya hekta milioni 2.545 zimetengwa kwa ajili ya ufugaji katika vijiji 741 vilivyoko katika mikoa 22.

(iii) **Kujenga na kukarabati miundombinu**

Wizara iliwezesha ujenzi wa mabwawa mawili ya Olyapasei (Kiteto) na Kwamaligwa (Kilindi) pamoja na lambo la Masusu katika Wilaya ya Ngorongoro. Ujenzi wa miundombinu hii inafanya kuwa na jumla ya miundombinu iliyojengwa na kukarabatiwa kwa mabwawa matatu (3), malambo 1,378, visima virefu 101, minada ya upili 12, minada ya mipakani 11 na minada ya awali 445.

(iv) **Kutekeleza mfumo wa Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji Mifugo**

Kwa mujibu wa Sheria ya Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji Mifugo Na. 12 ya mwaka 2010, Mfumo wa

Utambuzi kwa njia ya chapa ya moto umefanyika na unaendelea kutekelezwa katika Halmashauri zote nchini. Mfumo huu utaimarisha usimamizi wa mifugo nchini ambapo utachangia kwa kiasi kikubwa kumaliza migogoro kwa wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi.

(v) **Kufanyika kwa zoezi la kutambua idadi halisi ya mifugo na wamiliki wake ndani ya maeneo ya hifadhi na mapori ya akiba na kuwaondoa**

Kufuatia Agizo la Mhe. Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 24 Mei, 2016 kuhusu kutokuondoa mifugo iliyopo kwenye maeneo ya hifadhi na mapori ya akiba kabla ya kutenga maeneo itakapopelekwa mifugo hiyo, Wizara ilifanya yafuatayo:-

(a) Kuitisha mkutano wa Wakuu wa Mikoa 25 tarehe 20 – 21 Julai, 2016 kwa ajili ya kutenga maeneo ya malisho kwa mifugo kwenye maeneo ya Hifadhi na Mapori ya Akiba. Hadi mwezi Julai, 2017 jumla ya hekta 772,244 zilitengwa katika mikoa ya Kigoma, Katavi, Tabora, Kagera, Singida, Manyara na Morogoro; na

(b) Kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI kufanya tathmini katika mikoa ya Kagera, Geita na Simiyu kuhusu mifugo iliyopo kwenye Hifadhi na Mapori ya Akiba.

(vi) **Kuongeza uzalishaji wa malisho na uboreshaji wa maeneo ya machunga**

Ili kukabiliana na ukame unaoathiri mifugo, hususan katika maeneo kame na athari za mabadiliko ya tabianchi, Wizara imeendelea kuhamasisha wafugaji na wawekezaji kuzalisha na kuhifadhi malisho kwa njia ya kitaalam. Vilevile, elimu ya uzalishaji na uhifadhi wa malisho imetolewa kwa wananchi katika Wilaya za Mvomero, Kilosa na Babati.

(vii) **Kuunda Kikosi Kazi cha Wataalam**

Serikali iliunda kikosi kazi cha Wataalam 14 kutoka Ofisi ya Rais – TAMISEMI; Wizara za Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi; Maliasili na Utalii; Kilimo; Mifugo na Uvuvi; Mambo ya Ndani; TANAPA, TAWA, Tume ya Taifa ya Matumizi ya Ardhi, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa lengo la kupitia migogoro ya ardhi, sera na sheria za mifugo na maliasili na kutoa mapendekezo ya namna ya kuipunguza/kuiondoa migogoro. Mapendekezo ya Timu hiyo yaliwasilishwa na yanaendelea kufanyiwa kazi na Wizara na taasisi mbalimbali za Serikali ili kuondoa migogoro ya matumizi ya ardhi hapa nchini.

Aidha, Wizara yangu ilipokea mapendekezo ya namna ya kupunguza migogoro baina ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi na kwamba mapendekezo hayo yanafanyiwa kazi na kufikia Desemba 2018 kazi zifuatazo zitatekelezwa:-

(a) Serikali itahahakikisha inawekeza kikamilifu katika mashamba yake na maeneo mengine yatakodishwa kwa wafugaji ili kupunguza tatizo la malisho kwa mifugo. Mashamba hayo ya Serikali ni pamoja na NARCO, TALIRI, LMUs na vituo vya kupumzisha mifugo;

(b) Serikali itatenga maeneo kwa ajili ya kuchunga hususan wakati wa uhaba wa malisho kwa kutoa Mkataba maalum na mwongozo wa matumizi ya ardhi hiyo bila kuathiri kazi zinazotekelezwa na Taasisi hizo ikiwemo utafiti na utunzaji wa mifugo. Katika mwaka 2018/2019, Serikali itatenga hekta 7,000 kutoka katika ranchi nne (4) za NARCO kwa ajili ya matumizi ya ufugaji kwa vijiji 29 vya wilaya za Kongwa (13), Bagamoyo (10), Longido (2), Arumeru (1) na Karagwe (3) kama ilivyoainishwa kwenye Kiambatisho Na. 9. Aidha, jumla ya hekta 1,370 kutoka TALIRI zitatengwa kwa matumizi ya ufugaji kwa vijiji 14 vya wilaya za Mpwapwa (1), Misungwi (4), Kongwa (2), Tanga Jiji (1) na Siha (6) (Kiambatisho Na. 10);

(c) Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itasimamia kumaliza migogoro ya ardhi katika mashamba na minada kote nchini, kutoa elimu na kusimamia uhifadhi wa malisho kwa ajili ya matumizi wakati wa ukame/kiangazi;

(d) Kuwaondoa wawekezaji katika ranchi na vitalu vya NARCO walioshindwa kuwekeza kwa mujibu wa mkataba na kupangisha wafugaji wenye mifugo mingi wasio na maeneo ya kutosha kwa malisho. Katika mwaka 2017/2018 NARCO imetoa notisi ya kuwaondoa wawekezaji katika vitalu 24 vyenye eneo la ukubwa wa hekta 65,879.51; na

(e) Wizara itafanya marekebisho ya Sheria nne (4) zinazosimamia mifugo za Sheria ya Ustawi wa Wanyama Na. 19 ya mwaka 2008, Sheria ya Maeneo ya Malisho na Raslimali za Vyakula vya Mifugo Na. 13 ya mwaka 2010, Sheria ya Magonjwa ya Wanyama Na. 17 ya mwaka 2003 na Sheria ya Utambuzi Usajili na Ufuatiliaji wa mifugo Na. 12 ya Mwaka 2010 ili ziweze kutoa ulinzi wa kutosha kwa maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya mifugo na kuweka utaratibu wa kupata maeneo ya wafugaji na kuyasajili.

65. **Mheshimiwa Spika,** ni imani yangu kuwa Wizara ya Maliasili na Utalii itakamilisha mapema tathmini yake na utekelezaji wa mapendekezo ya timu maalum ili kuachia mapema Maeneo Tengefu yaliyokosa sifa yenye ukubwa wa hekta 96,502 na yenye uwezo wa kuhifadhi mifugo 48,251. Pia, tathmini katika maeneo mengine yenye ukubwa wa hekta 5,660,000 nchini ikamilike mapema ili maeneo yaliyokosa sifa yaweze kuongezwa kwa wafugaji.

66. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara iliendelea kufuatilia ujenzi na ukarabati wa malambo na mabwawa uliokuwa umefanyika hapo nyuma yakiwemo mabwawa mawili ya Olyapasei (Kiteto) na Kwamaligwa (Kilindi) pamoja na lambo la Masusu katika Wilaya ya Ngorongoro ambayo yamekamilika. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea na ujenzi wa malambo nane (8) katika Halmashauri ya Wilaya za Ulanga, Rufiji, Busega, Mkuranga, Mwanga, Chato, Meatu na Kilombero. Pia, itaratibu ujenzi wa majosho manane (8) katika sehemu yanakojengwa malambo.

UDHIBITI WA MAGONJWA YA MIFUGO

67. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kuimarisha biashara ya mifugo na mazao yake kwa kuzingatia kanuni za biashara hiyo kitaifa na kimataifa ikiwa ni pamoja na Shirika la Afya ya Wanyama Duniani (OIE) na Shirika la Kimataifa la Biashara (World Trade Organization - WTO). Wizara imeendelea kuimarisha shughuli za ufuatiliaji na uchunguzi wa Magonjwa ya Mifugo ambapo Kituo cha Kanda ya Kusini Magharibi kilichopo mjini Sumbawanga kimefanyiwa ukarabati wa jengo la ofisi na kununua vifaa kwa ajili ya kukiwezesha kufanya utambuzi wa magonjwa ya mlipuko.

68. **Mheshimiwa Spika**, Ugonjwa wa Sotoka ya Mbuzi na Kondoo umelengwa kutokomezwa duniani ifikapo mwaka 2030 kwa mujibu wa makubaliano ya kikanda na kimataifa yanayoratibu afya ya wanyama. Tanzania imeridhia na itashiriki katika kutekeleza dhamira hii sambamba na kutokomeza Homa ya Mapafu ya Mbuzi na Ndui ya Mbuzi. Katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa

kushirikiana na sekta binafsi iliendelea kuratibu na kusimamia kampeni za chanjo ya Ugonjwa wa Sotoka ya Mbuzi na Kondoo ambapo dozi 830,000 zilitumika kuchanja mbuzi na kondoo 702,000 nchini. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itaratibu upatikanaji na usambazaji dozi 3,800,000 za chanjo katika Wilaya ambazo mifugo yake ipo katika hatari ya kuambukizwa ugonjwa huu.

69. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine ilisimamia upatikanaji na kuratibu usambazaji wa dozi 1,020,000 za chanjo ya Ugonjwa wa Homa ya Mapafu ya Ng'ombe (CBPP) zilizotumika kuchanja ng'ombe katika mikoa ya Arusha, Iringa, Kigoma, Manyara, Mbeya, Pwani, Rukwa na Tanga. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuratibu shughuli za udhibiti wa ugonjwa huu kwa kushirikiana na wadau wengine kusambaza chanjo kutegemea mwenendo wa ugonjwa.

70. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kufuatilia Ugonjwa wa Mafua Makali ya Ndege (HPAI) ndani na nje ya nchi na kuwa ugonjwa huu bado haujaingia nchini pamoja na kuwa ulitokea nchini Uganda. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kilimo na Chakula Duniani (FAO), Shirika la Afya Duniani (WHO) na Shirika la Afya ya Wanyama Duniani (OIE), imechukua tahadhari ya kujikinga na ugonjwa huu kwa kutoa mafunzo ya utambuzi na ufuatiliaji kwa watalaam na wadau wengine kutoka Wilaya 20 na vituo nane (8) vya Huduma za Mifugo. Pia, Wizara imeendelea kutoa tahadhari za kisheria ikiwa ni pamoja na kuzuia uingizaji wa kuku na mazao yake usiozingatia taratibu. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na

wadau wengine, itaendelea kuchukua tahadhari za kujikinga na ugonjwa huu kwa kufuatilia mwenendo wa ugonjwa ndani na nje ya nchi.

71. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018 Wizara kupitia taasisi zake na kwa kushirikiana na sekta binafsi na Mamlaka ya Serikali za Mitaa imeendelea kuratibu upatikanaji na usambazaji wa chanjo ya Mdondo. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na wadau wengine itaendelea kuhamasisha matumizi ya chanjo dhidi ya Mdondo katika maeneo yote nchini. Aidha, ili kuongeza upatikanaji wa chanjo za mifugo za kutosha, Wizara kwa kushirikiana, Wizara ya Viwanda Biashara na Uwekezaji kupitia Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) na EPZA imehamasisha kampuni binafsi ya 'Hester Biosciences' kutoka India kuja kuwekeza hapa nchini. Taratibu za kuwapatia eneo la Kibaha zimefanyika na ujenzi wa Kiwanda unatarajiwa kuanza mwezi Julai, 2018. Kampuni hii itazalisha aina mbalimbali za chanjo dhidi ya magonjwa ya mifugo zitakazouzwa ndani na nje ya nchi.

72. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, matukio ya ugonjwa wa Homa ya Nguruwe yamejitokeza kwenye mikoa ya Dodoma, Iringa, Kagera, Mbeya, Morogoro, Rukwa na Ruvuma ambapo nguruwe 11,485 walikufa kwa ugonjwa huo. Ugonjwa huu unaweza kuzuiwa kwa kuchukua hatua mbalimbali ikiwa ni pamoja na kupulizia dawa zenye viini vya kuulia virusi kwenye mabanda na kusimamia sheria ikiwa ni pamoja na kuweka karantini na kuzuia usafirishaji wa nguruwe hai na mazao yake kutoka kwenye eneo lenye ugonjwa huu. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na wadau wengine itaendelea

kuhamasisha ufugaji bora wa nguruwe kwa kutengeneza mabanda bora, kutoa elimu na kupulizia dawa za kuulia virusi kwenye mabanda. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka zote za Serikali kuanzia ngazi za Vijiji, Kata, Tarafa, Wilaya na Mkoa ili kusisimamia sheria inayokataza usafirishaji holela wa nguruwe na mazao yake hususan wakati wa mlipuko wa magonjwa.

Udhibiti wa Mifugo na Mazao yake kutoka nje ya nchi

73. **Mheshimiwa Spika,** kuanzia tarehe 23 Oktoba, 2017 mpaka tarehe 10 Novemba, 2017, Wizara iliendesha zoezi la kuondoa mifugo ambayo iliingia nchini kutoka nchi jirani kwa ajili ya kutafuta malisho na maji. Aidha, Serikali kupitia Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki kupitia vyombo vya habari iliutaarifu umma kuhusu zoezi la kuondoa mifugo iliyoingizwa nchini kinyume cha sheria na taratibu. Operesheni hii ilitekelezwa katika mikoa ya Tanga, Kilimanjaro, Arusha, Mara, Kagera, Kigoma, Katavi, Rukwa, Songwe, Mbeya, Njombe, Ruvuma na Mtwara. Katika operesheni hii jumla ya ng'ombe 11,060 walikamatwa na kutozwa faini na wengine kupigwa mnada na shilingi milioni 271.83 zilikusanywa na kuingizwa kwenye mfuko mkuu wa Serikali.

74. **Mheshimiwa Spika,** katika utaratibu wa kawaida wa usimamizi wa uingizaji wa mifugo na mazao yake nchini, Wizara iliendelea kutekeleza katazo la uingizaji wa ndege na mazao yake kutokana na tishio la uwepo wa ugonjwa wa Mafua Makali ya ndege. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya mayai 11,900 na vifaranga wapatao 9,088 walitaifishwa na kuteketezwa na Serikali kutokana

na kuingizwa nchini kinyemela na bila kufuata Sheria na taratibu ambapo pia wahusika wamefikishwa mahakamani.

75. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuimarisha mikakati ya kulinda rasilimali za mifugo na mazao yake kwa kuboresha vituo 36 vya ukaguzi vya mipakani. Pia, Wizara itashirikiana na TRA, TFDA na taasisi nyingine za Serikali kudhibiti uingizaji na utoaji holela wa mifugo na mazao yake kwa lengo la kuhakikisha kuwa biashara ya mifugo na mazao yake ndani na nje ya nchi inafanyika kwa mujibu wa sheria na kanuni.

Magonjwa yaenezwayo na Kupe na Mbung'o

76. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi iliratibu upatikanaji na usambazaji wa chanjo ya Ndigana kali na dawa za kuogeshea mifugo, ambapo jumla ya lita 1,387,880.95 za dawa aina mbalimbali za kuogesha mifugo zilinunuliwa na sekta binafsi na kutumika katika mikoa yote nchini. Aidha, wataalam 560 kutoka mikoa ya Geita, Iringa, Kagera, Katavi, Kigoma, Manyara, Mbeya, Mwanza, Njombe, Rukwa, Ruvuma, Songwe na Tabora walipata mafunzo ya kutoa chanjo ya Ndigana Kali yaliyotolewa na Makampuni ya *Roanhem International, Dulle Veterinary Center, Vetlife Consultant na Pharmvac Limited*. Jumla ya ng'ombe 88,000 walipata chanjo dhidi ya ugonjwa wa Ndigana Kali. Pia, Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (LITA) umepewa hadhi na ILRI kuwa Kituo mahiri (Centre of Excellency) kwa ajili ya kutoa mafunzo endelevu ya uchanjaji wa Ndigana kali. Wakala huo tayari umeshatoa mafunzo kwa wataalam 79 katika kampasi zake za Madaba Tengeru na Temeke.

77. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI na wadau wengine itahamasisha matumizi ya dawa za kuogesha mifugo na kutoa chanjo dhidi ya Ndigana Kali ili kudhibiti kupe na magonjwa wayaenezayo. Aidha, LITA itaendelea kutoa mafunzo kwa wachanjaji wa Ndigana kali. Pia, Wizara itaendelea kuratibu upatikanaji wa chanjo ya Ndigana Kali.

78. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kupitia dhana ya Afya Moja kwa kushirikiana na Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO) inaandaa Mpango Mkakati wa Kutokomeza Ugonjwa wa Malale na Nagana kwa Binadamu na Mifugo na kutokomeza mbung'o aenezaye magonjwa hayo. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itadhibiti Mbung'o na Ndorobo kwa kununua vitendea kazi na kutoa ushauri kuhusu mbinu shirikishi na endelevu katika mikoa ya Katavi, Kigoma, Manyara, Mara Rukwa na Tabora.

Magonjwa ya Mifugo yanayoambukiza Binadamu

79. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, magonjwa hatarishi yaambukizwayo binadamu kupitia wanyama yameanza kuongezeka kwa kiwango kikubwa ambayo ni Kichaa cha Mbwa, Kimeta, Homa ya Bonde la Ufa na Ugonjwa wa Kutupa Mimba. Udhibiti wa magonjwa haya unahitaji dhana ya Afya Moja na utekelezaji wake utahusisha sekta zote zinazohusika. Wadau wa maendeleo wa utekelezaji wa mpango huu ni FAO, WHO, OIE na CDC. Mpango Mkakati wa Kuzuia na Kudhibiti Magonjwa hayo ulizinduliwa rasmi na Mhe. Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwezi Februari,

2018. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kutekeleza Mpango Mkakati wa Kuzuia na Kudhibiti Magonjwa haya.

80. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kutekeleza Mpango wa Kutokomeza Kichaa cha Mbwa kupitia Dhana ya Afya Moja. Aidha, Wizara iliratibu utoaji elimu na uchanjaji wa mbwa 126,000 na paka 13,400, kupitia Mradi wa Kutokomeza Kichaa cha Mbwa unaofadhiliwa na Taasisi ya *Bill & Melinda Gates Foundation.* Aidha, katika siku ya Veterinari Duniani ambayo huadhimishwa Jumamosi ya mwisho ya mwezi Aprili kila mwaka FAO ilitoa chanjo ya kichaa cha mbwa dozi 33,700 ambapo kampeni ya Kitaifa ya chanjo hiyo ilizinduliwa mjini Moshi na Mkuu wa mkoa wa Kilimanjaro. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri itaendelea kuratibu upatikanaji na usambazaji wa chanjo ya Kichaa cha Mbwa na kutoa elimu kwa wananchi.

81. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Dhana ya Afya Moja imetengeneza Mkakati wa Kufuatilia na Kudhibiti Ugonjwa wa Kimeta kwa Binadamu na Wanyama. Aidha, Wizara ilifuatilia viashiria na mwenendo wa ugonjwa huu katika baadhi ya maeneo ya mwingiliano kati ya wanyama pori na mifugo. Pia, ng'ombe 5,080,500, mbuzi 1,406,000 na kondoo 600,000 walichanjwa katika mikoa ya Dodoma, Manyara, Mara, Mbeya, Mwanza, Rukwa, Shinyanga na Singida. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau kwa Dhana ya Afya Moja itaendelea kuratibu na kusimamia upatikanaji wa chanjo dhidi ya ugonjwa wa Kimeta.

82. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kupitia Dhana ya Afya Moja inatekeleza Mpango Mkakati wa Ufuatiliaji na Udhibiti wa Ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa mwaka 2017-2023. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau ilitoa elimu kwa umma kuhusu ugonjwa huu. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itaendelea kufuatilia, kuchunguza na kutoa elimu na ushauri wa kitaalam ili kudhibiti ugonjwa huo.

83. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara ilifuatilia viashiria na mwenendo wa ugonjwa wa Homa ya Bonde la Ufa ambapo kwa taarifa kutoka taasisi za kimataifa ya "National Aeronautics and Space Administration (NASA)", Shirika la Afya ya Wanyama Duniani (OIE) na Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO) ilionesha hatari ya kuwepo kwa mlipuko katika msimu huu wa mvua. Aidha, elimu kuhusu udhibiti wa Ugonjwa huu ilitolewa na vipeperushi 1,500 vilisambazwa.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa Dhana ya Afya Moja na NASA itaendelea kufuatilia mwenendo wa ugonjwa huo na kuchukua tahadhari stahiki.

84. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018 Wizara kwa kushirikiana na FAO imeanzisha mfumo wa kielectronic wa utoaji wa taarifa za magonjwa katika Halmashauri 20 kwa kuwapatia *Smartphone* kwa ajili ya kurahisisha na kuongeza ufanisi katika ukusanyaji taarifa za magonjwa, katika awamu ya pili Halmashauri nyingine 20 zitaingizwa katika mfumo huu. Aidha, mpango huu utaendelea kusambazwa katika Halmashauri zote nchini.

Pia, kupitia mfumo huu, vituo vitatu (3) vya Kanda vya uchunguzi wa magonjwa vimepatiwa Kompyuta 11.

85. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imetoa Waraka wa Kudhibiti Magonjwa ya Mifugo kwa Halmashauri zote nchini ili kudhibiti magonjwa ya mifugo ambapo kila mfugaji atalazimika kuogesha mifugo yake na kuchanja dhidi ya magonjwa sita (6) ya kipaumbele (Kiambatisho Na. 11**).** Aidha, Wizara itaratibu mahitaji ya chanjo ya kila Halmashauri na kushirikiana na sekta binafsi kuagiza chanjo hizo na mfugaji ambaye hatachanja mifugo yake atachukuliwa hatua za kisheria. Katika kutekeleza Waraka huu Halmashauri zitaandaa sheria ndogo zitakazowezesha kusimamia utekelezaji wa Waraka huu.

UKAGUZI WA MIFUGO NA MAZAO YAKE

86. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kushirikiana na Halmashauri katika ukaguzi wa mifugo na mazao yake ili kulinda afya ya wanyama na jamii. Ukaguzi huo umefanyika katika vituo vya mpakani, machinjio na makalo mbalimbali na ng’ombe 604,892, mbuzi 845,960, kondoo 460,730, kuku 2,073,600 na nguruwe 190,070 walikaguliwa kwa ajili ya soko la ndani. Aidha, ng’ombe 1,910, mbuzi 2,751 na kondoo 197 walikaguliwa na kuuzwa nje ya nchi.
Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia na kufuatilia usalama wa chakula kitokanacho na mifugo ili kulinda afya za walaji wa mazao ya mifugo na kukuza biashara ya mazao ya mifugo kimataifa.

UTAFITI, MAFUNZO NA UGANI WA MIFUGO

Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania (TALIRI)

87. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia TALIRI imeendelea kuratibu tafiti katika vituo 7 vya TALIRI yaani Kongwa, Mabuki, Mpwapwa, Naliendele, Tanga, West Kilimanjaro na Uyole ambapo jumla ya tafiti 16 zinaendelea. Aidha, TALIRI kwa kushirikiana na Taasisi za Kitaifa na Kimataifa inatekeleza miradi ya utafiti kama ifuatavyo:

(i) Kuimarisha upatikanaji wa malisho bora na kuendeleza hifadhi za asili za malisho ya mifugo katika Halmashauri za Handeni, Kilindi Kilosa, Mvomero, Mufindi, Njombe vijijini Rungwe na Babati Vijijini kwa lengo la kuongeza uzalishaji malisho na kupunguza ufugaji wa kuhamahama. Kazi hizi zinafanywa kwa ushirikiano na COSTECH, ILRI, CIAT, BecA na IFAD;

(ii) Mradi wa kuboresha mbari za kuku wa kiafrika (*African Chicken Genetic Gains* (ACGG)) unaendelea kutekelezwa kwa ushirikiano na ILRI pamoja na Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo (SUA). Mradi huu unalenga kuboresha kuku wa asili katika kanda tano za kiikolojia nchini ambapo wafugaji 290 (KE=166, ME=124) walishiriki katika mafunzo kwa njia ya majukwaa kwa mwaka huu wa fedha. Tangu mradi uanze, jumla ya kuku 45,154 (Sasso: 32,000, Kuroiler: 11,404 na Black Australorp: 2,500) wamesambazwa katika kanda

saba nchini. Aidha, jumla ya wadau 1,651 kutoka Wilaya za Manyoni, Iramba, Bahi, Chamwino, Ifakara na Manispaa ya Morogoro walishirikishwa katika utekelezaji wa mradi pacha wa ACGG wa kilimo mpaka lishe (*Agriculture to Nutrition - ATONU*); na

(iii) Mradi wa kuboresha mbari za ng'ombe wa maziwa (*African Dairy Genetic Gains* -ADGG)) uliendelea kutekelezwa kwa kushirikiana na ILRI. Katika mradi huu jumla ya wafugaji 22,286 wamepata mafunzo kwa kupitia simu za kiganjani. Pia, jumla ya ng'ombe wa maziwa 37,569 waliwekewa hereni (*ear tags*) zenye Mfumo wa Utambuzi wa Kitaifa (TANLITS) katika mikoa ya Arusha, Iringa, Kilimanjaro, Mbeya, Njombe, Songwe na Tanga.

88. **Mheshimiwa Spika**; katika mwaka 2017/2018, Taasisi kwa kushirikiana na AU-IBAR imeendelea na utafiti wa mbuzi weupe aina ya Pare ambapo mbuzi 66 walinunuliwa na kuwekwa kwenye kituo cha TALIRI-West Kilimanjaro kwa ajili ya kufanyiwa tathmini ya ukuaji na uzalishaji.

89. **Mheshimiwa Spika,** Mradi wa kuzalisha ng'ombe bora wa maziwa aina ya *Friesian* umeendelea katika kituo cha TALIRI Uyole ambapo jumla ya ndama 22 (Madume 12 na majike 10) walizaliwa. Aidha, mradi wa kuzalisha ng'ombe chotara wa maziwa (*Friesian* na Fipa) wenye damu ya *Friesian* (75%) na ng'ombe wenye damu ya Fipa (25%) uliendelea katika kituo hicho ambapo jumla ya ndama 13 (F_1 5 na F_2 8) wamezaliwa.

90. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, TALIRI imeimarisha mashamba ya mifugo katika vituo vyake saba (7), kuhudumia na kuitunza mifugo iliyopo vituoni. Aina ya mifugo inayofanyiwa tathmini vituoni ni ng'ombe 1,720, mbuzi 1,167, kondoo 274, punda 9 na kuku 1,583. Aidha, jumla ya ng'ombe bora 56 (Mpwapwa, Freisian na Ankole) walisambazwa kwa wafugaji katika mikoa ya Dodoma, Dar es Salaam, Mbeya, Mwanza, Pwani na Tanga.

91. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2017/2018 Taasisi imezalisha mbegu bora za **malisho** Kiasi cha kilogramu 3,500 (nyasi), kilo 2,500 (mikunde) na kilo 900 (mikunde miti). Aidha, jumla ya marobota (*hay bales*) 20,581 ya malisho yaliyosindikwa. na marobota 6,189 yalisambazwa kwa wafugaji katika Manispaa za Dodoma (2,492), Kinondoni (2,573) na Mbeya (1,124). Vilevile, katika kipindi cha Julai 2017 hadi Aprili, 2018, TALIRI imesambaza teknolojia 27 za utafiti katika wilaya 41 nchini ambapo vijiji 135 vyenye jumla ya kaya 3,676 zimehusishwa (Kiambatisho Na. 12). Pia, Taasisi imeanzisha miradi minne (4) ya kuzalisha mitamba, kunenepesha mbuzi na uzalishaji wa kuku katika vituo vya Mpwapwa, Kongwa, West Kilimanjaro na Mabuki (Kiambatisho Na. 13).

92. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuiwezesha TALIRI kuendeleza utafiti na uzalishaji wa malisho na mbegu bora za malisho ili kuchangia katika kufikia lengo la uchumi wa viwanda na kipato cha kati. Aidha, Wizara kupitia TALIRI itashirikiana na TOSCI kurasimisha mbegu za malisho zinazozalishwa nchini ili kukuza biashara ya mbegu za malisho ndani na nje ya nchi.

93. **Mheshimiwa Spika;** katika mwaka 2017/2018, TALIRI ilitoa mafunzo ya utunzaji wa mifugo kwa wadau 1,991 katika mikoa ya Arusha, Manyara, Morogoro, Dodoma, Pwani, Mwanza, Kagera, Kilimanjaro, Mara, Iringa, Mbeya, Njombe, Rukwa, Songwe, Shinyanga, Singida na Tanga. Aidha, jumla ya watumishi 30 walihudhuria mafunzo, kati yao 13 walipata mafunzo ya muda mfupi na 17 mafunzo ya muda mrefu ikiwemo ya stashahada (2), Shahada ya Kwanza (5), Shahada ya Uzamili (6) na Shahada ya Uzamivu (4). Pia, TALIRI ilishiriki katika kuonesha na kuelimisha wadau kuhusu teknolojia bora za ufugaji kupitia Maonesho ya Nane Nane katika viwanja vya Maonesho ya Kilimo vya Kanda mbalimbali nchini. Vilevile, watafiti waliandaa na kuwasilisha makala 21 za kisayansi ambapo tisa (9) ziliwasilishwa kwenye majarida na mikutano, warsha na makongamano ndani na nje ya nchi.

94. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuiwezesha TALIRI kutimiza majukumu yake ya kitafiti kwa ushirikiano na Taasisi za kitaifa na Kimataifa kama ifuatavyo:

(i) Kuhudumia mifugo 5,000 (ng'ombe, mbuzi, kondoo, kuku na punda) waliopo katika vituo saba nchini;
(ii) Kuibua, kutafiti na kusambaza ng'ombe bora wa nyama 100 katika vituo vya Mpwapwa, Kongwa, Mabuki na West Kilimanjaro;
(iii) Kutafiti na kuzalisha mitamba bora 200 ya ng'ombe wa maziwa katika vituo vinne vya utafiti; na mitamba bora 400 ya ng'ombe wa nyama katika vituo vitatu (3) vya utafiti;

(iv) Kutafiti, kuzalisha na kusambaza mbuzi bora 150 wa maziwa na nyama kwa wafugaji; na vifaranga 5,000 wa nyama na mayai na kusambaza katika kanda saba (7) za kiikolojia nchini;

(v) Kutafiti aina tisa (9) za mbegu bora za malisho, kuzalisha kilo 4,000 za mbegu na kusindika marobota 30,000 ya malisho; na

(vi) Kufanya tafiti za punda 50 na simbilisi *(non-conventional animals*) na kukusanya takwimu kwa ajili ya kuendeleza kosaafu.

Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (LITA)

95. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (Livestock Training Agency – LITA) ilifanya udahili wa wanachuo 2,137, kati ya hao 958 ni wa Stashahada na 1,179 ni wa Astashahada. Wanachuo 958 wa Stashahada wanatarajiwa kuhitimu mafunzo yao mwezi Juni, 2018. Aidha, Wakala imetoa mafunzo ya muda mfupi na ushauri kwa wafugaji 838 juu ya afya na uzalishaji bora wa mifugo. Vilevile, watumishi 26 wanaendelea na mafunzo katika vyuo mbalimbali ndani na nje ya nchi, katika shahada ya Uzamivu watatu (3), Uzamili wanne (4), Shahada 17, Stashahada mmoja (1), na Astashahada moja (1). Pia, Wataalam wa Afya ya Mifugo 95 kutoka taasisi mbalimbali za Serikali na Binafsi, walipatiwa mafunzo ya utoaji wa chanjo ya Ndigana Kali (ECF) katika Kampasi za Tengeru, Temeke, Madaba na Mpwapwa; wakufunzi 15 kutoka Kampasi za Wakala walihudhuria kozi ya muda mfupi nchini Kenya juu ya mbinu za kuchanja Ndigana kali.

96. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia LITA imefanya ukarabati wa miundombinu katika Kampasi za Wakala, ili kuwezesha ongezeko la wanachuo na kuboresha mazingira ya kujifunzia. Pia, Pampu moja (1) ya kusukuma maji ilinunuliwa na kutengeneza mfumo wa kusambaza maji katika Kampasi ya Kikulula. Aidha, marobota 19,877 ya hei (hay) yalizalishwa katika Kampasi za Buhuri (6,125) na Tengeru (13,752) kwa matumizi ya Wakala na wafugaji wanaozunguka Kampasi. Pia, mfumo wa kusambaza maji ulifanyiwa matengenezo na matenki ya kuhifadhi na kusambaza maji yalifungwa kwa ajili ya wanachuo katika Kampasi ya Tengeru. Vilevile, vifaa vilinunuliwa ambavyo ni pamoja na magodoro 209 kwa ajili ya Kampasi za Tengeru (100), Buhuri (64), Mabuki (35) na Kikulula (10); vitanda 58 kwa ajili ya Kampasi za Mabuki (26) na Buhuri (32); meza 64 za wanachuo na viti vyake kwa ajili ya Kampasi ya Buhuri na gari moja (1) ilinunuliwa kwa ajili ya Kampasi ya Kikulula.

97. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaiwezesha LITA kudahili wanachuo 2,700 wa Stashahada na Astashahada. Aidha, Wakala itatoa mafunzo ya muda mfupi na ushauri kwa wafugaji 1,700 juu ya ufugaji bora wenye tija. Pia, mafunzo ya Menejimenti na Utawala yatatolewa kwa Wakurugenzi wa Kampasi nane (8) za Wakala, pamoja na kuwezesha watumishi 15 kushiriki mikutano ya kitaaluma. Vilevile, mafunzo ya muda mfupi yatatolewa kwa Watumishi 14 kwa lengo la kuwajengea uwezo katika utekelezaji wa majukumu yao. Kazi nyingine zitakazofanyika ni pamoja na:-

(i) Kukarabati na kuimarisha uendeshaji wa vitengo vya uzalishaji katika Kampasi nane (8) za Wakala;
(ii) Kufanya ukarabati wa mabweni 12 ya wanachuo katika Kampasi za Tengeru (3), Morogoro (3), Mpwapwa (2), Buhuri (2), na Madaba (2) ili kukidhi ongezeko la wanachuo;
(iii) Kukarabati madarasa matatu (3) katika Kampasi za Morogoro (2) na Mpwapwa (1); na
(iv) Kukarabati ukumbi mmoja (1) kwa ajili ya shughuli mbalimbali za mafunzo katika Kampasi ya Morogoro.

98. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaiwezesha LITA kuchimba visima viwili (2) katika Kampasi za Buhuri (1) na Morogoro (1) kwa ajili ya mahitaji ya wanachuo na uzalishaji wa malisho. Aidha, Kampasi ya Madaba itaunganishwa na gridi ya Umeme wa Taifa ili kupata umeme wa uhakika na mazingira bora ya kujifunzia. Pia, trekta moja (1) litanunuliwa kwa ajili Kampasi ya Kikulula kwa lengo la kuongeza uzalishaji. Vilevile, magari mawili (2) kwa ajili ya Kampasi za Mpwapwa (1) na Tengeru (1) yatanunuliwa na kiwanda kimoja (1) cha kuchakata maziwa kitakarabatiwa kwa lengo la kutengeneza bidhaa mbalimbali za maziwa katika Kampasi ya Tengeru na na kuboresha mafunzo kwa vitendo kwa ajili ya wanachuo na wafugaji.

Huduma za Ugani wa Mifugo

99. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri na sekta binafsi ilitoa elimu kwa wadau 5,730 kupitia mafunzo, mikutano ya uhamasishaji na semina zilizokuwa zikiendeshwa wakati wa maonyesho ya Nane Nane na Saba Saba.

Aidha, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa wadau kwa kusambaza vitabu 1,053 vya ufugaji bora, vipeperushi 18,500 na mabango 220. Pia, Wizara kupitia vyombo vya habari ilirusha hewani vipindi 40 vya redio na sita (6) vya luninga, baadhi ya vipindi hivyo vilihusu, teknolojia za hifadhi na uzalishaji wa malisho, Sheria ya Utambuzi Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo na ufugaji bora wa ng'ombe wa maziwa. Vilevile, Wizara imeendelea kuimarisha kituo cha Maarifa ya Mifugo na Uvuvi cha Lugoba (Bagamoyo) ambapo, kazi ya ujenzi wa nyumba ya mtumishi inaendelea, kituo hiki kitakapokamilika kitawezesha kutoa elimu kwa wafugaji 11,600 kwa mwaka.

100. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuratibu na kusimamia utoaji wa huduma za ugani nchini, kusambaza teknolojia sahihi za ufugaji bora na mnyororo wa thamani kupitia, maonesho ya Saba Saba, Nane Nane, kuhamasisha uanzishwaji wa mashamba darasa na mashamba ya mfano katika Halmashauri. Wizara imejiandaa kuboresha mashamba darasa ya malisho bora ya mifugo na kuanzisha mengine nane (8) katika Halmashauri mbalimbali. Pia, Wizara itaendelea kuandaa na kurusha hewani vipindi 52 vya radio na 12 vya luninga vya elimu kwa umma kuhusu ufugaji bora na wafugaji 4,000 na watoa huduma za ugani 80 watajengewa uwezo wa uzalishaji katika mnyororo wa thamani.

UTAMBUZI, USAJILI NA UFUATILIAJI WA MIFUGO

101. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuratibu na kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Utambuzi Usajili

na Ufuatiliaji wa Mifugo Na. 12 ya mwaka 2010 katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Tathmini ya utekelezaji zoezi la kupiga chapa ya moto ng'ombe na punda ilifanyika Mikoa yote ya Tanzania Bara, ambapo hadi kufikia mwezi Aprili, 2018 jumla ya ng'ombe 17,045,944 wamepigwa chapa ikiwa ni asilimia 98.0 ya lengo la kupiga chapa ng'ombe 17,390,090. Vilevile, jumla ya ng'ombe wa maziwa 58,214 wamevishwa hereni ambayo ni asilimia 7.4 kati ya ng'ombe wa maziwa 782,995 wanaotakiwa kuvishwa hereni nchini. Pia, punda 57,797 wamepigwa chapa ikiwa ni asilimia 10.1 ya lengo la kupiga chapa punda 572,357. Pamoja na juhudi za Wizara, Mamlaka za Serikali za Mitaa na Vyombo vya habari kuendelea kuhamasisha utekelezaji wa zoezi hili, bado kuna ng'ombe na punda ambao hawajapigwa chapa. Hali hii ilithibitishwa na timu za Wizara zilizozunguka nchi nzima kuanzia tarehe 15 Februari hadi mwanzoni mwa mwezi Machi, 2018 ili kufanya tathmini, minadani, machungani, mazizini, barabarani na katika mapori ya akiba. Aidha, hali hii ilionyesha kuna udanganyifu mkubwa miongoni mwa watendaji wasio waaminifu wanaopotosha taarifa.

Wizara inapendekeza ifanywe tathmini ya mwisho ya zoezi la chapa ya Kitaifa kwa kushirikiana na TAMISEMI ili kuhimiza Mamlaka za Serikali za Mitaa zihakikishe ng'ombe na punda wote waliofikia umri wa miezi sita wanawekewa alama ya chapa. Pia, kila Halmashauri ifanye Tathmini katika maeneo yao husika wajiridhishe kama katika maeneo yao yote kwamba ng'ombe na punda wote wanaostahili kupiga chapa wamepiga chapa na endapo itabainika kuna udanganyifu hatua stahili zitachukuliwa. Aidha, jumla ya wafugaji 1,462,279 wamehamasishwa juu ya Sheria ya Utambuzi Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo Tanzania Bara kupitia mikutano ya

uhamasishaji iliyoendeshwa na wataalam wa mifugo, Wakuu wa Wilaya na Viongozi wengine. Mwongozo wa utekelezaji wa Sheria ya Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji Mifugo ulisambazwa katika mikoa yote. Natoa pongezi kwa viongozi wa Mikoa, Wilaya na Halmashauri waliosimamia vema utekelezaji wa zoezi hili kwa usahihi.

102. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuhamasisha utekelezaji wa Sheria ya Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo nchini ili kuhakikisha ng'ombe na punda wote wanaofikisha umri wa miezi sita (6) na kuendelea wanapigwa chapa. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na sekta binafsi kwa lengo la kusambaza hereni zenye viwango vilivyoidhinishwa zitakazotumika kwa ng'ombe wa maziwa na wanaofugwa kwenye mfumo shadidi. Pia, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itaendesha mafunzo ya matumizi ya rejista ya kieletroniki na kanzidata ya Mfumo wa Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji Mifugo.

HUDUMA YA MAABARA ZA MIFUGO

Wakala wa Maabara ya Veterinari Tanzania (Tanzania Veterinary Laboratory Agency -TVLA)

103. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Wakala wa Maabara ya Veterinari Tanzania (TVLA) katika Taasisi ya Utafiti na Uzalishaji wa Chanjo iliyopo Kibaha imezalisha na kusambaza dozi 28,427,100 za chanjo ya ugonjwa wa Mdondo, dozi 882,100 za chanjo ya ugonjwa wa Kimeta, dozi 128, 600 za chanjo ya ugonjwa wa Chambavu na dozi 625 za chanjo ya ugonjwa wa Kutupa Mimba. Jumla ya shilingi bilioni 1.27

zilipatikana kutokana na mauzo ya chanjo hizo. Uzalishaji wa Chanjo ya Ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa Ng'ombe na chanjo inayokinga kwa pamoja magonjwa ya Kimeta na Chambavu unasubiri majibu kutoka Maabara Kuu ya chanjo barani Afrika ya PANVAC iliyoko nchini Ethiopia ambako sampuli za chanjo hizo zimepelekwa kwa ajili ya kupima ubora wake. Aidha, Wizara ilipata msaada wa chanjo ya Mdondo dozi 2,000,000 kutoka Kampuni ya Hester Biosciences ya India, iliyotumika kwenye kampeni ya chanjo ya Kitaifa iliyozinduliwa na Mheshimiwa Abdallah Ulega (Mb), Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi, Wilayani Mkuranga tarehe 30 Aprili, 2018.

104. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kupitia TVLA imefanya uchunguzi na utambuzi wa magonjwa ya mifugo nchini katika sampuli 15,422 zilizopokelewa. Magonjwa yaliyotambuliwa ni pamoja na Ndigana Kali, Ndigana Baridi, Kimeta, Kichaa cha Mbwa, Mdondo, Gumboro, Sotoka ya Mbuzi na Kondoo, Homa ya Nguruwe, Minyoo na Ugonjwa wa Kutupa Mimba. Aidha, jumla ya sampuli 1,404 za vyakula vya mifugo na malighafi za kutengenezea vyakula hivyo zilifanyiwa uchambuzi wa viini lishe ambapo upungufu wa protini na nishati ulionekana kati ya asilimia 16-20 ya sampuli hizo. Wafugaji na watengenezaji wa vyakula vya mifugo walipewa ushauri wa namna ya kudhibiti magonjwa hayo na kuboresha vyakula vya mifugo.

105. **Mheshimiwa Spika**, TVLA kupitia vituo vya Kigoma na Tanga vinavyofanya utafiti wa teknolojia za kuangamiza mbun'go waenezao magonjwa ya Nagana na Malale vimeendelea kufanya utafiti wa njia muafaka za kupunguza au kumaliza mbung'o katika maeneo mbalimbali nchini. Utafiti huo pia umejikita katika

kuangalia mwenendo wa mbung'o na ndorobo kati ya wanyama pori na wanyama wafugwao na uwezo wao wa kuambukiza wanyama na binadamu. Ili kuendeleza tafiti za kudhibiti mbung'o, maabara imeendelea kuzalisha na kuhifadhi mbung'o wazima na mabuu aina za *G. austeni* wazima 19,895 na mabuu 2,941; *G.m.morstans* wazima 4,092 na mabuu 496 na *G. pallidipes* wazima 3,100 na mabuu 446.

106. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, TVLA itaendelea kufanya uchunguzi na utambuzi wa magonjwa ya wanyama; kufanya uhakiki wa ubora wa vyakula vya mifugo na malighafi za kutengenezea vyakula hivyo. Wakala pia unapanga kuzalisha na kusambaza dozi milioni 100 za chanjo ya Mdondo, dozi 1,000,000 za chanjo ya Kimeta, dozi 1,000,000 za chanjo ya Chambavu na dozi 500,000 za chanjo ya ugonjwa wa Kutupa Mimba. Aidha, itakamilisha majaribio na kuanza kuzalisha chanjo dhidi ya ugonjwa wa Homa ya Mapafu ya Ng'ombe. Vilevile, Wakala inapanga kuanza majaribio ya kuzalisha chanjo dhidi ya ugonjwa wa Sotoka ya Mbuzi na Kondoo na chanjo dhidi ya Kichaa cha Mbwa. TVLA, pia itaendelea kufanya tafiti zinazolenga kuthibiti mbung'o wanaoeneza ugonjwa wa Nagana kwa mifugo na Homa ya Malale kwa binadamu na namna ya kudhibiti au kutokomeza magonjwa mengine ya mifugo.

USIMAMIZI WA UBORA WA MAZAO, TAALUMA NA HUDUMA ZA VETERINARI

Bodi ya Nyama

107. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Bodi ya Nyama imeendelea kufanya kaguzi mbalimbali za

kazi za wadau wa tasnia ya nyama. Jumla ya kazi za wadau wa tasnia ya nyama 1,596 (mabucha 1,412, wauzaji wa nyama nje ya nchi 28; waingizaji wa nyama nchini watano (5); wafugaji 88, machinjio 63 na minada mitatu (3) zimekaguliwa katika Mamlaka za Serikali za Mitaa 26 za mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Katavi, Morogoro, Mwanza, Shinyanga na Mara. Kati ya hizo, 355 zimekidhi matakwa ya Sheria na kusajiliwa na 948 zimepewa maelekezo kwa ajili ya kuboresha na 169 zimefungiwa kwa kutokidhi matakwa ya Sheria.

108. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Serikali imeendelea kuimarisha utendaji wa Bodi ya Nyama Tanzania kwa kuwajengea uwezo watumishi 12 wa Bodi, 20 wa Zoo-sanitary na 85 wa Mamlaka za Serikali za Mitaa 25 za Ilemela, Nyamagana, Magu, Kwimba na Misungwi; Shinyanga Manispaa, Shinyanga (W), Kishapu, Kahama Mji na Msalala; Manispaa za Ilala, Temeke, Kinondoni, Kigamboni na Ubungo; Manispaa ya Morogoro na Mvomero; Manispaa ya Musoma, Musoma (W), Tarime Mji, Tarime (W), Butiama (W), Rorya (W), Serengeti (W), Bunda Mji na Bunda (W) wanaotekeleza majukumu ya Bodi ya Nyama. Majukumu hayo ni kufanya ukaguzi wa kazi za wadau, kutoa mafunzo ya uzalishaji na uuzaji wa nyama kwa kuzingatia taratibu za kuzingatia wakati wa kuzalisha nyama (Standard Operating Procedures - SOP's), kutumia mfumo wa usajili na kutafuta masoko kielektroniki pamoja na kusimamia utekelezaji wa matakwa ya Sheria ya Tasnia ya Nyama Na. 10 ya 2006 na Kanuni zake za Mwaka 2011 na 2014. Mafunzo mengine yaliyotolewa ni pamoja na uandishi wa miradi; kudhibiti vitendo vya udanganyifu katika ununuzi; maadili ya utumishi wa umma na kudhibiti utakatishaji wa fedha.

109. **Mheshimiwa Spika,** Bodi kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa 25 imeendelea kuhamasisha ulaji nyama na kutoa mafunzo ya uzalishaji na uuzaji wa nyama kwa kuzingatia taratibu za usafi (SOP's) kwa wadau 469 wa tasnia ya nyama. Pia, imewezesha jumla ya wadau 28 kushiriki katika maonesho mbalimbali ikiwa ni pamoja na maonesho ya Sabasaba (3), Nanenane (5), maonesho ya ndege wafugwao (15) na Tamasha la Nyama Choma (5). Baadhi ya wadau walioshiriki ni *PiMAK, Damari Investment, Abachem Engineering Company, Winning Creative* na *Meat King Distributors*. Bidhaa zilizooneshwa ni pamoja na Bongo Sausage, Smoked Ham, Nyama Okwa zinazozalishwa nchini, vifaa vinavyotumika kukatia nyama katika bucha na mashine za machinjio za kisasa. Aidha, wadau 3,555 walitembelea katika banda la Bodi ya Nyama wakati wa maonesho hayo na kujifunza biashara ya mifugo, nyama na bidhaa zake.

110. **Mheshimiwa Spika,** Bodi imeendelea kuhamasisha wadau wa tasnia ya nyama kuunda vyama vya wadau ambapo vyama vitatu (3) vya Wafugaji wa Kuku wa Mayai Tanzania (Tanzania Layers Farmers Association - TALFA) na Wafugaji wa Kuku wa Nyama (Tanzania Broiler Farmers Association -TABROFA) na Mtandao wa Vyama 11 vya Wadau wa Tasnia ya Ndege Wafugwao (Poultry Association of Tanzania (PAT) vimeundwa na kusajiliwa Wizara ya Mambo ya Ndani. Pia, Bodi imeendelea kuimarisha vyama vya wadau vilivyopo kwa kuwezesha Chama cha Wasindikaji wa Nyama (TAMEPA) na Chama cha Wadau wa Mnyororo wa Thamani wa Ng'ombe wa Asili (TANZEBA) kuendesha mikutano yao na kujadili changamoto zilizopo na kuweka mpango kazi wa kutekeleza majukumu ya vyama vyao kwa mujibu wa Katiba zao.

111. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Bodi ya Nyama itaajiri watumishi 10, kutoa mafunzo kwa watumishi wa Bodi kuhusu mfumo wa usajili wa wadau kielektroniki na watumishi 100 wa Mamlaka za Serikali za Mitaa 25 juu ya uzalishaji na uuzaji wa nyama kwa kuzingatia taratibu za kuzalisha nyama (SOP's). Pia, itahamasisha ulaji wa nyama bora na salama kwa njia mbalimbali, kuandaa, kuendesha maonesho ya Nyama na kushiriki kwenye maonesho ya kitaifa. Aidha, Bodi itatoa mafunzo ya Kilimo Biashara na teknolojia ya uzalishaji wa nyama kwa wadau 2,500 katika mnyororo wa thamani ya nyama ya ng'ombe, mbuzi, nguruwe, kuku, kondoo na punda, kuwaunganisha wafugaji na wenye viwanda ili kuwapatia soko la uhakika. Vilevile, Bodi itaendelea kusimamia biashara ya mifugo na nyama katika masoko ya ndani na kufuatilia uingizaji na uuzaji nyama na bidhaa zake ndani na nje ya nchi. Pia, itatambua na kusajili wadau 1,000 wa tasnia ya nyama na vyama vyao na kuimarisha vyama sita (6) vya wadau katika ngazi ya Kitaifa (TAPIFA, PAT, TANZEBA, TAMEPA, CCWT na TALIMETA) ili kuviwezesha kushiriki kikamilifu katika kuendeleza mnyororo wa thamani ya nyama.

Bodi ya Maziwa

112. **Mheshimiwa Spika,** Bodi ya Maziwa imeendelea kusimamia Sheria ya Tasnia ya Maziwa ya mwaka 2004 ili kusimamia shughuli za uzalishaji, ukusanyaji na usindikaji wa maziwa. Katika mwaka 2017/2018 Bodi iliwajengea uwezo wadau wa maziwa na kutoa mafunzo ya teknolojia za usindikaji na udhibiti wa ubora kwa wasindikaji 15 katika kanda ya Ziwa (6), Kanda ya Mashariki (8) na Nyanda za Juu Kusini (1). Aidha, Bodi imesajili wadau

wapya 58 (wazalishaji wa maziwa 11, watoa huduma 1, wasambazaji wa maziwa 2, mashamba makubwa 2, vikundi 5, vituo vya kukusanyia maziwa 2, waingizaji wa maziwa 32, wasindikaji 3) na vyombo 15 vya kusafirishia maziwa. Pia, Bodi imeendelea kudhibiti uingizaji wa maziwa kutoka nje ya nchi kwa kutoa vibali 622 vya kuingiza maziwa lita (LME) 20,920,537.59 zenye thamani ya shilingi 30,290,485,222 na kutoa mafunzo kwa wakaguzi wa mazao ya mifugo 19 (Zoosanitary Inspectors) ili kuimarisha mfumo wa ukaguzi wa shehena za maziwa katika mipaka yote ya forodha ya Tanzania.

113. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kupitia Bodi ya Maziwa imeandaa Mpango Mkakati wa miaka mitatu kutoka 2018/19 mpaka 2020/21 wa kuendeleza tasnia ya maziwa. Vilevile, Bodi ya Maziwa na wadau wa tasnia ya Maziwa itaandaa maonesho ya mifugo (Livestock Expo) na wiki ya Uhamasishaji wa Unywaji wa Maziwa itakayofanyika Mkoani Arusha kuanzia tarehe 28 Mei hadi tarehe 1 Juni, 2018 ikiwa na kauli mbiu inayosema; "Fungua Fursa katika Sekta ya Mifugo kwa Viwanda na Maendeleo". Kutokana na changamoto inayoikabili Bodi kuhusu usajili wa wadau, Bodi imepitia na kukamilisha Mwongozo wa Ukasimishaji/Ugatuaji baadhi ya majukumu ya Bodi (usajili na ukaguzi) kwa Mamlaka za Serikali za Mitaa kupitia Ofisi ya Rais - TAMISEMI. Mwongozo huu unatarajiwa kuongeza kasi ya usajili wa wadau na ukaguzi wa shughuli za maziwa nchini.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Bodi ya Maziwa itaendelea kuimarisha na kuongeza vituo 50 vya kukusanyia maziwa katika maeneo yanayozalisha maziwa mengi katika mikoa ya Geita (Bukombe na Chato); Iringa (Mufindi na Mafinga); Mara (Bunda); Mbeya (Rungwe na

Busokelo); Morogoro (Mvomero); Njombe (Makete na Ludewa); Pwani (Chalinze na Mkuranga); Rukwa (Kalambo); Ruvuma (Mbinga na Madaba); Simiyu (Meatu); Shinyanga (Kahama) na Tanga (Kilindi).

Usimamizi wa Viwango vya Huduma ya Afya ya Mifugo na Maadili ya Wataalam

114. **Mheshimiwa Spika**, viwango vya huduma na maadili ya wataalam wa afya ya mifugo husimamiwa na Baraza la Veterinari Tanzania, lililoanzishwa chini ya Sheria ya Veterinari Na 16 ya mwaka 2003. Katika mwaka 2017/2018, Baraza limefanya kaguzi tano (5) zenye jumla ya siku 70 katika mikoa 13 ya Arusha, Dar-es-Salaam, Geita, Kilimanjaro, Iringa, Mbeya, Mwanza, Njombe, Pwani, Ruvuma, Simiyu, Shinyanga na Tanga. Katika kaguzi hizi, vituo vya kutoa Huduma ya Afya ya Mifugo 546 vimekaguliwa na wataalam 1,002 wamesajiliwa. Kutokana na kaguzi hizo vituo 20 vimefungwa kwa kutokidhi viwango, wataalam wanne (4) wameonywa kwa kukiuka maadili na wawili (2) kufutiwa usajili. Vilevile, wauzaji 18 wa dawa za mifugo wasiosajiliwa walikamatwa katika minada mbalimbali na kutozwa faini.

115. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Baraza la Veterinari Tanzania limesajili madaktari wa mifugo 48 na kufanya idadi ya waliosajiliwa kufikia 858. Aidha, wataalam wasaidizi wa afya ya mifugo 305 wenye Stashahada na Astashahada waliandikishwa na kuorodheshwa na kufanya idadi ya wataalam wasaidizi walioandikishwa na kuorodheshwa kufikia, 2,881. Pia, wakaguzi wa nyama 50, wataalam wa maabara za veterinari watano (5) na wahimilishaji 21 wamepewa leseni za kutoa huduma hiyo. Hadi sasa, wataalam

waliopatiwa leseni wamefikia 704; wakaguzi wa nyama 636; wahimilishaji 34 na wataalam wa maabara 34. Vilevile, vituo 246 vya kutolea huduma ya afya ya mifugo vimesajiliwa na vyuo viwili (2) vya kutoa mafunzo ya mifugo vya Igabiro (Kagera) na Ukiriguru (Mwanza) vilikaguliwa na kuelekezwa mambo ya kuzingatia kabla ya kuanza kutoa mafunzo hayo.

116. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019**,** Wizara kupitia Baraza la Veterinari Tanzania itaendelea kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Veterinari Na.16 ya mwaka 2003 kwa kusajili madaktari wa mifugo 60, vituo vya huduma ya mifugo 400, kuorodhesha na kuandikisha wataalam wasaidizi 1,000, kutoa leseni kwa wakaguzi wa nyama, wahimilishaji na wataalam wa maabara za veterinari 210 na kufanya ukaguzi wa maadili na viwango vya utoaji huduma kwa kushirikiana na Halmashauri 184 nchini. Aidha, Baraza kwa kushirikiana na Baraza la Veterinari la Afrika Kusini na Shirika la Afya ya Wanyama Duniani litawajengea uwezo watendaji wake na wadau wengine kusimamia utoaji wa huduma ya afya ya mifugo nchini. Vilevile, kwa kushirikiana na Ndaki ya Tiba ya Wanyama na Sayansi za Jamii ya Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo, Baraza litatoa mafunzo ya kujiendeleza ya miezi mitatu (3) kwa watoa huduma wa afya ya mifugo 300.

HALI YA UWEKEZAJI KATIKA SEKTA YA MIFUGO

117. **Mheshimiwa Spika,** Serikali kwa kushirikiana na sekta binafsi imeendelea kuhamasisha ujenzi wa machinjio za kisasa na viwanda vya kusindika nyama nchini. Katika mwaka 2017/2018 jumla ya viwanda viwili (2) vya HEBO Group kilichopo Dar es Salaam chenye

uwezo wa kusindika kuku 7,500 na Kilitan kilichopo Moshi chenye uwezo wa kusindika kuku 4,000 vimejengwa, na viwanda vitano (5) vinaendelea kujengwa. Viwanda hivyo ni vya Manispaa ya Iringa (Iringa); BIMJIANG Company Ltd (Shinyanga); Halmashauri ya Mbeya (Mbeya); Nguru Hills Ranch (Mvomero) na Ruvu (NARCO). Viwanda vya kusindika/ machinjio ya nyama vilivyojengwa nchini kwa sasa vipo 24 (Kiambatisho Na. 14). Pia, Serikali imeendelea kutafuta wawekezaji watakaojenga viwanda vya kusindika nyama vikiwemo Shinyanga na Mbeya. Vilevile, wawekezaji mbalimbali kutoka nje wameonesha nia ya kuwekeza katika ujenzi wa viwanda nchini, hususan wawekezaji kutoka Misri na Korea Kusini.

118. **Mheshimiwa Spika,** kwa upande wa ujenzi wa viwanda vya kusindika maziwa, Serikali kwa kushirikiana na sekta binafsi inaendelea kuimarisha na kujenga viwanda vya kusindika maziwa nchini ambapo kwa sasa, kuna viwanda 82 vya kusindika maziwa, kati ya hivyo, viwanda 76 vinafanya kazi. Katika mwaka 2017/2018 jumla ya viwanda viwili (2) vya Narunyu Dairy (Lindi) chenye uwezo wa kusindika lita 500 kwa siku na Lindi Dairy (Lindi) chenye uwezo wa kusindika maziwa lita 500 kwa siku vimejengwa. Aidha, viwanda viwili (2) vya Tanga Fresh (Tanga) na MilkCom kilichopo Dar es Salaam vimeongeza uwezo wa usindikaji. Pia, viwanda saba (7) vya CHAWAKIM Dairy (Pwani), Galaxy Foods and Bevarage Co. Ltd (Arusha), Gesap Dairy (Kagera), Gonza Milk (Dar es Salaam), Creameries (Kilimanjaro), Asas Dairy (Iringa) na MaltVet Dairy (Pwani) vinaendelea kujengwa au kuongeza uwezo (Kiambatisho Na. 15).

119. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kwa kushirikiana na mifuko ya jamii inajenga kiwanda cha kusindika ngozi

katika Gereza la Karanga ambapo kutakuwa na utengenezaji wa bidhaa mbalimbali za ngozi. Aidha, NARCO kwa ufadhili wa Mfuko wa Maendeleo wa Kiuchumi wa Serikali ya Korea inakamilisha taratibu za awali za ujenzi wa kiwanda cha kusindika ngozi katika machinjio ya kisasa itakayojengwa Ruvu ambayo itakuwa na uwezo wa kuchinja na kuchakata ng'ombe 1,500 na mbuzi/kondoo 2,000 kwa siku na kuzalisha ngozi nyingi. Kiwanda hicho kitakuwa kinatengeneza bidhaa mbalimbali kama vile mikanda, mabegi, viatu na sole za viatu. Kwa sasa, kuna viwanda sita (6) vya ngozi nchini vinavyofanya kazi. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuwahamasisha wawekezaji wengi zaidi ili wawekeze kwenye viwanda vya kusindika nyama, maziwa, kuku, punda na nguruwe.

Uratibu wa Masuala ya Kikanda na Kimataifa kwa Sekta ya Mifugo

120. **Mheshimiwa Spika,** kupitia sekta ya mifugo, nchi yetu ni mwanachama wa Taasisi mbalimbali za Kikanda na Kimataifa zikiwemo Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC); Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) na Jumuiya ya Nchi za Ulaya (EU). Aidha, nchi yetu ni mwanachama wa mashirika na taasisi mbalimbali za Kimataifa yakiwemo Shirika la Chakula na Kilimo (FAO) na Benki ya Dunia. Katika mwaka 2017/2018, nchi yetu imekuwa ikishiriki kwenye mikutano, makongamano na warsha mbalimbali zenye lengo la kujadili na kuweka mikakati ya pamoja ya kusimamia rasilimali za mifugo kama vile uanzishwaji wa Mradi wa Nyama wa pamoja kati ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. Aidha, kufuatia ziara ya Mheshimiwa Abdel Fattah El-sis, Rais wa Misri nchini aliyofanya tarehe

14-15 Agosti, 2017 alipokutana na Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Serikali ya Misri imeonyesha nia ya kuwekeza katika sekta ya mifugo kwa kuanzisha viwanda vya kusindika nyama.

121. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara ilishiriki vikao na mikutano ya Ushirikiano wa Afrika Mashariki na Kati vilivyohusu Programu pana ya Maendeleo ya Kilimo Afrika (Comprehensive Africa Agricultural Development Programme- CAADP) na Mpango wa Afrika wenye lengo la kukuza Uzalishaji wa Kilimo Afrika. Mpango huu unategemea kuleta mabadiliko katika sekta za kilimo, mifugo na uvuvi; kujenga uchumi; kuongeza usalama wa chakula na lishe; kukuza uchumi na kuleta ustawi kwa watu wote Tanzania.

122. **Mheshimiwa Spika,** kupitia FAO na Benki ya Dunia na mashirika mengine Wizara imewezeshwa kutekeleza yafuatayo:-

(a) Kuridhia na kushiriki kikamilifu katika mpango wa *'Global Health Security Agenda'*. Kwa sasa Dunia inakabiliwa na tatizo la magonjwa tokezi (emerging and re-ermeging disases). Kutokea kwa ugonjwa wa *'Ebola'* nchini Liberia, umebaini umuhimu wa sekta ndani ya nchi na jamii za kimataifa kufanya kazi kwa pamoja zaidi kuliko kila sekta kufanya peke yake.

(b) Dhana ya Afya Moja: Utekelezaji wa mpango huu unahusisha sekta nyingi zikiwemo Mifugo, Afya, Mali Asili na Mazingira. Ofisi ya Waziri Mkuu Kitengo cha Maafa, ndiyo inaratibu

shughuli zote zenye taswira ya maafa na inazihusisha sekta hizi. Wizara kwa kushirikiana na Wizara za Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Maliasili na Utalii na Wadau wa Maendeleo inatekeleza Mpango Mkakati wa 'Afya Moja' kwa nia ya kutokomeza na kuzuia magonjwa yanayoambukizwa binadamu kupitia kwa wanyama (zoonoses) na athari zingine zinazoathiri wanyama, binadamu na mazingira. Mpango Mkakati huu ulizinduliwa mwezi Februari 2018 jijini Dar-es-Salaam na Mheshimiwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

123. **Mheshimiwa Spika**, kupitia dhana ya Afya Moja mafanikio yafuatayo yamepatikana:

(i) Magonjwa matano (5) ya kipaumbele ambayo ni Kichaa cha Mbwa, Homa ya Bonde la Ufa, Ugonjwa wa Kutupa Mimba, Malale na Kimeta yamependekezwa na kuridhiwa;
(ii) Ushiriki wa wadau wa maendeleo wakiwemo Benki ya Dunia, Serikali ya Finland, FAO, WHO na Serikali ya Marekani kupitia taasisi zake za USAID P&R, CDC, DTRA, CBEP wameandaa na kukamilisha mikakati ya ufuatiliaji (Surveillance) na udhibiti (prevention) wa magonjwa hayo matano ya kipaumbele; na
(iii) Mpango kazi wa kitaifa wa kupunguza usugu wa matumizi holela ya dawa za binadamu, wanyama na mimea umeandaliwa na kuzinduliwa rasmi mwezi Oktoba 2017 mjini Dodoma.

Sensa ya Mifugo Nchini

124. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza Awamu ya Pili ya Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP II), Wizara imepanga kuimarisha na kuboresha takwimu za sekta ya mifugo na uvuvi nchini kwa kufanya Sensa ya Mifugo kwa mwaka 2018/2019. Sensa ya Mifugo hapa nchini kwa mara ya mwisho ilifanyika mwaka 1984 na kulingana na mwongozo wa Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO), inatakiwa ifanyike kila baada ya miaka kumi.

C: SEKTA YA UVUVI

I: HALI YA SEKTA YA UVUVI

125. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017, Sekta ya Uvuvi ilichangia asilimia 2.2 katika pato la Taifa ikilinganishwa na asilimia 2.0 mwaka 2016 na wavuvi na wafugaji samaki wapatao 230,977 walishiriki moja kwa moja kwenye shughuli za uvuvi. Aidha, zaidi ya Watanzania milioni 4 wameendelea kupata kipato cha kila siku kwa kushiriki shughuli zinazotegemea kuwepo kwa sekta ya uvuvi ikiwemo kutengeza maboti, kushona nyavu, biashara ya samaki na mazao yake, wachuuzi na mamalishe. Pia, katika mwaka 2017, Sekta ya Uvuvi imekua kwa asilimia 2.7 ikilinganishwa na 4.2 ya mwaka 2016 (NBS, 2018).

126. **Mheshimiwa Spika,** taarifa za tafiti za Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania na Baraza la Kilimo Tanzania zilizofanyika kwa vipindi tofauti zinaonesha kwamba, kiasi cha samaki kilichopo katika maji yetu ni tani 2,736,248 kwa mtawanyiko ufuatao: Ziwa Victoria tani 2,143,248,

Ziwa Tanganyika tani 295,000 na Ziwa Nyasa tani 168,000, Maji madogo (maziwa madogo ya kati, mito na mabwawa) tani 30,000 na Maji ya Kitaifa ya Bahari ya Hindi tani 100,000 (Kiambatisho Na. 16).

127. **Mheshimiwa Spika,** idadi ya wavuvi na vyombo vya uvuvi imeendelea kuongezeka kutoka wavuvi 183,800 waliotumia vyombo vya uvuvi 57,291 mwaka 2015 hadi wavuvi 203,529 waliotumia vyombo vya uvuvi 59,338 mwaka 2017. Kiasi kikubwa cha nguvu ya uvuvi kikiwa katika ukanda wa Ziwa Victoria ikifuatiwa na Ukanda wa Bahari ya Hindi, Ziwa Tanganyika, Ziwa Nyasa, Ziwa Rukwa, mabwawa ya Mtera na Nyumba ya Mungu. Kutokana na nguvu hiyo ya uvuvi, uzalishaji wa samaki kwenye maji asili umeongezeka kutoka tani 362,645 zenye thamani ya shilingi trilioni 1.48 mwaka 2015 hadi tani 387,543 zenye thamani ya shilingi trilion 1.74 mwaka 2017 (Kiambatisho Na. 17), sawa na ongezeko la asilimia 6.87.

128. **Mheshimiwa Spika,** katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018, kati ya tani za samaki zilizozalishwa mwaka 2017, tani 36,063 na samaki hai wa mapambo 101,110 wenye thamani ya shilingi bilioni 407.21 waliuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi bilioni 10.53 kama ushuru (Kiambatisho Na. 18). Hata hivyo, mauzo ya samaki na mazao ya uvuvi nje ya nchi yameendelea kupungua kutoka tani 40,541 zenye thamani ya shilingi bilioni 542.79 mwaka 2015 hadi tani 36,063 zenye thamani ya shilingi bilioni 407.21 mwaka 2017 (Kiambatisho Na. 19) sawa na upungufu wa asilimia 11.04. Upungufu huo unaweza kuwa umesababishwa na ongezeko la mahitaji ya samaki katika soko la ndani ambapo ulaji wa samaki kwa mtu kwa mwaka

umeongezeka kutoka kilo 8.0 mwaka 2016/2017 hadi kilo 8.6 mwaka 2017/2018 (FAO). Vilevile, katika kipindi cha Julai, 2017 hadi Aprili, 2018 jumla tani 22,961 zenye thamani ya shilingi bilioni 56.12 zimeingizwa nchini ikilinganishwa na tani 13,919.66 zenye thamani ya shilingi bilioni 26.77 zilizoingizwa kipindi cha Julai, 2016 hadi Aprili, 2017 (Kiambatisho Na. 20). Aidha, mauzo ya samaki hai wa mapambo yameendelea kuongeza kutoka samaki 87,630 wenye thamani ya shilingi milioni 373.81 mwaka 2015 hadi samaki 101,110 wenye thamani ya shilingi milioni 678.55 mwaka 2017.

129. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, jumla ya leseni 24 zilitolewa kwa meli 24 za uvuvi ikilinganishwa na leseni 28 zilitolewa kwa meli 28 mwaka 2016/2017. Hata hivyo, idadi hii ya leseni imeshuka kwa kiasi kikubwa ukilinganisha na leseni 96 zilizotolewa mwaka 2015/2016. Hii imetokana na maboresho ya masharti ya leseni yaliyofanywa mwaka 2016 kwa baadhi ya vifungu vya kanuni ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu ya mwaka 2009. Maboresho hayo yanalenga kuimarisha usimamizi wa rasilimali za uvuvi ili kuongeza mapato yatokanayo na uvuvi katika Bahari Kuu.

130. **Mheshimiwa Spika,** Ukuzaji Viumbe kwenye Maji umeendelea kuhimizwa na kusimamiwa ikiwa ni pamoja na ufugaji samaki, kambamiti, kilimo cha mwani na ukuzaji wa chaza wa lulu kwa ajili ya lishe, ajira, kipato kwa nchi na kuchangia pato la Taifa. Aidha, kumekuwa na ongezeko la teknolojia za kukuza samaki wengi kwenye ujazo mdogo, hususan vizimba na ufugaji wa kutumia maji kidogo yanayozunguka na kusafishwa. Teknolojia ya ufugaji samaki kwenye vizimba/*cage* (chombo ambacho kimetengenezwa kwa fremu ya chuma, mbao, plastiki, au

mianzi na kufanya umbo la mstatili, mraba au duara na kuzungushiwa nyavu kwa lengo la kukuzia samaki) imeanza kutekelezwa kwa kuhusisha sekta binafsi katika ukanda wa Ziwa Victoria, Tanganyika na Nyasa. Katika mwaka 2017/2018 jumla ya vizimba 315 ambavyo vilizalisha tani 1,260 vimewekwa katika maziwa ya Victoria (187), Nyasa (120) na Tanganyika (8) ikilinganishwa na vizimba 109 (Ziwa Victoria 63, Ziwa Tanganyika 4, Ziwa Nyasa 42) vilivyowekwa mwaka 2016/2017.

131. **Mheshimiwa Spika,** aidha, ufugaji wa kutumia teknolojia ya maji kidogo yanayozunguka na kusafishwa unaendelea kwenye miji mikubwa ya Dar es Salaam, Mwanza, Arusha na Mbeya. Pia, samaki aina ya perege na kambale wameendelea kufugwa katika mabwawa ambapo mabwawa yameongezeka kutoka 22,702 mwaka 2016/2017 hadi mabwawa 24,302 mwaka 2017/2018. Vilevile, uzalishaji wa vifaranga aina ya kambale na perege umefikia vifaranga 813,969 kutoka vituo vya Serikali (243,569) na sekta binafsi (570,400) na uzalishaji wa vifaranga aina ya kambamiti umefikia vifaranga 12,000,000.

132. **Mheshimiwa Spika,** kilimo cha zao la mwani kinachofanyika katika mwambao wa bahari ya Hindi ni miongoni mwa shughuli za sekta ndogo ya ukuzaji viumbe kwenye maji, ambapo jumla ya tani 1,329.5 zenye thamani ya shilingi milioni 469.8 zimevunwa na kusafirishwa nje ya nchi mwaka 2017/2018 zikilinganishwa na tani 1,197.5 zenye thamani ya shilingi milioni 412 zilizovunwa mwaka 2016/2017. Mwani unaozalishwa nchini unauzwa katika masoko ya nchi za Asia za Ufilipino na Uchina kwa kupitia mawakala kwa bei

ya shilingi 500 -700 kwa kilo ya mwani mkavu aina ya *Eucheuma cottonii* na shilingi 300 kwa kilo ya mwani mkavu aina ya *Eucheuma spinosum.* Vilevile, mwani unasindikwa na wadau kwa kutengeneza sabuni za mche, sabuni za maji na shampoo ikiwa ni matokeo ya vikundi 10 vilivyopatiwa mafunzo ya kuongeza thamani kwenye zao hilo. Aidha, jumla ya wadau 5,229 walipata elimu ya ukuzaji viumbe kwenye maji katika mwaka 2017/2018 ikilinganishwa na wadau 4,146 mwaka 2016/2017 kutoka mikoa ya Dar es Salaam, Kilimanjaro, Mbeya, Morogoro, Njombe, Pwani, Ruvuma, Tabora na Tanga.

133. **Mheshimiwa Spika,** pamoja na hali halisi iliyoelezwa hapo juu, sekta ya uvuvi inakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo; uvuvi na biashara haramu ya mazao ya uvuvi, upotevu wa mapato ya Serikali yatokanayo na sekta ya uvuvi, ukosefu wa vitotoleshi (hatchery), chakula bora cha samaki wafugwao na masoko yasiyokuwa ya uhakika kwa zao la mwani. Kutokana na changamoto hizi, Wizara ilifanya tathmini mbalimbali kwa lengo la kuboresha utendaji wa sekta. Tathmini hizo ni pamoja na:-

TATHMINI YA SEKTA YA UVUVI

Tathmini kuhusu utendaji kazi wa Sekta ya Uvuvi katika Ziwa Victoria

Tathmini kuhusu utendaji kazi wa Sekta ya Uvuvi katika Ziwa Victoria ilifanyika kuanzia tarehe 12, 2017 hadi 27 Desemba, 2017. Uamuzi wa kuendesha tathmini hii ulitokana na Wizara kwa miaka mingi mfululizo kushindwa kufikia malengo ya kukusanya maduhuli, viwanda vya kuchakata minofu ya samaki kukosa

malighafi, na samaki wachanga kuuzwa katika masoko mbalimbali hapa nchini. Kutokana na hali hii, Wizara yangu iliamua kuunda timu ya wataalam kutoka taasisi mbalimbali na sekta binafsi ili kufanya tathmini kuhusu utendaji wa Sekta ya Uvuvi katika Ziwa Victoria, ambapo mambo makubwa yaliyoibuliwa katika tathmini hiyo ni kama ifuatavyo:-

i. Viwanda vya kuchakata samaki na mazao yake kupungua kutoka viwanda 13 vilivyokuwepo mwaka 1998 hadi viwanda 8 tu vilivyopo sasa. Kupungua kwa viwanda kumetokana na uhaba wa malighafi ya samaki katika viwanda hivyo;

ii. Wastani wa uzalishaji wa samaki viwandani kupungua kutoka tani 1,065 hadi tani 171 kwa siku hivi sasa, ambapo pia ajira zimepungua kutoka 4,088 na kubaki 2,179 kwa sasa katika viwanda hivyo;

iii. Samaki aina ya Sangara wanaoruhusiwa kuvuliwa kisheria (urefu wa sentimenta 50 hadi 85) kubakia asilimia 3 tu katika Ziwa Victoria ambapo wale wachanga ni asilimia 96.6 na samaki wazazi ni asilimia 0.4 tu;

iv. Kupungua kwa mauzo ya Sangara nchini kutoka tani 53,675 kwa mwaka 2005 hadi tani 26,045 kwa mwaka 2016 sawa na upungufu wa takribani asilimia 50 katika kipindi cha miaka 10;

v. Samaki aina ya Sangara wanaovuliwa katika maeneo ya mipakani kutoroshwa kwa magendo na kupelekwa katika viwanda vya nchi jirani za Kenya na Uganda ambapo kutokana na

utoroshaji katika miaka ya hivi karibuni mauzo ya Sangara ya Tanzania na Kenya yamekuwa yakilingana wakati Tanzania inamiliki asilimia 51 ya Ziwa Victoria na Kenya inamiliki asilimia 6 tu ya Ziwa hilo;

vi. Wapo raia wa kigeni ambao wanajishughulisha na biashara ya samaki ambapo wanakwenda hadi visiwani kukusanya mazao ya uvuvi kinyume cha Sheria na mara nyingine hutumia leseni na vibali vya watanzania, pia leseni moja imekuwa ikitumiwa na wafanyabiashara zaidi ya mmoja. Hali hii imekuwa ikiwapotezea fursa Watanzania na Serikali kukosa mapato;

vii. Uvuvi na biashara haramu ya mazao ya uvuvi imekithiri katika Ziwa Victoria na inakadiriwa kufikia kati ya asilimia 75 hadi 90 ya uvuvi wote ziwani humo, kiwango hiki ni kikubwa zaidi duniani kinachohusisha zana haramu ili kujipatia samaki wengi kwa wakati mmoja. Matumizi ya zana haramu katika uvuvi yanateketeza samaki na mazalia yake kwa wingi;

viii. Halmashauri zinakusanya fedha nyingi zitokanazo na mazao ya uvuvi katika ukanda wa Ziwa Victoria hata hivyo sehemu ya fedha hizo hazitengwi kuendeleza sekta ikiwemo kuendesha doria za kupambana na kudhibiti uvuvi na biashara haramu. Mfano, Halmashauri ya Wilaya ya Ukerewe kwa mwaka 2016/2017 makusanyo yatokanayo na uvuvi yalikuwa milioni 670.56 lakini uvuvi haramu umeshamiri katika maeneo hayo;

ix. Kwa mwaka 2016/2017, mazao ya uvuvi yaliyosafirishwa kwenda nchi jirani ya Zambia na Malawi kupitia mikoa ya Mbeya na Songwe ni kilo 9,020,000 za dagaa na furu. Hata hivyo, takwimu kutoka vituo vya mpakani vya Wizara vya Kasumulo na Tunduma zinaonyesha jumla ya kilo 3,621,100 tu ndizo zilipitishwa na kulipiwa mrabaha, hivyo jumla ya kilo 5,398,900 hazikuonekana kupitishwa kwenye vituo hivyo, hali inayoonyesha mazao hayo yalivushwa kwa magendo na kuikosesha Serikali mapato ya shilingi 982,750,969.20;

x. Katika mpaka wa Sirari (Tanzania na Kenya), jumla ya kilo 1,044,500 za dagaa zilisafirishwa kwenda Kenya kupitia kituo cha Sirari. Hata hivyo, kilo 288,000 tu za dagaa zilionekana kupitishwa na kulipiwa mrabaha. Hivyo, jumla ya kilo 876,500 zilisafirishwa kwa njia za magendo na kuipotezea Serikali mapato ya kiasi cha shilingi 159,547,542;

xi. Imebainika kwamba mawakala wa samaki viwandani na wasafirishaji wa samaki nje ya nchi hukwepa kufanyiwa makadirio na TRA kwa kutokutaja thamani halisi ya mauzo na udanganyifu wa mapato yatokanayo na biashara zao. Aidha, imefahamika kuwa mapato ya kiasi cha shilingi bilioni 581.5. hayakufanyiwa makadirio ya kodi na TRA katika mwaka wa fedha 2016/2017 na hivyo kuikosesha Serikali mapato; na

xii. Kutokana na kushamiri kwa uvuvi na biashara haramu ya mazao ya uvuvi katika ukanda wa Ziwa Victoria, mapato ya Serikali yanayokusanywa kutokana na mazao ya uvuvi kutoka Wizara ya Mifugo na Uvuvi, Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) na Mamlaka ya Serikali za Mitaa (MSM) inakadiriwa kuwa chini ya asilimia 25 kwa sasa.

Kutokana na changamoto hizi, Wizara yangu iliamua kufanya operesheni mbalimbali ili kupambana na uvuvi haramu pamoja na kudhiti upotevu mkubwa wa mapato ya Serikali, operesheni hiyo kwa jina maarufu "*Operesheni Sangara 2018*"

(i) **Operesheni Sangara 2018**

134. **Mheshimiwa Spika,** Wizara ya Mifugo na Uvuvi, inaendesha Operesheni Sangara 2018 kudhibiti uvuvi na biashara haramu ya mazao ya uvuvi katika Ukanda wa Ziwa Victoria, naomba sasa nitoe kwa kifupi matokeo ya Operesheni tangu ianze.

(a) Ukaguzi wa viwanda vyote vya uchakataji wa samaki vinavyofanya kazi ambavyo vinafikia 10 (Mwanza 5, Mara 1, Kagera 2, Dar es Salaam 1 na Tanga 1) ambapo vyote vimekutwa na makosa na kupigwa faini;

(b) Viwanda vitatu (3) vya kutengeneza nyavu na Viwanda vya kuchakata mabondo 12 vyote vimekutwa na makosa na kupigwa faini;

(c) Wavuvi na wafanyabiashara mbalimbali wapatao 2,610 wamefanyiwa ukaguzi na kupatikana na makosa. Aidha, samaki wachanga na wazazi waliovuliwa kwa njia haramu wapatao kilo 136,031 walitaifishwa na kugawiwa taasisi za umma na wananchi. Vilevile, mazao ya uvuvi yakiwemo kayabo kilo 178,244 na mabondo kilo 5,052 yalikamatwa yakiwa yanatoroshwa kwenda nchi jirani ambapo yalitaifishwa na kupigwa mnada;

(d) Ukaguzi wa magari yanayojihusisha na biashara ya samaki yakiwemo malori na mabasi ya abiria ulifanyika ambapo pikipiki 73, magari 119, injini za mitumbwi 494 na mitumbwi 985 ilikamatwa kwa makosa ya kujihusisha na uvuvi haramu;

(e) Jumla ya zana haramu 539,128 (nyavu 529,654 na makokoro 9,474) pamoja na kamba za kuvutia makokoro mita 511,693 zilikamatwa na kuondolewa ziwani na kisha kuteketezwa kwa moto baada ya kupata kibali cha Mahakama. Zana hizi haramu kama zingeendelea kubaki katika Ziwa Victoria, viwanda vingefungwa na shughuli za uvuvi zingekoma;

(f) Jumla ya kiasi cha shilingi 7,029,336,293/= zimekusanywa kutokana na mauzo ya samaki, kayabo na mabondo pamoja na faini katika Operesheni hii. Tangu kuanza kwa operesheni hii, makusanyo ya maduhuli katika ukanda wa Ziwa Victoria yameongezeka kwa asilimia 300. Kwa mfano, makusanyo katika soko la samaki la Kirumba kwa miezi mitatu kabla ya

operesheni yalikuwa shilingi milioni 104 (Oktoba, Novemba na Desemba 2017) na baada ya Operesheni kuanza makusanyo yaliongezeka hadi kufikia shilingi milioni 335.67 (kwa miezi ya Januari, Februari na Machi 2018). Ongezeko hili ni mara tatu ya makusanyo ya awali. Mapato haya yameongezeka licha ya kuwa nyavu nyingi zimeondolewa ziwani;

(g) Jumla ya Viongozi/Watumishi wa Umma wapatao 35 wamepatikana na kujihusisha na uvuvi haramu kwa njia moja ama nyingine wakiwemo Wenyeviti wa Halmashauri, Madiwani, Wenyeviti wa Vijiji, Maafisa Uvuvi, Vyombo vya Ulinzi na Usalama na Watendaji wengine wa Serikali. Kwa mfano, katika Kisiwa cha Lubiri wilayani Muleba kilo 65,000 za kayabo zilizokuwa zimevuliwa kwa njia haramu zilikamatwa huku wakiwepo watendaji na viongozi katika eneo hilo na hawakuwahi kuchukua hatua yoyote. Hii ni kinyume cha katiba ya nchi, sheria na kiapo cha Maadili ya Utumishi wa Umma;

(h) Operesheni ilifanikiwa kumkamata mvuvi haramu maarufu anayemiliki mitumbwi zaidi ya 1,000, katika ukanda wa Ziwa Victoria ambaye alikutwa na nyavu 23,291 na marobota 25 ya nyavu haramu mpya na injini 5 ambapo amefikishwa mahakamani na kufunguliwa mashitaka ya uhujumu uchumi (Economic Crime Case No. 10/2018);

(i) Kiasi cha shilingi 1,625,324,951/= kimetumika kugharamia Operesheni hiyo kulipia matengenezo ya boti, magari, mafuta na posho za watumishi wanaohusika katika operesheni hii;

(j) Wananchi wengi hususan wavuvi, wamesalimisha zana haramu na sasa wameitikia wito wa kuanza kutumia zana halali na rafiki kwa mazingira. Pia, wananchi wengi wanapongeza operesheni hii kutokana na kuongezeka kwa samaki na kwamba hata samaki wakubwa waliowakosa kwa muda mrefu wameanza kupatikana sasa.

135. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na changamoto zilizoainishwa hapo juu kuhusu uvuvi na biashara haramu ya mazao ya uvuvi, Wizara yangu imeamua kutekeleza mambo yafuatayo:-

(a) Kuanza mchakato wa kuanzisha Mamlaka ya kusimamia rasilimali za uvuvi hapa nchini ili kuleta suluhisho la kudumu katika kunusuru rasilimali hizi ambazo kwa sasa zinavunwa kiholela, kutoroshwa nje ya nchi na Serikali kukosa mapato;

(b) Kuweka ulinzi imara na kuziba mianya yote ya upotevu wa mapato ambayo itapelekea kuongezeka kwa mapato zaidi ya mara 10 ya ilivyo sasa. Wizara ya Mifugo na Uvuvi, TRA na Mamlaka za Serikali za Mitaa zitaendelea kufanya operesheni hadi kuutokomeza uvuvi na biashara haramu;

(c) Kuendelea kuzielekeza Mamlaka za Serikali za Mitaa kutekeleza majukumu yao ya kusimamia, kutunza na kuendeleza rasilimali za uvuvi katika maeneo yao na kuweka miundombinu kwa ajili ya shughuli za uvuvi;

(d) Kuandaa utaratibu wa kuwezesha Wizara ya Mifugo na Uvuvi (Idara ya Uvuvi) kusimamia Mialo na Masoko ya Kimataifa ya Samaki badala ya Halmashauri kama ilivyo hivi sasa;

(e) Kuendelea kuwachukulia hatua Watendaji wa Wizara ya Mifugo na Uvuvi wanaojishughulisha na uvuvi na biashara haramu kwa mujibu wa sheria, taratibu na kanuni za Utumishi wa Umma;

(f) Kushauri Mamlaka husika kuwachukulia hatua viongozi wa kisiasa na watendaji wa Serikali wanaoshiriki na kufadhili uvuvi haramu; na

(g) Kuishauri TRA ifanye makadirio ya kodi kwa wafanyabiashara wa mazao ya uvuvi waliokwepa kulipa mapato ya Serikali mwaka 2016/2017 ambapo inakadiriwa kwamba mapato ya kiasi cha shilingi bilioni 581.5 hayakufanyiwa makadirio na TRA na hivyo kuikosesha mapato Serikali.

(ii) Operesheni Jodari 2018

136. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na Kikosi Kazi cha Kitaifa (Mult Agency Task Team - MATT)

cha Kuzuia Uhalifu wa Kimazingira na Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu kwa msaada wa Taasisi ya Kimataifa ya *Sea Shepherd Global* inaendesha Operesheni Jodari katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari ya Hindi ambayo itadumu kwa kipindi cha miezi sita kuanzia tarehe 15 Januari hadi Juni, 2018.

Madhumuni ya operesheni hii ni kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu ikiwemo uhaulishaji wa samaki (transhipment) baharini, kutoripoti takwimu sahihi za samaki waliovuliwa, umwagaji wa samaki wasiokusudiwa na kujihusisha na biashara ya mapezi ya papa ambayo inahatarisha juhudi za uhifadhi wa rasilimali za uvuvi pamoja na uchafuzi wa mazingira na kuhakikisha uvuvi unaendana na maazimio ya kikanda ya kupambana na uvuvi haramu (IOTC Port State Measures). Matokeo ya operesheni hiyo ni kama ifuatavyo:-

(a) Katika awamu ya kwanza meli tano (5) kati ya 24 zilizopewa leseni ya uvuvi katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari kuu ya Tanzania (EEZ) zilikaguliwa. Meli hizo zilishusha tani 12.3 za samaki wasiolengwa (by catch) kwenye bandari za hapa nchini, kuuzwa na kuingiza mapato ya jumla shillingi milioni 41.04 (USD 17,860) (Kiambatisho Na.21). Aidha kati ya meli tano (5) zilizokaguliwa, meli mbili (2) zilipatikana na makosa, meli tatu (3) ziliruhusiwa baada ya kutoonekana na makosa;

(b) Meli ya Buah Naga Na. 1 (Malaysia) ilikamatwa kwa makosa ya kukutwa na mapezi na mikia ya papa 30 bila miili, vikiwa na uzito wa kilo 90. Aidha, Meli haikuwa na Cheti cha Usalama wa Meli na Nahodha alikutwa na bastola aina ya

Bereta pamoja na risasi 10 ambayo haikuwa na kibali chochote. Hivyo aliamriwa kulipa faini ya Dola za Kimarekani 350,000 sawa na shilingi milioni 770 ambapo alitakiwa kulipa faini hiyo ndani ya siku saba (7). Hata hivyo, alishindwa kulipa faini na kesi ilipelekwa katika Mahakamani Kuu ya Mtwara;

(c) Meli ya Tai Hong One (China) ilikutwa na makosa ya kuwa na mikia ya papa 44 bila miili, uchafuzi wa mazingira, mabaharia kupewa chakula kilichokwisha muda wake, kufanya njama za kufaulisha mabaharia kutoka meli nyingine za Kampuni hiyo TAI HONG Na. 2, Na. 5, Na. 6, Na. 8 na JI SHENG Na. 2 kuwezesha meli hizo kutoroka na kuzuia ukaguzi na mwangalizi (Obsever) kufanya kazi zake. Pia, meli hii ilifanikiwa kutoroshwa bandarini lakini Mamlaka ya Usimamizi wa Bahari Kuu ilifanikiwa kuitoza faini ya shilingi bilioni moja kwa kufanya kosa hilo; na

(d) Meli 19 zilitoroka bila kukaguliwa, hata hivyo, Mamlaka ya Usimamizi wa Bahari Kuu iliitoza faini ya kiasi cha shilingi bilioni moja kila meli.

(iii) Operesheni MATT

137. **Mheshimiwa Spika,** katika ukanda wa pwani uvuvi haramu wa kutumia mabomu ulikuwa umeshamiri ambapo mabomu yalilipuliwa kila kona. Kutokana na hali hiyo raslimali za uvuvi zilipungua sana katika maeneo hayo kwani mabomu yakilipuliwa huua viumbe vyote

vikiwemo mayai, vifaranga na mazalia na kuharibu mfumo mzima wa ikolojia na mazingira ya bahari (bomu moja likipigwa lina uwezo wa kuharibu eneo la mzunguko wa mita kati ya 15-20). Aidha, samaki waliovuliwa kwa mabomu asilimia 75-90 hupotelea kwenye maji, watu wengi wamepoteza maisha na wengine kupata vilema vya maisha, kutishia usalama na maisha ya wananchi na watalii kuogopa kuja nchini wakihofia usalama wao.

138. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara yangu kwa kushirikiana na Kikosi Kazi cha Kitaifa cha MATT tunaendelea na Operesheni dhidi ya uvuvi haramu katika mikoa ya Mtwara, Lindi, Pwani na Tanga ili kudhibiti uvuvi haramu hasa wa mabomu. Operesheni hii itaendelea bila kukoma hadi hapo uvuvi haramu wa mabomu utakapotokomezwa. Matokeo ya operesheni hiyo ni pamoja na mtandao wa walipuaji mabomu umesambaratishwa, kukamatwa kwa mabomu ya milipuko 720, V-6 Explosives vipande 600, detonator 362, mbolea ya Urea kilo 324, mitungi ya gesi 68, vifaa vya kuzamia jozi 252 na Compressors 12. Pia, kutokana na Operesheni hii idadi ya milipuko imepungua kwa asilimia 88 kufikia mwezi Machi, 2018.

139. **Mheshimiwa Spika,** Programu ya SMARTFish iliwezesha Wizara kupitia MATT kufanya operesheni ya kudhibiti uvuvi haramu wa kutumia mabomu na nyavu zisizoruhusiwa kisheria katika Mikoa ya Dar es Salaam, Lindi, Mtwara, Pwani na Tanga kuanzia tarehe 15 Machi, 2018 hadi tarehe 31 Machi, 2018. Matokeo ya operesheni ni kukamatwa kwa kilo 928 za kaa hai wachanga chini ya gramu 500, gari 1, "compressor" 2; mitungi ya kuzamia 81; utambi meta 900; "detonator" 1,814; "regulators" 6; miwani ya kuogelea jozi 2; "pressure gauge" 1,

makokoro 173, "monofilament" 13, mbolea ya urea kilo 515, vilipuko (explossive gel) 9 na pikipiki 1. Vilevile, watuhumiwa 32 walikamatwa, kesi 13 zilifunguliwa Mahakamani na faini ya shilingi milioni 15.45 zilikusanywa**.** Katika operesheni hii SmartFish imechangia gharama kiasi cha shilingi 114,387,000/=.

140. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendesha doria za kawaida zenye siku kazi 4,113 katika Ziwa Victoria, Ziwa Tanganyika, Ziwa Nyasa na Ukanda wa Bahari ya Hindi pamoja na nchi kavu katika maeneo ya viwanja vya Ndege, Bandarini na mipakani. Doria hizo ziliwezesha kukamatwa kwa zana haramu zikiwemo makokoro 961, kamba za kokoro mita 800,360, nyavu ndogo za makila 27,271, nyavu za utali 2,381, mitungi ya gesi 114, baruti 4,312, detonators 358, compressors 12, kilo 302 za Urea, regulators 21, vipande vya "boosters" 943, injini za boti 13 na boti 89. Pia, kilo 16,478 za sangara wachanga, kilo 16,557 za dagaa, kilo 140 za kaa, kilo 9 za majongoo bahari, na makombe 104. Kutokana na uhalifu huo, jumla ya watuhumiwa 241 walikamatwa na kesi 21 kufunguliwa mahakamani.

141. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kupitia Mradi wa Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi (South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth - SWIOFish) ilifanya semina kuhusu madhara ya uvuvi haramu wa kutumia milipuko kwa wadau 140 wakiwemo mahakimu, viongozi wa dini, madiwani, wapelelezi, waendesha mashtaka, Maafisa Uvuvi katika Halmashauri 14 za Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi za Tanga, Mkinga, Pangani, Bagamoyo, Kigamboni, Temeke, Ilala, Kinondoni, Mkuranga, Mafia, Kibiti, Kilwa, Lindi na

Mtwara. SWIOFish imechangia kiasi cha shilingi 102,162,000/= kufanikisha mafunzo hayo.

142. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaendelea kusimamia na kuimarisha usimamizi na ulinzi wa rasilimali za uvuvi kwa kufanya doria za kawaida zenye siku kazi 6,000. Aidha, itawezesha MATT kutekeleza kazi zake kwa kufanya operesheni 12 katika maji bahari na kupanua majukumu ya MATT hadi maji baridi. Vilevile, Wizara itaendelea kutoa elimu na mafunzo kwa wavuvi na wadau wengine kuhusu madhara ya uvuvi haramu na faida za uvuvi endelevu.

(b) Tathmini ya kituo cha Kisiju-Pwani na Kimu-Pangani

143. **Mheshimiwa Spika,** tathmini ya kufuatilia uwezekano wa kituo cha zamani cha kupokelea samaki Kisiju-Pwani na kituo cha Kimu-Pangani ilifanyika kuanzia tarehe 8 Machi, 2018 hadi tarehe 12 Machi, 2018 na kuanzia tarehe 23 Novemba, 2017 hadi tarehe 27 Novemba, 2017 mtawalia. Matokeo ya tathmini hiyo yanaonesha kuwa vituo vya Kisiju-Pwani na Kimu-Pangani vina sifa ya kuwa vituo vya ukuzaji viumbe kwenye maji bahari. Aidha, katika mwaka 2017/2018, Wizara imeandaa na kutekeleza mikakati ya kuendeleza vituo vya ukuzaji viumbe kwenye maji vya Kingolwira (Morogoro), Machui (Tanga), Mwamapuli (Tabora) na Ruhila (Ruvuma). Aidha, Kituo cha Ufugaji samaki cha Kingolwira kimewezeshwa kwa kuwekewa mfumo wa maji, kufungiwa vitotoleshi 20 na kuanza uzalishaji unaokadiriwa kufikia vifaranga takriban milioni 15 kwa mwaka. Vilevile, Wizara imefanya mapitio ya Mkakati wa

Taifa wa Ukuzaji Viumbe kwenye Maji kwa kipindi cha mwaka 2018-2025 ambao utapitiwa na wadau kipindi cha 2018/2019 kabla ya kuanza kutekelezwa.

(c) Ukaguzi wa Ufanisi wa Kazi katika Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (MPRU)

144. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alifanya ukaguzi wa utendaji kazi (Performance Audit) wa Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu kwa kipindi cha miaka mitatu (3) kuanzia mwaka 2013/2014 hadi 2016/2017. Katika vigezo 24 vya kiukaguzi vilivyowekwa vyote vilionyesha udhaifu mkubwa wa kiutendaji na kiutawala. Matokeo ya ukaguzi huo yalibaini mapungufu mbalimbali yakiwemo utoaji wa vibali kiholela, doria hafifu, uratibu na usimamizi dhaifu wa Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu. Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, ametoa mapendekezo ya kuboresha utendaji kazi wa kitengo. Katika utekelezaji wa mapendekezo hayo, niliamua kuvunja Bodi ya Wadhamini na kumsimamisha kazi Meneja wa Kitengo cha Hifadhi ya Bahari na Maeneo Tengefu, huku mapendekezo mengine yakiendelea kutekelezwa na Wizara yangu.

145. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kutekeleza maagizo ya kikanda ya usimamizi wa rasilimali za uvuvi kama yanavyotolewa mara kwa mara. Kikao cha Baraza la Mawaziri wa Sekta ya Uvuvi wa nchi za Afrika mashariki kilichofanyika tarehe 2 Machi 2018 kilitoa maagizo mbalimbali ya kuimarisha usimamizi wa uvuvi wa rasilimali ya Sangara kwa nchi hizo yakiwemo:-

(i) Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kupitia Taasisi ya LVFO kuendesha operesheni za kuondoa uvuvi haramu katika Ziwa Victoria. Kwa ombi la Wizara yetu nchi hizo zilikubaliana kuchangia fedha kiasi cha Dola za Marekani 600,000 kwa kila nchi ili kuendesha Operesheni Okoa Sangara katika Ziwa Victoria.;

(ii) Nchi hizo zimekubali kufanyia kazi matokeo ya utafiti kwa kuzihuisha Sheria na kanuni za usimamizi wa mazao ya uvuvi katika Ziwa Victoria, pia tumekubaliana kuwa samaki aina ya sangara wavuliwe wakiwa na urefu kati ya sentimita 50 hadi 85 na nyavu za inchi saba (7) kwa uvuvi wa sangara na milimita 10 kwa nyavu za dagaa ili kuruhusu rasilimali hizo kuzaliana; na

(iii) Taasisi za Uvuvi katika nchi wanachama kufanya utafiti wa athari ya nyavu za makila zilizounganishwa (gillnet paneling) kwa uvuvi wa Sangara katika Ziwa Victoria. Kwa upande Tanzania Wizara imeiwezesha TAFIRI kukamilisha utafiti huo. Matokeo ya utafiti huo yataunganishwa na matokeo ya utafiti yaliyofanywa na taasisi ya utafiti nchini Uganda (NaFIRRI) ili kuwa na maamuzi ya pamoja kwa nchi zote tatu (Tanzania, Uganda na Kenya) mwishoni mwa mwezi Mei, 2018 ili kutoa maamuzi ya nyavu zipi ziruhusiwe kwa uvuvi wa Sangara kwa nchi zote tatu.

II: MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018 NA MAKADIRIO YA MAPATO KWA MWAKA 2018/2019

MAKUSANYO YA MADUHULI

146. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Fungu 64 ilitarajia kukusanya kiasi cha shilingi 19,700,628,051. Hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2018 kiasi cha shilingi 21,280,222,364.48 kimekusanywa na Wizara ikiwa ni sawa na asilimia 108.02 ikilinganishwa na **shilingi 16,019,668,687/=** zilizokusanywa kuanzia mwezi Julai 2016 hadi tarehe 30 Aprili 2017.

MAKADIRIO YA MAKUSANYO YA MADUHULI MWAKA 2018/2019

147. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Fungu 64 inatarajia kukusanya jumla ya shilingi 21,534,305,600. Vyanzo vya fedha hizo vitatokana na marekebisho katika ada, tozo na kodi mbalimbali zinazotozwa katika sekta ya uvuvi. Vyanzo vikuu vya fedha hizo ni pamoja na:- Leseni za kusafirisha samaki na mazao yake (Export Licences); Leseni ya uingizaji wa mazao ya uvuvi (Import Royalty); ushuru wa mrabaha (Export Royalty); tozo ya maabara; na faini kwa makosa mbalimbali ya ukiukwaji wa sheria za uvuvi.

FEDHA ZILIZOIDHINISHWA

148. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018 Wizara ya Mifugo na Uvuvi kupitia Fungu 64 ilitengewa jumla ya shilingi 18,640,171,549/=. Kati ya kiasi hiki,

shilingi 16,640,171,549/= ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi 2,000,000,000/= ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

MATUMIZI YA BAJETI YA KAWAIDA

149. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Fungu 64 ilitengewa jumla ya shilingi 16,640,171,549/= kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizi, shilingi 11,541,915,171/= ni mishahara na shilingi 5,098,256,378/= ni Matumizi Mengineyo. Hadi kufikia mwezi Aprili, 2018, jumla ya shilingi 11,471,511,750/= zilikuwa zimetolewa, sawa na asilimia 68.94 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya hizo, shilingi 6,687,703,000/= ni kwa ajili ya Mishahara (PE) na shilingi 4,783,808,750/= ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC).

MATUMIZI YA BAJETI YA MAENDELEO

150. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka wa 2017/2018, Wizara kupitia Fungu 64 ilitengewa kiasi cha shilingi 2,000,000,000 fedha za ndani kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP II) ambapo hadi kufikia mwezi Aprili, 2018, hakuna fedha za ndani za maendeleo zilizotolewa. Aidha, Mradi wa Maendeleo na Usimamizi Shirikishi wa Uvuvi Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi (SWIOFish), katika mwaka 2017/2018, mradi ulitengewa kutumia fedha za nje shilingi 8,335,404,000 (Dola za Kimarekani 3,788,820.00). Hadi kufikia Aprili, 2018 mradi huu umetumia jumla ya shilingi 3,699,878,758.90 (Dola za Kimarekani 1,638,564.55), ambayo ni sawa na asilimia 43.2.

III: MAENEO YA VIPAUMBELE

151. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018 na 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali wa sekta ya uvuvi nchini ilianisha na kutekeleza maeneo ya vipaumbele yaliyohusu utekelezaji wa sekta ya uvuvi. Maeneo hayo ni kama ifuatavyo**:-**

(i) Kusimamia na kuhamasisha uwekezaji katika uvuvi wa Bahari Kuu na viwanda vya kuchakata mazao ya uvuvi;
(ii) Kuimarisha, kusimamia na kuendeleza rasilimali za uvuvi pamoja na kutunza mazingira;
(iii) Kuimarisha utafiti, huduma za ugani na mafunzo ya uvuvi;
(iv) Kuhamasisha, kuendeleza na kusimamia ufugaji wa samaki na viumbe wengine kwenye maji;
(v) Kuimarisha miundombinu na kukuza biashara ya mazao ya uvuvi; na
(vi) Kufanya Sensa ya Uvuvi.

IV: UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU KATIKA MWAKA 2017/2018 NA MPANGO WA MWAKA WA FEDHA 2018/2019

SERA, SHERIA, MIKAKATI NA PROGRAMU

152. **Mheshimiwa Spika,** Serikali imeendelea kusimamia uandaaji, mapitio na utekelezaji wa Sera, Mikakati, Sheria, Miongozo, mipango na Programu mbalimbali za kuendeleza Sekta ya Uvuvi Nchini. Lengo likiwa ni kuhakikisha raslimali za uvuvi zinalindwa,

zinahifadhiwa na zinatumiwa kwa njia ambayo ni endelevu kwa faida ya kizazi kilichopo na vizazi vijavyo. Wizara imesambaza kwa wadau nakala 50 za Sera ya Taifa ya Uvuvi ya mwaka 2015 na 30 za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya uvuvi. Pia, Serikali imeendelea kusimamia mipango ya kusimamia rasilimali za uvuvi zikiwemo Mpango wa usimamizi wa Samaki wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji kwa wavuvi wadogo, Mpango wa Usimamizi wa Uvuvi wa Kambamiti na Mpango wa kusimamia rasilimali ya Pweza pamoja na Mkakati wa Kusimamia Samaki aina ya Jodari.

153. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imetafsiri Sera ya Taifa ya Uvuvi ya Mwaka 2015 katika lugha ya Kiswahili ili kuwezesha wadau, hususan wavuvi wadogo kuielewa na hivyo kurahisisha utekelezaji wake. Aidha, Wizara imeandaa rasimu ya Mkakati wa Kutekelezaji Sera ya Uvuvi ya Mwaka 2015 na Sera ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu. Utekelezaji wa mkakati huu utaimarisha usimamizi wa rasilimali za uvuvi kwa maendeleo ya sekta. Aidha, Wizara inaendelea na taratibu za kufufua Shirika la Uvuvi Tanzania (TAFICO) ambapo kufikia Julai 2018 Shirika litaanza kazi. Kuwepo kwa shirika hili kutawezesha nchi yetu kuwa na meli za kitaifa (National Fleet) kwa ajili ya uvuvi wa Bahari Kuu ili kuongeza mchango wa Sekta ya Uvuvi katika pato la Taifa.

154. **Mheshimiwa Spika,** Katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu itakamilisha Sera ya Uvuvi wa Bahari Kuu. Aidha, itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kuboresha Sekta ya Uvuvi na Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II). Pia, itafanya mapitio ya Mpango Kabambe wa Uvuvi Tanzania (Tanzania Fisheries Master

Plan) wa mwaka 2015. Vilevile, Wizara itafufua Shirika la Uvuvi (TAFICO).

155. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kusimamia utekelezaji wa Sheria na Kanuni mbalimbali za uvuvi ikiwemo Sheria ya Uvuvi Na. 22 ya Mwaka 2003 na Kanuni zake za mwaka 2009, Sheria ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu Na. 29 ya mwaka 1994, Sheria ya Kuanzisha Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu Na. 1 ya Mwaka 1998 na Marekebisho yake ya mwaka 2007 na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania Na. 11 ya mwaka 2016 na Kanuni zake za mwaka 2016. Pia, kwa kushirikiana na wadau, Wizara imeendelea kusimamia na kutekeleza Sheria za Sekta Mtambuka ikiwemo Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya mwaka 2004.

Katika Mwaka 2018/2019, Wizara itakamilisha mapitio ya Sheria ya Uvuvi Na. 22 ya mwaka 2003; Sheria ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu Na. 29 ya mwaka 1994 ili kupanua maeneo ya hifadhi kwenye maji baridi na Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi Bahari Kuu Na. 1 ya mwaka 1998 na marekebisho yake ya mwaka 2007 na kuandaa kanuni mpya za kutekeleza Sheria mpya ya Uvuvi.

USIMAMIZI WA RASILIMALI ZA UVUVI

156. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kusimamia rasilimali za uvuvi katika bahari, maziwa makuu ya Victoria, Tanganyika, Nyasa pamoja na maziwa ya kati, madogo, mito na mabwawa. Nguvu kubwa ikielekezwa kwenye mavuvi ya kipaumbele kiuchumi na uhakika wa chakula yakiwemo mavuvi ya sangara, dagaa,

sato, kambamiti, kambakoche pamoja na pweza. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya wavuvi wadogo 203,529 wanaotumia vyombo vya uvuvi 59,338 walijihusisha moja kwa moja na shughuli za uvuvi nchini katika maji baridi na maji bahari ya Kitaifa. Wavuvi hao waliwezesha kuvunwa kwa tani 387,543 za samaki zenye thamani ya shilingi trilioni 1.74 (Kiambatisho Na. 22). Aidha, uvuvi kwenye maji baridi ulichangia asilimia 85.76 ya mavuno yote ya samaki nchini na maji bahari asilimia 14.24. Hali ya usimamizi na uvunaji wa samaki kwenye maji yetu ni kama ilivyoainishwa katika Kiambatisho Na. 23, 24, 25a na 25b.

157. **Mheshimiwa Spika,** kulingana na Sheria na Kanuni za Uvuvi samaki aina ya Sato hawaruhusiwi kusafirisha nje ya nchi ili kulinda soko la ndani na lishe bora kwa wananchi. Aidha, Wizara inafanya mapitio ya kanuni hizo ili kuruhusu samaki aina ya Sato kuuzwa nje ya nchi kuanzia mwezi Julai 2018. Pia, kwa mujibu wa Sheria na Kanuni za Uvuvi samaki aina ya sato wanatakiwa kuvuliwa wakiwa na urefu kuanzia sentimeta 25 ili kuepuka kuvua sato wachanga. Sheria hii inasisitizwa pia katika Nchi za Jumuiya ya Afrika Masharika kupitia Taasisi ya LVFO ambazo kwa pamoja zimekubaliana samaki aina ya Sato avuliwe akiwa na urefu usiopungua sentimeta 25 ili kuruhusu rasilimali hiyo kuzaliana na kuongezeka.

158. **Mheshimiwa Spika,** samaki wa mapambo ni moja kati ya zao linaloingiza fedha za kigeni kwa Taifa kutokana na ushuru wa mauzo ya samaki hao nje ya nchi. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya samaki 87,630 wenye thamani ya Shilingi bilioni 2.45 waliuzwa na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi milioni 373.81 kama ushuru

ikilinganishwa na samaki 45,070 wenye thamani ya shilingi milioni 368.15 walioingiza ushuru wa shilingi miloni 47.80 mwaka 2016 ikiwa ni pungufu kwa asilimia 48.57. Aidha, idadi ya samaki wa mapambo waliouzwa nje ya Nchi imeongezeka kwa asilimia 124.34 na kufikia samaki 101,110 ambao waliliingizia Taifa jumla ya milioni 95.18 mwaka 2017. Ongezeko hili linatokana na kuongezeka kwa nguvu ya uvunaji wa rasilimali hii na kupanuka kwa mahitaji ya samaki mapambo katika nchi za Asia, Ulaya na Amerika ya Kaskazini. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia na kuratibu uvunaji na biashara ya samaki wa mapambo nchini.

159. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, jumla ya tani 123,970 za dagaa zenye thamani ya shilingi milioni 557.87 zilivuliwa ikilinganishwa na tani 111,421 zenye thamani ya shilingi milioni 460.92 zilizovuliwa mwaka 2016/2017 ikiwa ni ongezeko la asilimia 11.26. Ongezeko hili linaweza kuwa limetokana na kuongezeka kwa nguvu ya uvuvi wa dagaa na kupungua kwa samaki wengine ziwani, hususan Sangara ambao hutegemea dagaa kwa chakula. Pia, jumla ya tani 120,212 za dagaa wabichi kutoka Ziwa Victoria ziliuzwa katika soko la ndani ikilinganishwa na tani 106,272 zilizouzwa mwaka 2016/2017 na tani 4,570.11 za dagaa wakavu wenye thamani ya shilingi bilioni 8.26 walisafirishwa nje ya nchi ikilinganishwa na tani 5,149 zilizouzwa mwaka 2016/2017.

160. **Mheshimiwa Spika**, kulingana na matokeo ya utafiti uliofanywa katika Ziwa Victoria chini na Taasisi za Utafiti za Nchi za Kenya Uganda na Tanzania kupitia Taasisi ya Usimamizi wa Uvuvi Ziwa Victoria (Lake Victoria Fisheries Organization- LVFO), dagaa katika Ziwa Victoria wanatakiwa kuvuliwa kwa kutumia nyavu zenye macho

kuanzia milimita 10. Vilevile, ili kuepuka kuvua dagaa wachanga, wavuvi wanaelekezwa wavue umbali wa zaidi ya Kilomita 2 kutoka ufukweni mwa visiwa au nchi kavu. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia Sheria, Kanuni na Taratibu za uvuvi wa dagaa ili kuwa na uvuvi endelevu wa rasilimali hiyo.

161. **Mheshimiwa Spika,** mwenendo wa mauzo ya samaki kutoka maji bahari ya Kitaifa kwa baadhi ya aina ya samaki katika mwaka 2017 ni kama ifuatavyo. Kaa hai 1,007,230 wenye thamani ya shilingi bilioni 5.97 walisafirishwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi bilioni 1.11 kama ushuru ikilinganishwa na kaa hai 272,848 wenye thamani ya shilingi bilioni 8.45 mwaka 2016 zilizoliingizia Taifa jumla ya shilingi milioni 354.99 kama ushuru. Uvunaji wa kaa hai umekuwa ukiongezeka kwa sababu ya kuongezeka kwa mahitaji ya kaa hai katika soko la Asia na hususan nchini China. Aidha, katika mwaka 2017 kambakochi hai 331,310 na waliogandishwa tani 6.44 wote wakiwa na thamani ya shilingi bilioni 1.49 waliuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi milioni 330.22 kama ushuru ikilinganishwa na kambakochi hai 1,051,194 na tani 78.2 za kambakochi waliogandishwa wenye thamani ya shilingi bilioni 120.69 waliouzwa nje nchi mwaka 2016 na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi bilioni 1.74 kama ushuru.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia Sheria, Kanuni na Taratibu za uvuvi katika maji ya Kitaifa ya Bahari ya Hindi ili kuwa na uvuvi endelevu wa rasilimali hiyo.

162. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imefungua uvuvi wa kambamiti kwa msimu, kila tarehe 01 Aprili hadi tarehe 31 Agosti na kufungwa kila tarehe 01 Septemba hadi tarehe

31 Machi ya kila mwaka kwa wavuvi wote ili kuruhusu kuzaliana. Katika mwaka 2017, meli 12 zilikidhi vigezo vya kufanya uvuvi huo. Hata hivyo, meli moja tu ilifanikiwa kuvua tani 16.61 na wavuvi wadogo waliweza kuvua tani 1.98 za Kambamiti. Katika mwaka 2018, uvuvi huu umefunguliwa kwa wavuvi wote wakubwa na wadogo kuanzia tarehe 01 Aprili 2018 hadi tarehe 31 Agosti na jumla ya meli nane (8) zimekidhi vigezo vya awali vya kuingiza meli za uvuvi kati ya 11 zilizowasilisha maombi. Taratibu za kukagua meli hizo zitafanyika mara baada ya kuwasili kwa meli hizo. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia na kuratibu uvunaji wa samaki kwenye maji ya Kitaifa ya Bahari ya Hindi. Aidha, itaendelea kusimamia na kuratibu uvuvi wa kambamiti, hususan wavuvi wakubwa na kati na kupitia Mpango wa Usimamizi wa Rasilimali ya Uvuvi wa kambamiti wa mwaka 2012.

163. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Samaki aina ya Pweza wameendelea kupatikana katika maeneo ya Mafia, Tanga na Mtwara na jumla ya tani 2,121.46 zilivuliwa. Aidha, mwenendo wa uzalishaji wa Pweza umeendelea kushuka kutoka tani 3,395.75 mwaka 2011/2012 hadi tani 2,121.5 mwaka 2017/2018 ambao ni pungufu kwa asilimia 37.52. Pia, biashara ya Pweza inahusisha Pweza waliogandishwa ambapo hadi sasa kuna viwanda vinne (4) vinavyojihusisha na uchakataji wa Pweza vya AlphaKrust (Dar es Salaam), Tanpesca (Mafia), Bahari Food Ltd (Dar es Salaam) na Kawthar (Dar es Salaam). Viwanda hivi huuza mazao yake katika soko la Nchi za Jumuiya ya Ulaya. Katika mwaka 2017/2018, tani 1,102.51 za Pweza zenye thamani ya shilingi bilioni 2.82 ziliuzwa nje na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi milioni 526.87 kama ushuru.

164. **Mheshimiwa Spika,** katika kusimamia rasilimali ya Pweza, Wizara imeandaa Mpango wa Usimamizi wa Uvuvi wa Pweza (Octopus Fishery Management Plan). Mpango huu umeainisha mipango na mikakati ya kusimamia uvunaji na matumizi endelevu ya rasilimali ya Pweza. Katika kutekeleza Mpango huu, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine wakiwemo taasisi ya World Wide Fund (WWF) imehamasisha jamii za wavuvi katika maeneo ya Somanga, Songosongo (Kilwa) na Mafia kutekeleza ufungaji wa hiari wa uvuvi wa Pweza kwa muda kulingana na hali halisi ya uvuvi kwenye mwamba husika. Katika mwaka 2017/2018, Somanga na Songosongo walifunga uvuvi wa Pweza Mwezi Novemba, 2017 na kufungua Mwezi Februari, 2018. Matokeo ya ufungaji huu ni kuongezeka kwa uzito wa Pweza kwa zaidi ya kilo moja ambapo kiwango cha uzito wa juu ilikuwa ni kilo tano kwa Pweza mmoja ikinganishwa na uzito wa Pweza chini ya nusu kilo kwa Pweza katika maeneo ambayo hayajafungwa.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kusimamia uvunaji na matumizi endelevu ya rasilimali ya Pweza na kuhamasisha jamii za wavuvi katika maeneo ya Mkoa wa Tanga, Mtwara na Mafia kutekeleza mpango wa ufungaji wa uvuvi wa Pweza kwa hiari.

HALI YA UVUVI KATIKA BAHARI KUU

165. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Mamlaka imeboresha mfumo wa Ukusanyaji Takwimu za meli na uvuvi wa samaki kwa kuanzisha Kanzidata (Web Based Database) na Kuendelea kukusanya takwimu za uvuvi wa samaki aina ya Jodari na jamii zake unaofanyika katika EEZ. Aidha, Mamlaka imeendelea kukusanya

takwimu za uvuvi wa Jodari kwa wavuvi wadogo ambapo jumla ya tani 9 za Jodari zilivuliwa katika Wilaya tano za Mfano (Mtwara Vijijini, Kilwa, Mafia, Kinondoni, na Tanga jiji,) kwa upande wa Tanzania bara na tani 10 za Jodari zilivuliwa katika Wilaya mbili za Wete-Pemba na Kaskazini "A" Unguja kwa upande wa Zanzibar. Vilevile, Mamlaka iliweka waangalizi wa shughuli za uvuvi katika meli wa tatu (3) katika meli zilizopewa leseni ili kukusanya takwimu na kufanya ulinganifu wa takwimu hizo na zile zinazotumwa na meli hizo ambapo jumla ya tani 2,247.4 za jodari kutoka katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari ziliripotiwa kuvuliwa.

166. **Mheshimiwa Spika**, Mamlaka ilitoa leseni za uvuvi kwa meli 24 za kuvua katika eneo la Ukanda wa Kiuchumi wa Bahari ya Tanzania, ambapo katika ya hizo meli 23 zinapeperusha bendara yaTaifa la China na meli moja ina peperusha bendara ya Taifa la Malaysia. Kutokana na leseni hizo shilingi bilioni 1.48 (USD 658,880) zimekusanywa. Pia, meli 23 zenye bendera ya nchi ya China zilitoa ajira kwa Mabaharia wa kitanzania 46. Vilevile, Mamlaka kwa kushirikiana na Wadau imefanya doria za kawaida za anga na baharini zenye jumla ya masaa 288 ili kupambana na uvuvi haramu na kufuatilia mienendo ya meli za uvuvi kwenye eneo la Ukanda wa Kiuchumi wa Bahari ya Tanzania. Doria za anga zilifadhiliwa na Programu ya IOC-SMARTFish na Mradi wa SWIOFish kwa kutumia ndege aina ya Cessna (twin engine) ya Kampuni ya Tan Win Aviation ya Tanzania na ndege aina ya Dornier ya Coast Guard Mauritius. Aidha, doria za baharini zilifanyika kwa kutumia meli ijulikanayo kama Ocean Warriors ya Taasisi ya Kimataifa ya Sea Shephered Global ya Uholanzi.

167. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa 2018/2019, Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu kwa kushirikiana na Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) itaendelea kufuatilia na kutathmini vifaa vya kuvutia samaki (Fish Aggregating Devices-FADs) vilivyowekwa katika maeneo ya Bagamoyo na Nungwi. Aidha, Mamlaka itafanya doria za anga na za baharini zenye jumla ya masaa 144 ili kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu katika EEZ ya Tanzania. Pia, itaendelea kushirikiana na nchi wanachama wa Kamisheni ya Usimamizi wa Uvuvi wa Samaki aina ya Jodari katika Bahari ya Hindi.

HIFADHI ZA BAHARI NA MAENEO TENGEFU

168. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (Marine Parks and Reserve Unit –MPRU) imeendelea kutekeleza majukumu yake ya uhifadhi na usimamizi wa rasilimali za baharini na pwani kupitia Hifadhi tatu (3) na Maeneo Tengefu 15. Katika mwaka 2017/2018, doria zenye siku kazi 420 zilifanyika na kuwezesha kukamatwa na kutaifishwa vyombo vya uvuvi vilivyo kamatwa na kutaifishwa ni pamoja na boti 16, Chupa za kuzamia 11, injini moja (1) na miti ya mikoko 472. Zana haramu zilizokamatwa ni pamoja na makokoro, 18, nyavu za timba (monofilament) 50 na samaki wachanga kilogramu 23. Vilevile, kesi tisa (9) za uvuvi haramu zilifunguliwa mahakamani na jumla ya shilingi milioni 11.79 zilikusanywa kutokana na faini zilizotozwa kwa watuhumiwa kutokana na faini mbalimbali. Doria zote hizo zilifanyika kwa kushirikiana na wadau mbalimbali wakiwemo wanajamii, Halmashauri za Wilaya, Jeshi la Wananchi (Kikosi cha Wanamaji), Jeshi la Polisi na Kikosi kazi Maalumu cha Kuzuia Uharibifu wa Mazingira (Multi – Agency Task Team - MATT).

169. **Mheshimiwa Spika**, kazi nyingine zilizofanywa na MPRU ni pamoja na ushirikishwaji wa jamii zinazoishi ndani ya maeneo ya Hifadhi katika kutekeleza shughuli mbalimbali za usimamizi na uhifadhi zilizohusisha uperembaji na ufuatiliaji wa hali ya mifumo ikolojia na bioanuwai ya matumbawe, majani bahari, mikoko na samaki katika maeneo yaliyohifadhiwa ili kutoa taarifa ya hali halisi ya rasilimali na mazingira katika maeneo ya hifadhi. Aidha, MPRU iliendelea kusaidia maendeleo ya vijiji na Halmashauri ndani ya maeneo ya Hifadhi kwa kutoa mgao wa maduhuli yaliyokusanywa kwenye maeneo ya hifadhi hususan Kisiwa cha Mafia. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya shilingi milioni 117.156 zilitengwa na kupelekwa kwenye Halmashauri ya Mafia kwa ajili ya kugharimia shughuli za uhifadhi na miradi ya maendeleo katika vijiji vilivyomo ndani ya Hifadhi.

170. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Kitengo kitaendelea kutekeleza majukumu yake ya msingi ambayo ni pamoja na usimamizi wa rasilimali za Bahari na Pwani zilizoko katika maeneo yake kwa kufanya doria zenye siku kazi 600. Aidha, Kitengo kitaendelea kutangaza vivutio vya utalii vilivyomo katika maeneo ya hifadhi na kukamilisha taratibu za kutangaza maeneo ya visiwa vya Ukuza, Nyuni, Fanjove na Simaya kuwa Maeneo Tengefu. Vilevile, Kitengo kitaendelea kutekeleza Mpango Mkakati (Strategic Plan) wa miaka mitano (2014 -2019) na Mipango ya Jumla ya Usimamizi wa Rasilimali – (General Management Plans – GMPs) ya maeneo yaliyohifadhiwa.

UKUZAJI VIUMBE KWENYE MAJI

171. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara ilikuwa na jukumu la kuendelea kutekeleza

Mkakati wa Ukuzaji wa Viumbe kwenye Maji kwa kuimarisha na kuendeleza vituo vitano (5) vya ufugaji samaki wa maji baridi vya Ruhila (Songea), Mwamapuli (Tabora), Kingolwira (Morogoro), Nyengedi (Lindi) na Nyamirembe (Chato) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga milioni 10. Umeme wa 3 "phase" umeingizwa katika kituo cha Kingolwira na mfumo wa maji kwenda katika mabwawa na eneo la kutotoleshea vifaranga vya samaki umekamilika. Aidha, ukarabati wa mabwawa ya kuzalishia samaki umefanyika katika vituo vya Ruhila na Mwamapuli. Pia, vituo vya Luhila, Nyengedi, Mwamapuli na Nyamirembe vimewezeshwa kwa ajili ya kutoa elimu na kutunza samaki wazazi kwa ajili ya kuzalisha vifaranga. Pia, Wizara imeendelea kuimarisha vituo viwili (2) vya maji bahari vya Machui (Tanga) na Mbegani (Pwani) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga milioni tatu kwa kufunga mfumo wa maji baridi katika jengo la kituo cha Mbegani. Aidha, kituo cha Machui kimewezeshwa kupata chakula cha samaki na vibarua kwa ajili ya kulea samaki wazazi 3,450 (350 urolepis; 800 niloticus; 300 kambamiti na 2,000 mwatiko).

172. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, jumla ya vifaranga vya samaki na kambamiti 15,119,757 vimezalishwa na vituo vya Serikali (243,569) vya Ruhila (176,000) na Kingolwila (67,569) na sekta binafsi (14,876,188) ikilinganishwa na vifaranga 14,119,272 vilivyozalishwa mwaka 2016/2017. Aidha, Sekta Binafsi imezalisha vifaranga 14,924,569 kutoka makampuni ya Eden Agri-Aqua Ltd. Dar es Salaam (500,000) na Safina Big Fish Dar es Salaam (70,400), Ruvu Fish Farm Pwani (650,000), Noni Mkuranga (10,000), J&B Luhanga Bukoba (1,748,631) watu binafsi Mwanza (29,360) na watu binafsi Nyamirembe (31,366) na kusambazwa kwa

wafugaji katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Kilimanjaro, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Pwani na Tanga. Vilevile, jumla ya vifaranga 12,080,000 vya kambamiti vimezalishwa na Kampuni ya Alphakrust iliyopo Mafia (12,000,000) na Kampuni ya Prawnto Ltd iliyopo Mkuranga (80,000).

173. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuimarisha na kuendeleza vituo vitano (5) vya ufugaji samaki wa maji baridi vya Ruhila (Songea), Mwamapuli (Tabora), Kingolwira (Morogoro), Nyengedi (Lindi) na Nyamirembe (Chato) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga milioni 10. Aidha, itaendeleza vituo viwili (2) vya ufugaji samaki wa maji bahari vya Machui (Tanga) na Mbegani (Pwani) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga milioni 3. Pia, Wizara itawezesha vituo vinne (4) vya ufugaji samaki wa maji baridi vya Bukoba, Kilimanjaro, Mwanza na Mara kutoa huduma za ugani na itazalisha na kupandikiza vifaranga vya samaki milioni 5 katika malambo na mabwawa ya asili kumi 10 na kwenye skimu tano (5) za umwagiliaji miwa na mpunga.

174. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhamasisha ufugaji bora wa viumbe kwenye maji kwa kutumia teknolojia sahihi za ufugaji samaki, ukuzaji wa lulu na ukulima wa mwani. Idadi ya wananchi waliohamasishwa kwa kupatiwa elimu ya ukuzaji viumbe kwenye maji hususan samaki imeongezeka kutoka 4,146 mwaka 2016/2017 hadi wadau 5,229 katika mwaka 2017/2018. Wadau hawa ni kutoka katika mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Ruvuma, Lindi, Kagera, Mara, Singida, Shinyanga, Tabora na Kilimanjaro. Aidha, Wizara imeendelea kuhamasisha ufugaji mseto wa samaki na kilimo cha mpunga katika Wilaya ya Igunga ambapo

Halmashauri kwa kushirikiana na Shirika la "Word Vision" na kituo cha ukuzaji viumbe kwenye maji cha Mwamapuli wameweza kutoa elimu kwa wadau wa ufugaji samaki 632 na kupandikiza vifaranga 1,000 vya samaki aina ya kambale katika mabwawa mawili (2) ya mfano chini ya Mradi wa "Igunga Eco Village" unaofadhiliwa na Shirika la "Heifer International".

175. **Mheshimiwa Spika,** kutokana na uhamasishaji wa ukuzaji wa viumbe kwenye maji, idadi ya mabwawa ya ufugaji wa samaki imeongezeka kutoka 22,702 mwaka 2016/2017 hadi 24,302 kwa mwaka 2017/2018. Aidha, uzalishaji wa zao la mwani umeongezeka kutoka tani 1,197.5 za mwani mkavu zenye thamani ya shilingi milioni 412 hadi tani 1,329.5 zenye thamani ya shilingi milioni 469.8 katika maeneo ya Kilwa (420.2), Songosongo (320), Tanga (70) na Lindi (519.3). Pia, kilo 1,016.8 za kaa zimezalishwa na kikundi cha "Mariculture Group" (400) na watu binafsi (616.8) zenye thamani ya shilingi 12,326,800 katika Wilaya ya Pangani Tanga na vipande 180 vya lulu vimevunwa kwenye kijiji cha Mngonji Mtwara na vimeuzwa kwa shillingi 900,000. Vilevile, uzalishaji wa samaki aina ya Perege na Kambale umefikia tani 14,800 ukilinganishwa na tani 11,000 mwaka 2016/2017. Vilevile, uzalishaji wa Kambamiti wanaofugwa na Kampuni ya Alphakrust ya Mafia umefikia tani 371.70.

176. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuhamasisha wadau 2,400 wa ufugaji samaki kwenye vizimba na kilimo mseto cha samaki na mpunga, itatoa mafunzo kwa mameneja 30 wa mashamba samaki juu ya udhibiti wa magonjwa ya samaki katika mashamba na kufanya kaguzi 200 katika mashamba ya kuzalisha vifaranga na vyakula vya samaki.

Aidha, Wizara itatoa mafunzo ya kuongeza thamani zao la mwani kwa vikundi 20 vya wakulima wa mwani. Pia, itatoa mafunzo ya kutumia teknolojia ya kulima mwani kwenye maji marefu kwa wakulima 25 kutoka vikundi vya Maliwazano na Mkombozi Wilayani Mkinga.

177. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara imeandaa Rasimu ya mwongozo kwa ajili ya kuendesha maeneo ya kutotolesha vifaranga vya samaki "Hatchery Guidelines" aina ya perege na kambale na kutafsiri kwa lugha ya kiswahili Mwongozo wa Ukuzaji Viumbe kwenye Maji bahari pamoja na kupitia rasimu ya taarifa ya "Mariculture Scooping Study" iliyowasilishwa na mtaalam mwelekezi chini ya Mradi wa SWIOFish. Aidha, Wizara ilipitia Mpango wa Ufuatiliaji Ubora wa Mazao ya Kambamiti kutoka kwenye mabwawa ya kampuni ya Alphakrust yaliyopo katika Wilaya ya Mafia kwa kuchunguza mabaki ya madini tembo na kemikali na kutafsiri kwa lugha ya kiswahili Mpango Mkakati wa Ufugaji Samaki (National Aquaculture Development Strategy - NADS); ili uweze kutumika na wadau. Pia, Wizara imefanya mkutano na uongozi wa Halmashauri ya Wilaya ya Pangani juu ya uendelezwaji wa kituo cha uvuvi Kimu-Pangani kwa ajili ya ukuzaji viumbe kwenye maji bahari; na kuanzisha kituo cha Ukuzaji Viumbe Kwenye Maji Simiyu kwa ajili ya kutoa elimu ya ugani.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na sekta binafsi itaainisha na kuingiza kwenye ramani na kufanya tathmini ya awali ya mazingira kwa maeneo yanayofaa kwa ufugaji samaki kwenye vizimba katika Ziwa Victoria, Ziwa Nyasa, Ziwa Tanganyika na maziwa madogo yaliyopo Kanda ya Kaskazini.

178. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara ilishiriki kuandaa Mpango Mkakati wa Kudhibiti Magonjwa ya Viumbe kwenye Maji wa Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC - Aquatic Animal Health Strategy) wa miaka mitano 2016/2017-2021/2022. Katika kutekeleza Mpango Mkakati wa Kudhibiti Magonjwa ya Viumbe kwenye maji wa Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika 2016/2017-2021/2022, Wizara ilitoa taarifa kwa umma juu ya tahadhari ya kuwepo kwa ugonjwa wa "*Tilapia Lake Virus*" katika baadhi ya nchi Duniani na Afrika ikiwemo nchi ya Misri na kutoa taarifa kwa wazalishaji wa vifaranga vya samaki na wasimamizi wa mipaka yetu ili kudhibiti uingizwaji holela wa samaki na mazao yake. Pia, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto imeandaa Mpango wa Kitaifa wa Kudhibiti Usugu wa Vimelea vya Magonjwa (The National Action Plan on Antimicrobial Resistance) wa miaka mitano (2017-2022).

179. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itatekeleza Mpango wa Kitaifa wa Ufuatiliaji wa Usugu wa Vimelea vya Magonjwa 2017-2022 katika sekta ya uvuvi kwa kukusanya sampuli za samaki katika mashamba ya kufugia samaki 20, viwanda vya kuchakata samaki vitano (5) na sampuli za vyakula vya samaki kwenye viwanda vya kuzalisha vyakula vya samaki (5). Aidha, Wizara itafanya kazi zifuatazo:-

(i) Kuendelea kutekeleza Mpango Mkakati wa Kudhibiti Magonjwa ya Viumbe kwenye maji wa Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika wa miaka mitano 2016/2017-2021/2022 kwa kudhibiti magonjwa ya viumbe wakuzwao kwenye maji yanayovuka mipaka (Transboundary Aquatic Animal Diseases -

TAADs) kwa kufanya ufuatiliaji katika vituo thelathini 30 vya mipakani na kufanya mikutano mitano (5) na wadau mbalimbali wa tasnia hii ikiwemo wamiliki wa vituo vya kuzalisha vifaranga vya samaki na wafugaji wa samaki na viumbe wengine wa kwenye maji;

(ii) Kushirikiana na taasisi za utafiti zikiwemo za TAFIRI, Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo na Chuo Kikuu cha Dar es Salaam kufanya uchunguzi wa visababishi mbalimbali vya magonjwa ukiwemo ugonjwa wa "*Tilapia Lake Virus*"; na

(iii) Kuandaa Mkakati wa Kitaifa wa Miaka Mitano wa Kudhibiti Magonjwa ya Viumbe wa Kwenye Maji (The National Aquatic Animal Health Strategy) 2018/2019 – 2023/2024.

UBORA NA USALAMA WA MAZAO YA UVUVI

180. **Mheshimiwa Spika,** uchakataji wa mazao ya uvuvi unahusisha samaki kutoka ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi, Ziwa Victoria, Tanganyika na maji baridi. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya viwanda vikubwa 14 hujishughulisha na uchakataji mazao ya uvuvi katika ukanda wa Pwani (5), Ziwa Victoria (8) na Tanganyika (1) (Kiambatisho Na. 26); na viwanda vidogo 34 vya kuhifadhi samaki hai. Mazao yanayochakatwa na viwanda hivyo ni pamoja na Pweza, Ngisi, Kaa, Kambamiti na Kambakochi (ukanda wa pwani), Sangara (Ziwa Victoria) na Migebuka (Ziwa Tanganyika). Aidha, kuna maghala 33 ya kuhifadhi mazao ya uvuvi yaliyokaushwa na maghala 23 ya kuhifadhi mazao yaliyogandishwa.

181. **Mheshimiwa Spika**, viwanda vya kuchakata samaki hufanya kazi chini ya uwezo wake kutokana na changamoto mbalimbali ikiwemo upatikanaji mdogo wa malighafi yaani samaki. Viwanda hivyo vilijengwa vikiwa na uwezo wa kuchakata mazao ya uvuvi wastani wa tani 583 kwa siku, hali halisi ya uchakataji kwa siku moja kwa sasa ni wastani tani 165 ikiwa ni asilimia 28 ya uwezo wake. Hali hii inasababishwa na uhaba wa malighafi (samaki) kwa ajili ya kuchakata. Katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kusimamia uchakataji wa samaki na mazao ya uvuvi kwa kuzingatia Sheria ya Uvuvi Na. 22 ya Mwaka 2003 na Kanuni zake za Mwaka 2009 kwa kufanya kaguzi 443 kwenye viwanda (351) na maghala (72) ili kuhakiki mifumo ya uzalishaji na uhifadhi ili kulinda uvuvi na afya ya mlaji. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kufuatilia mifumo ya uzalishaji katika viwanda na maghala kwa kufanya kaguzi 200 za kina.

182. **Mheshimiwa Spika**, mialo ya kupokelea mazao ya uvuvi na masoko ya kuuzia mazao hayo ni miundombinu muhimu katika kutunza ubora na usalama wa mazao ya uvuvi. Aidha, ubora wa miundombinu hii hupunguza upotevu wa mazao baada ya kuvunwa. Upotevu huu kwa sasa unakadiriwa kufikia asilimia 20 hadi 40. Kiwango hiki ni kikubwa na kinaathiri uhakika wa chakula na kipato. Pia, matumizi sahihi ya miundombinu hii husaidia kudhibiti uvuvi na biashara haramu.

183. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri imefanya kaguzi 161 kwenye mialo ya kisasa 13 katika ukanda wa Ziwa Victoria (6), ukanda wa Ziwa Tanganyika (4) na ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi (3). Aidha, Wizara imefanya

tathmini katika maeneo ya vijijini 10 vya Marehe na Katembe (Kagera) Kibuyi, Busekela na Kisonya (Mara), Kayenze na Bukima (Mwanza), Chifunfu, Kijiweni na Nyamikoma (Sengerema) ili kutambua changamoto katika usimamizi na uendelezaji wa mialo na masoko ya mazao ya uvuvi, usalama na miundombinu iliyopo.

184. **Mheshimiwa Spika,** masoko ya samaki nchini yamegawanyika katika masoko makubwa na madogo. Masoko makubwa ni pamoja na Kigamboni/Feri (Dar es Salaam), Kirumba (Mwanza), Kasenda (Geita), Kibirizi (Kigoma) na Kasanga (Katavi). Aidha, masoko madogo hujumuisha mialo ya kupokelea samaki. Baadhi ya masoko hayo ni Mwigobero, Busekera na Kisorya (Mara); Magarini (Muleba) na Customs (Kagera); Nyamikoma na Buyorwa (Simiyu) na Nyakaliro (Mwanza), Kilwa (Lindi), Deep Sea (Tanga), Kunduchi na Msasani (Dar es Salaam). Katika mwaka 2017/2018, Wizara, imefanya kaguzi 56 kwenye masoko ya samaki na kaguzi 93 kwenye vyombo vya usafirishaji kwa ajili ya kuhakiki ubora wa masoko na samaki.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaendelea kufuatilia miundombinu ya mialo na masoko ya uvuvi kwa kufanya kaguzi 200 kuhakiki ubora wa mialo, masoko na mazao yanayozalishwa.

185. **Mheshimiwa Spika,** biashara ya mazao ya uvuvi inahusisha samaki na mazao yake ikiwemo minofu ya Sangara, Kayabo, mabondo, Samaki wakavu, Pweza, Ngisi, Kambamiti, na Kambakochi. Mazao haya huuzwa katika masoko ya ndani, kikanda (Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Rwanda, Burundi, Uganda, Zambia na Malawi) na kimataifa zikiwemo nchi za Bara la

Asia, Ulaya na Amerika. Katika mwaka 2017, Wizara imefanya kaguzi 2,027 za kuhakiki ubora na usalama wa mazao ya uvuvi katika maeneo ya mpakani, Viwanja vya Ndege na Bandarini kabla ya kusafirishwa. Ukaguzi huo umewezesha jumla ya tani 36,063 za mazao ya uvuvi na samaki hai wa mapambo 101,110 kukaguliwa na kupewa Hati ya Afya (Health Certificate) ya kusafirishwa nje ya nchi.

Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaimarisha na kuviwezesha vituo vya Ubora na Uthibiti wa mazao kufanya ufuatiliaji kwenye maeneo ya mialo na masoko ya samaki. Aidha, itafanya kaguzi 7,200 za kuhakiki ubora na usalama wa samaki na mazao ya uvuvi kabla ya kusafirishwa nje ya nchi.

186. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kuimarisha Maabara ya Uvuvi - Nyegezi kwa kuipatia vitendea kazi na mafunzo kwa watalaam ili kuiwezesha kutekeleza majukumu yake. Katika mwaka 2017/2018, wataalam watano (5) wa Maabara walipata mafunzo kuhusu masuala ya shughuli za Maabara. Pia, Maabara iliwezeshwa kufanya uchuguzi wa kimaabara kwa sampuli 1,524 za minofu ya samaki, maji na udongo kubaini uwepo wa vimelea, masalia ya madawa ya mimea, kemikali na madini tembo. Vilevile, Maabara imeendelea kukidhi vigezo vya hati ya umahiri kutoka Taasisi ya Ithibati ya Nchi za SADC (SADCAS) kwa vipimo 13 vya mikrobailojia kwa maji na chakula.

187. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuwezesha Maabara kupata hati ya umahiri upande wa kemikali kwa kuendelea kufanyiwa ukaguzi wa awali katika umahiri wa kupima madini tembo

katika maji. Aidha, itafanya uchunguzi wa kimaabara kwa sampuli 4,800 za minofu ya samaki, maji, udongo kubaini uwepo wa vimelea haribifu, masalia ya madawa ya mimea, asidi, alikali na madini tembo. Pia, Maabara ya *Harmful Algal Blooms -HABs* ya Dar es Salaam itaaanza kufanya uchunguzi wa sumu kuvu.

URATIBU WA MASUALA YA KIKANDA NA KIMATAIFA KATIKA SEKTA YA UVUVI

188. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kuimarisha mashirikiano ya kikanda na kimataifa ili kuimarisha uratibu na usimamizi wa rasilimali za uvuvi katika maji ambayo yanamilikiwa na zaidi ya nchi moja. Maeneo hayo ni pamoja na Ziwa Victoria ambalo linamilikiwa na nchi za Tanzania, Kenya na Uganda, Ziwa Tanganyika linalomilikiwa na nchi za Tanzania, Burundi, DR Congo na Zambia, Ziwa Nyasa linalomilikiwa na Nchi za Tanzania, Malawi na Msumbiji na Ukanda wa Bahari ya Hindi. Kupitia mashirikiano hayo, nchi yetu inapata fursa ya kushiriki na kutekeleza sheria, miongozo, mikataba, itifaki na taratibu mbalimbali za kikanda na kimataifa zenye lengo la kuimarisha usimamizi wa rasilimali za uvuvi kwa kuzingatia kwamba samaki hawana mipaka.

189. **Mheshimiwa Spika**, kupitia sekta ya uvuvi, nchi yetu ni mwanachama wa Taasisi mbalimbali za Kikanda zikiwemo Taasisi ya Uvuvi Ziwa Victoria (Lake Victoria Fisheries Organization- LVFO); Mamlaka ya Ziwa Tanganyika (Lake Tanganyika Authority); Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC); Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC); Jumuiya ya Nchi za Ulaya (EU), *Indian Ocean Tuna commission- IOTC, Indian*

Ocean Commission- IOC, South Western Indian Ocean Commission (SWIOFC) na International Whalling Commission – IWC. Aidha, nchi yetu ni mwanachama wa mashirika na taasisi mbalimbali za Kimataifa yakiwemo Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa (FAO) na Benki ya Dunia.

190. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, nchi yetu imekuwa ikishiriki kwenye mikutano, makongamano na warsha mbalimbali zenye lengo la kujadili na kuweka mikakati ya pamoja ya kusimamia rasilimali za uvuvi. Miongoni mwa mikakati hiyo ni kufanya operesheni za pamoja dhidi ya uvuvi haramu usioratibiwa na usiotolewa taarifa (Illegal Unreported and Unregulated Fishing - IUU) katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari ya Hindi, Ziwa Victoria na Ziwa Tanganyika. Aidha, ushirikiano huo umewezesha nchi yetu kushiriki kwenye operesheni mbalimbali kama nilivyoeleza awali.

191. **Mheshimiwa Spika,** Serikali kwa kushirikiana na Serikali ya Norway, NORAD na FAO, mwezi Aprili 2018 nchi yetu ilipata fursa ya kushiriki katika utafiti wa uvuvi katika Ukanda wa Bahari ya Hindi kwa kutumia meli ya Utafiti ya *Dr. Fridtjof Nansen* kutoka Norway. Matokeo ya utafiti huu yanatarajiwa kupatikana baada ya uchambuzi wa takwimu na yatawezesha kufahamu aina, wingi na mtawanyiko wa samaki ambao utasaidia katika kusimamia uvuvi endelevu na kuvutia fursa za uwekezaji. Pia, kupitia Benki ya Dunia, nchi yetu imewezeshwa kutekeleza mradi wa SWIOFish ambao unalenga kuimarisha usimamizi wa uvuvi katika ngazi ya kijamii; kujenga uwezo wa taasisi katika kusimamia rasilimali za uvuvi; na kuimarisha ushirikiano wa kikanda katika ulinzi wa rasilmali za uvuvi hususan uvuvi wa Bahari kuu. Vilevile, kupitia mikataba

na itifaki za kikanda na kimataifa, nchi yetu imeingia mikataba ya kulinda na kuhifadhi rasilimali za uvuvi hususani zile zilizopo katika hatari ya kutoweka (endangered species) wakiwemo nguva, majongoo bahari, Nyangumi, Kasa na Dodoji (Sea horse).

192. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuratibu masuala ya ushirikiano wa kikanda na kimataifa na kutekeleza mikataba na itifaki mbalimbali za kikanda na kimataifa ambazo nchi yetu ni mwanachama. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na nchi za Kenya na Uganda itafanya operesheni dhidi ya uvuvi haramu kupitia Operesheni Okoa Sangara, sensa ya uvuvi na tafiti mbalimbali katika Ziwa Victoria kupitia Taasisi ya Uvuvi Ziwa Victoria.

MIRADI YA SEKTA YA UVUVI NA MICHANGO YAKE KATIKA KUSIMAMIA UVUVI

193. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kutekeleza Mradi wa Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi (SWIOFish)" ambao ni mradi wa kikanda unaotekezwa katika nchi zilizoko Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi kwa kipindi cha miaka sita (6) kuanzia tarehe 22 Juni 2015 na utakamilika tarehe 30 Mwezi Septemba 2021. Mradi huu unaofadhiliwa na Benki ya Dunia kupitia IDA na GEF na unatekelezwa katika nchi za Tanzania, Msumbiji na Comoro. Kwa upande wa Tanzania bara, mradi huu unatekelezwa katika maeneo ya pwani ya Bahari ya Hindi na Ukanda wa Uchumi wa Bahari Kuu (EEZ). Lengo kuu la mradi huu ni kuimarisha usimamamizi madhubuti wa uvuvi katika ngazi ya kijamii, kitaifa na kikanda. Malengo mengine ni kujenga uwezo wa nchi katika kusimamia

rasilimali za uvuvi; kuimarisha ushirikiano wa kikanda katika ulinzi wa rasilmali za uvuvi katika Bahari kuu; kuinua uchumi wa jamii ya watu wa Pwani; na kuinua pato la Taifa kutokana na rasilimali za uvuvi na lishe kwa wananchi. Katika mwaka 2017/2018 Mradi wa SWIOFish umefadhili kazi mbalimbali za uvuvi zikiwemo:-

(i) Kufanya utafiti wa samaki aina za pweza, jodari na jamii zake, samaki wanaoelea, samaki wanaopatikana kwenye matumbawe na kambamiti;
(ii) Kuwezesha doria za kudhibiti uvuvi haramu katika Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi;
(iii) Kuimarisha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu kwa kuipatia vifaa mbalimbali vikiwemo kamera zinazoweza kupiga picha ndani ya maji, maturubai viona mbali (binoculars), Radio Calls na GPS. Pia, kuiwezesha MPRU kutayarisha Mpango wa Biashara wa Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu;
(iv) Kufanyia marekebisho mfumo wa Taarifa za Uvuvi kulingana na mahitaji ya kitaifa na kikanda Kanzidata ya mazao ya uvuvi;
(v) Kuwezesha mafunzo ya ukusanyaji takwimu kwa BMUs 49 katika Wilaya za Kinondoni, Ilala, Kigamboni, Temeke, Mtwara, Kilwa, Lindi, Tanga, Pangani na Mkinga. Mafunzo hayo yanaendelea pia katika Wilaya za Pangani, Bagamoyo na Lindi;
(vi) Kuchapisha nakala 1,500 za Sera ya Taifa ya Uvuvi ya mwaka 2015 na kutafsiri Sera hiyo katika lugha ya Kiswahili;

(vii) Kujenga uwezo kwa watumishi 24 wa sekta ya uvuvi kujiunga na masomo ya Shahada za Uzamili (18) na Shahada za Uzamivu (6);
(viii) Kufanya Sensa ya Uvuvi, kuchapisha na kusambaza kwa wadau nakala 1,000 za taarifa ya sensa hiyo iliyofanyika mwaka 2016;
(ix) Kutoa mafunzo mbalimbali ya muda mfupi ikiwa ni pamoja na usimamizi wa masuala ya uvuvi, ufuatiliaji na tathmini, usimamizi wa fedha, usimamizi wa hatchery na usalama baharini;
(x) Kuwezesha semina kuhusu madhara ya uvuvi haramu hasa wa kutumia mabomu kwa Mahakimu, Waendesha mashtaka, Madiwani na Viongozi wa dini ili wawe chachu ya mabadiliko katika utekelezaji wa majukumu yao katika Halmashauri za Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi; na
(xi) Kuwezesha ununuzi wa magari 12 na pikipiki 17 kwa ajili ya utekelezaji wa kazi za mradi.

194. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Mradi itafanya kazi zifuatazo:-

(i) Kuwezesha TAFIRI kuendelea na tafiti za uvuvi wa pweza, jodari na jamii zake, samaki wanaoelea, samaki wanaopatikana kwenye matumbawe na kambamiti;
(ii) Kuendelea kuwezesha watumishi kuendelea na masomo ya Shahada za Uzamili, Uzamivu na mafunzo ya muda mfupi;
(iii) Kuwezesha jamii za pwani kusimamia rasilimali za uvuvi kupitia Vikundi vya

Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za uvuvi katika Halmashauri tano zinazotekeleza mradi;

(iv) Kuimarisha shughuli za uhifadhi katika Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu;

(v) Kuwezesha doria za kudhibiti uvuvi haramu katika Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi.

UWEZESHAJI WA WAVUVI WADOGO NA WAKUZAJI VIUMBE KWENYE MAJI

195. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kuratibu na kutekeleza mikakati mbalimbali ya kuwezesha wavuvi wadogo na wakuzaji viumbe kwenye maji kufanya uvuvi na ukuzaji wa tija. Katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania imewezesha kusambazwa kwa majiko banifu 70 katika vijiji 16 vya uvuvi katika Halmashauri 5 za Kigoma Manispaa, Kigoma, Uvinza, Tanganyika na Nkasi na jumla ya wachakataji wa samaki 480 kutoka Halmashauri hizo walipata mafunzo kuhusu matumizi ya majiko hayo ili kuongeza thamani ya mazao ya uvuvi. Aidha, majiko banifu 105 yalisambazwa katika mwalo wa Matema ulioko Ziwa Nyasa na wavuvi 40 walipata mafunzo ya matumizi ya majiko husika.

196. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Mradi wa SWIOFish, imewezesha wavuvi katika Halmashauri za Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi zinazotekeleza Mradi kufufua Vikundi 49 vya Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (BMUs) katika Halmashauri za Bagamoyo (9), Lindi (9), Pangani (12), Mkinga (14) na Tanga Jiji (5) kwa kufanya chaguzi na kuweka viongozi wapya. Aidha, Vikundi hivyo

vimeendelea kuimarishwa kwa kupatiwa mafunzo mbalimbali yakiwemo mafunzo kuhusu usimamizi wa rasilimali za uvuvi na utawala bora kwa vikundi 36 kutoka Halmashauri za Mkinga (11), Pangani (9), Lindi (6), Jiji la Tanga (4) na Bagamoyo (6).

Pia, wavuvi 760 kutoka Vikundi 19 vilivyopo Halmashauri za Mkinga (14) na Tanga Jiji tano (5) walipata mafunzo kuhusu usimamizi endelevu wa rasilimali za uvuvi na kuviwezesha kuandaa Mpango wa Usimamizi wa Raslimali za Uvuvi katika eneo husika. Utekelezaji wa Mipango hiyo utawezesha jamii za wavuvi kushiriki kikamilifu katika kusimamia raslimali za uvuvi katika maeneo yao.

197. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kupitia Mpango wa Ruzuku kwa Wavuvi iliendelea kusambaza injini za boti zilizonunuliwa kupitia mpango wa ruzuku kwa wavuvi katika awamu ya kwanza iliyoanza mwaka 2014/2015. Hadi kufikia mwezi Aprili, 2018, injini 46 zilikuwa zimelipiwa na kuchukuliwa na vikundi 33 vya wavuvi vilivyokidhi vigezo. Aidha, injini tatu (3) zimenunuliwa na FETA kwa ajili ya kutoa mafunzo ya usalama kwa wavuvi wadogo na wanachuo na kubaki injini 24 kati ya 73 zilizonunuliwa na Wizara kupiti mpango huo.

HALI YA UWEKEZAJI KATIKA SEKTA YA UVUVI

198. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika sekta ya uvuvi. Katika mwaka 2017/2018, jumla ya vibali (health certificate) 2,751 vya kusafirisha samaki na mazao ya uvuvi nje ya nchi vilitolewa, na tani 36,063 za samaki na mazao yake na samaki hai wa mapambo 101,110 walisafirishwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa kiasi cha

shilingi bilioni 10.52 kama ushuru. Aidha, sekta binafsi zimeendeea kuwekeza katika viwanda vya kuchakata mazao ya uvuvi, kutengeneza zana za uvuvi na maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi. Hadi sasa, jumla ya viwanda vikubwa 15 na vidogo 34 vya kuchakata mazao ya uvuvi, vitatu (3) vya kutengeneza vyavu, vitatu (3) vya kutengeneza boti na maghala 56 ya kuhifadhi mazao ya uvuvi vimeanzishwa. Pia, vibali 199 vya kuingiza samaki kutoka nje ya nchi vilitolewa na tani 22,961 zenye thamani ya shilingi bilioni 56 ziliingizwa.

199. **Mheshimiwa Spika,** taratibu za manunuzi za kumpata Mshauri Mwelekezi wa kufanya upembuzi yakinifu kwa ajili ya ujenzi wa bandari ya uvuvi wa bahari zimekamilika ambapo Kampuni ya Sering Ingegneria ya Italy kwa kushirikiana na Kampuni ya Kitanzania inayoitwa Doch Tanzania Limited zimefanikiwa katika hatua za awali za kufanya kazi hii. Mkataba wa makubaliano unategemewa kuwekwa saini mwisho wa mwezi Mei, 2018 na kazi hii itatekelezwa kwa muda wa miezi nane (8). Kuwepo kwa bandari ya uvuvi kutawezesha meli zinazovua katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari Kuu kushusha samaki, hususan samaki wasiolengwa (by catch), kuwezesha ujenzi wa viwanda vya kuchakata samaki, kutoa ajira, lishe, kipato na kuongeza pato la Taifa.

200. **Mheshimiwa Spika,** jumla ya Shilingi bilioni 45 zinahitajika kwa ajili ya kuanzisha Shirika la Uvuvi Tanzania. Vyanzo vya fedha za kuanzisha TAFICO zinatarajiwa kutoka Serikalini, misaada ya Wahisani, Taasisi za Kifedha na Sekta Binafsi.

201. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imewezesha uwekezaji katika ufugaji wa samaki kwenye vizimba, ambapo jumla ya vizimba 315 vimewekwa katika maziwa ya Victoria, Nyasa na Tanganyika ikilinganishwa na vizimba 109 mwaka 2016/2017. Katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika sekta ya uvuvi.

UTAFITI, MAFUNZO NA UGANI

Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI)

202. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) imetekeleza tafiti mbalimbali ambazo zimesaidia wadau katika kuendeleza sekta ya uvuvi nchini katika kuchangia katika ukuzaji wa uchumi wa wananchi na Taifa kwa ujumla. Tafiti hizo zilikuwa katika samaki wa maji asili (capture fisheries) na ukuzaji viumbe katika maji (aquaculture). Tafiti zilifanyika katika maeneo mbalimbali ikiwemo, maziwa (makuu, kati na madogo), bahari, mito na mabwawa.

203. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, TAFIRI kupitia Mradi wa Kupunguza Uharibifu wa Samaki baada ya Mavuno unaotekelezwa katika Ziwa Tanganyika imeendelea na utafiti wa kupunguza uharibifu wa samaki baada ya mavuno na imefanikiwa kubuni majiko ya kukaushia dagaa na samaki wengine. Malengo ya mradi huu ni kupunguza matumizi ya misitu, kupunguza uharibifu wa mazingira na kuongeza thamani ya mazao ya uvuvi. Hadi kufikia mwezi Machi, 2018 majiko banifu 70 yamesambazwa katika vijiji/mialo ya uvuvi 16 katika Mikoa ya Kigoma (Kigoma Manispaa, Kigoma, Uvinza), Katavi (Tanganyika) na Rukwa (Nkasi). Majiko mengine

30 yanatarajiwa kusambazwa ili kufikisha idadi ya majiko 100 yaliyoainishwa katika mradi. Vilevile, wachakataji wa samaki 480 katika vijiji 16 wamefundishwa jinsi ya kutumia majiko na kuongeza thamani ya mazao ya uvuvi katika Ziwa Tanganyika, Pia, Maafisa Uvuvi 15 kutoka Manispaa ya Kigoma/Ujiji, Wilaya za Kigoma, Uvinza, Tanganyika na Nkasi walifundishwa jinsi ya kutumia majiko na jinsi ya kufundisha wachakataji wa samaki katika maeneo yao.

204. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, utafiti wa kuangalia hali ya mazingira ya Ziwa Tanganyika unaendelea. Takwimu zimeendelea kuchukuliwa kutoka boya lililo na "sensor" ambayo hutuma taarifa katika Satelaiti. Uchakataji wa takwimu hizi utafanyika baada ya miaka mitatu ya mradi. Pia, mradi mwingine unaoangalia hali ya maji na mazingira katika ghuba na mito ya Malagarasi na Luiche unaendelea na utatoa taarifa za vijiwe katika maji kila mwezi.

205. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, TAFIRI imetekeleza Mradi wa kupunguza uharibifu wa samaki baada ya mavuno kwa kutumia jiko la kutumia nguvu ya jua. Aidha, TAFIRI imewapatia mafunzo wavuvi na wachakata samaki 40 katika mwalo wa Matema jinsi ya kutengeneza na kutumia majiko hayo ambapo jumla ya majiko 10 yamesambazwa. Lengo ni kusambaza majiko 50 zaidi na hivyo kufikia idadi ya majiko 60. Majiko hayo yamesaidia samaki kutoharibika haraka kutoka mwezi mmoja toka walipovuliwa na kukaushwa mpaka kufikia zaidi ya mwaka mmoja.

206. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, TAFIRI kwa kushirikiana na Wizara ya Maji pamoja na

Taasisi ya Jiografia na Limnolojia ya Nanjing, China, wamefanya utafiti kuhusu ubora na unadhifu wa maji katika maziwa makuu na mito inayopita katika miji mikuu (Dar es Salaam, Kigoma, Morogoro Mbeya na Mwanza). Utafiti ulizingatia maeneo makuu matatu, kwa kuzingatia kasi ya ukuaji wa miji na majiji husika. Matokeo ya awali ya utafiti huu yameonyesha maeneo ya kati na kusini mwa ghafu ya Mwanza yamechafuliwa na uwepo wa virutubiso maji (nutrients) hasa fosforasi na naitrojeni ambavyo vinasababisha uwepo wa vimelea maji (*algal bloom*) hivyo kupunguza ubora wa maji hayo. Aidha, TAFIRI imefanya utafiti katika mito na mabwawa na kutoa ushauri wa kufuata ili kuweza kuongeza uwingi wa samaki waliokuwepo, kupungua ama kutoweka kabisa.

207. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, TAFIRI itafanya utafiti na kutoa ushauri kwa Halmashauri ya Wilaya ya Muleba (Bwawa la Ikimba) na Halmashauri ya Wilaya ya Mwanga na Simanjiro (Bwawa la Nyumba ya Mungu). Vilevile, TAFIRI itafanya tafiti za kuendelea kujua uwepo, aina na mtawanyiko wa rasilimali za uvuvi katika Maziwa Makuu (Victoria, Tanganyika na Nyasa), Maziwa ya Kati, Maziwa Madogo, mito na mabwawa; na kuainisha rasilimali za uvuvi katika Bahari ya Hindi, hasa zile ambazo ni muhimu kwa chakula na uchumi kwa wavuvi na Taifa kwa ujumla. Tafiti hizi zitakuwa kwa Bahari ya ndani (territorial sea) na Bahari Kuu (Deep Sea) katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari (Exclusive Economic Zone - EEZ).

208. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Mradi wa kutambua maeneo yenye samaki unafanyika katika maji ya kitaifa (territorial waters) ambapo utaendelezwa katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari

(Exclusive Economic Zone - EEZ). Utafiti huu unatumia mtambo wa *satellite* uliopo TAFIRI Makao Makuu. Maeneo yenye samaki wengi baharini hutambuliwa na *satellite* kwa kutumia viashiria vya joto na umbijani. Katika awamu ya kwanza ya utafiti huu, vikundi vya wavuvi katika maeneo ya Tanga, Pemba, Nungwi na Mafia kwa kutumia mpango shirikishi (Public Private Partnership - PPP) walipewa GPS na mafunzo ya namna ya kuzitumia. Awamu ya pili wavuvi watapewa mafunzo ya namna ya kuyafikia maeneo ya samaki wengi kwa kutumia "GPS coordinates".

209. **Mheshimiwa Spika,** TAFIRI imeendelea na tafiti za kujua uwingi na biolojia ya Kambamiti na Pweza katika pwani ya Tanzania. Utafiti huu utasaidia kujua muda wa miezi 6 uliowekwa kwa ajili ya kufunga uvuvi ubakie ama ubadilike. Pia, utafiti utasaidia kuainisha nguvu ya uvuvi, na hivyo kutoa ushauri wa jinsi ya kupunguza nguvu hizo kwa ajili ya uvuvi endelevu. Vilevile, utafiti huu utasaidiia kupata ithibati (Certification and Eco-labeling) bidhaa za uvuvi ili kuongeza masoko na thamani. Hii itasaidia wavuvi na kampuni zinazofanya biashara ya pweza wa Tanzania kuwa na masoko zaidi na yenye uhakika na pia kuongezeka kwa thamani ya pweza na hivyo kipato cha wavuvi na mchango katika pato la Taifa. Aidha, utafiti wa kambamiti unaoendelea utatoa picha halisi ya uvuvi unaofanywa na wavuvi wote.

210. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Kituo cha TAFIRI Mwanza hadi kufikia mwezi Aprili 2018 kimeshazalisha vifaranga 13,159 vya sato na 10,000 vya kambale. Vifaranga hao waliuzwa kwa wafugaji 12 na kikundi cha ufugaji samaki cha watoto waishio kwenye mazingira magumu cha *SOS Children Village* cha Mwanza. Aidha, watafiti wa TAFIRI wakishirikiana na watafiti wa

Australia pamoja na wafugaji wa samaki wa Liwale (Lindi) wanaendelea na utafiti wa kuzalisha mbegu bora ya samaki inayofaa kufugwa katika maeneo ya Liwale. Katika mwaka 2018/2019, upanuzi wa mabwawa na ununuzi wa vitotoleshi vipya unatarajia kuongeza uzalishaji hadi kufikia vifaranga 50,000 vya sato na 60,000 vya kambale. Aidha, utafiti wa kuzalisha mbegu bora ya samaki inayofaa kufugwa katika maeneo ya Liwale utaendelea.

211. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, TAFIRI imeendelea na utafiti wa ukuaji wa samaki wa asili aina ya perege (*Oreochromis tanganyicae)* kwenye vizimba katika Ziwa Tanganyika. Utafiti huu ni wa kwanza kwa upande wa Tanzania na umefanyika kwa kushirikiana na Kampuni binafsi ya QP (QP group). Matokeo yameonesha kuwa samaki wamekua kutoka uzito wa gramu 3 hadi ukubwa wa kati ya gramu 100 na 890 (wastani wa gramu 412) na urefu wa sentimeta 33 katika kipindi cha miezi tisa (9).

212. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, TAFIRI itaendelea kufanya tafiti za ufugaji wa samaki nchini ili kuwa na mbegu bora ya samaki iliyoratibiwa kijenetiki; vyakula bora vya samaki vilivyotokana na malighafi asili inayopatikana katika eneo la wafugaji samaki; teknolojia bora na rahisi ya ufugaji samaki na ufugaji wa vizimba katika Maziwa Makuu ya Victoria, Tanganyika na Nyasa. Aidha, TAFIRI itakarabati mabwawa mawili (2) katika kituo cha Mwanza na kuchimba mabwawa mengine mawili (2) mapya na kukarabati mabwawa madogo 10 ya kulelea vifaranga (Nursery Ponds). Pia, itaboresha kitotoleshi cha Kituo cha Mwanza kwa kukiwekea miundombinu bora ya kutotolesha vifaranga.

Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA)

213. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kupitia Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA) imekamilisha maandalizi ya rasimu ya Mitaala ya Kozi za Teknolojia ya Uvuvi na Biashara ya mazao ya uvuvi katika ngazi ya *National Technical Award (NTA*) ngazi ya 7 hadi 8. Mitaala hiyo imewasilishwa Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi (NACTE) ili kupata idhini ya kutumika. Aidha, FETA kwa kushirikiana na Shirika la Misaada la Japan (JICA) wameendelea kutoa mafunzo ya uwekaji vivutio samaki (Fish Aggregating Devices-FADs) katika bahari ya ndani ili kuvutia samaki wanaoishi ukanda wa EEZ kusogea katika maeneo ya karibu ambayo ni rahisi kwa wavuvi wadogo kuwavua.

214. **Mheshimiwa Spika,** FETA imekamilisha asilimia 80 ya ujenzi na ukarabati wa miundombinu inayohitajika katika utoaji wa mafunzo ya ufugaji samaki katika vituo vya Kigoma, Mikindani (Mtwara) na Gabimori (Rorya). Lengo ni kuviwezesha vyuo vya FETA Mbegani (Bagamoyo) na Nyegezi (Mwanza), vipanue wigo wa utoaji elimu na mafunzo ya uvuvi pamoja na ufugaji samaki kwa wananchi wengi zaidi sambamba na kutoa huduma za ugani kwa wananchi wengi zaidi. Aidha, katika mwaka 2017/2018, jumla ya wanachi 2,745 wamepatiwa mafunzo na huduma za ugani kupitia FETA.

215. **Mheshimiwa Spika,** FETA kwa kushirikiana na Jumuiya ya Ulaya (EU) imeandaa mpango kazi wa awali ambao utusaidia kujenga uwezo wa kitaasisi wa FETA ili kukabiliana na changamoto ya utoaji wa elimu na mafunzo ya ufugaji samaki kwa kiwango cha kimataifa.

Lengo kuu ni kupanua ajira na kuwezesha mazao yatakayozalishwa kutokana na ufugaji samaki yaweze kuuzika katika masoko ya ndani, kikanda na kimataifa. Programu hiyo itakuwa ni ya miaka mitatu (2018-2021). Katika mwaka 2017/2018, Wakala ulidahili jumla ya wanachuo 1,040 kwa masomo ya Astashahada (Certificate) na Stashahada (Diploma). Idadi hii ni pungufu kwa asilimia 13 ikilinganishwa na wale 1,196 waliodahiliwa katika mwaka wa 2016/2017. Pamoja na kozi hizo, FETA imetoa mafunzo ya usalama katika maji kwa waendesha boti 358 katika ukanda wa Ziwa Tanganyika na Mwambao wa Bahari. Mafunzo haya yenye ithibati (accreditation) ya SUMATRA yamelenga kupunguza ajali zinazotokea mara kwa mara nchini.

216. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia FETA itatekeleza kazi zifuatazo:

(i) Kuongeza udahili wa wanafunzi wa Astashahada na Stashahada kutoka 1,072 mpaka 1,500 kwa mwaka;
(ii) Kutoa elimu na mafunzo ya uvuvi, uchakataji na ufugaji samaki kwa nadharia na vitendo;
(iii) Kujenga madarasa na kumbi za mihadhara katika Kampasi za Wakala Mikindani (Mtwara), Gabimori (Musoma) na Mwanza South;
(iv) Kujenga maabara nne katika kampasi za Mbegani (Bagamoyo), Nyegezi (Mwanza), Kibirizi (Kigoma) na Mikindani (Mtwara);
(v) Kuanzisha, kufanya, kuhuisha, kuimarisha na kuendeleza mafunzo na tafiti zitakazowezesha uboreshaji maeneo ya uvuvi kwa kutumia tekinolojia rafiki ya mazingira inayoendana na

mahitaji ya sasa ya ufugaji wa samaki badala ya uvuvi wa asili;

(vi) Kuanzisha Kampasi mpya za Kagera na Mbambabay (Nyasa) ili kupanua wigo wa kuwafikia wateja;

(vii) Kununua na kukarabati mashine na mitambo ya kuwezesha utoaji wa elimu na mafunzo ya kisasa ya uvuvi na ufugaji wa samaki; na

(viii) Kuanzisha mtaala mpya wa kufundisha unahodha wa kimataifa na kukithi matakwa ya STCW- 1995.

(ix) Kutengeneza database ya vijana wote waliohitimu kozi mbalimbali katika chuo hicho.

Huduma za Ugani wa Uvuvi

217. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kutoa Huduma za Ugani kwa kutoa Miongozo mbalimbali inayotumika katika Halmashauri na wadau wengine wanaotoa huduma hii kwa wavuvi na wafugaji wa viumbe kwenye maji. Mahitaji ya wagani kwa sekta ya uvuvi ni wagani 16,000 ikilinganishwa na wagani 750 waliopo ambapo ni pungufu ya wagani 15,250 kati ya wanaohitajika. Aidha, Wizara inaandaa machapisho mbalimbali kwa lugha ya Kiswahili na kuyasambaza kwa wadau kwa lengo la kuhamasisha uvuvi endelevu na ukuzaji bora viumbe kwenye maji.

218. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeshiriki katika maonesho ya Kimataifa ya Sabasaba ambapo jumla ya wadau 824 walitembelea mabanda ya uvuvi. Katika maonesho hayo jumla ya vijitabu 150 zikiwemo mwongozo wa ugani na vipeperushi 400 vilitolewa bure kwa wadau mbalimbali wa uvuvi.

Aidha, Wizara imeshiriki katika maonesho ya Nanenane yaliyofanyika katika viwanja vya Lindi, Dodoma, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Arusha na Tabora. Katika maonesho hayo Wizara ilitoa elimu kwa wadau 2,234 wa uvuvi na ukuzaji viumbe kwenye maji kuhusu mbinu bora za uvunaji, uchakataji, uhifadhi, ufugaji na biashara ya samaki na mazao yake kupitia maonesho ya Nanenane yaliyofanyika katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Lindi, Mbeya, Morogoro Mwanza na Tabora. Vilevile, wavuvi 85 kutoka katika mikoa ya Lindi, Mtwara na Tanga walipata elimu kuhusu usimamizi wa rasilimali za uvuvi unaozingatia ikolojia na mazingira.

219. **Mheshimiwa Spika**, katika darasa lililoandaliwa kwa ajili ya kutoa elimu ya uvuvi na ufugaji viumbe kwenye maji jumla ya wadau 108 walipatiwa elimu ya uendelezaji wa rasilimali za uvuvi na ufugaji bora wa samaki. Aidha, nakala 50 za Mpango wa Usimamizi wa Uvuvi wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji na nakala 392 za Mwongozo wa Huduma za Ugani za Uvuvi zilitolewa kwa wadau waliotembelea banda la uvuvi wakati wa maonesho ya Sabasaba (Dar es Salaam), Nanenane (Lindi na Dodoma) na katika maadhimisho ya Siku ya Chakula Duniani (Geita). Teknolojia mbalimbali za uvuvi zilisambazwa kwa kuandaa vipindi 16 ambavyo vyote vilirushwa na TBC Taifa. Aidha, vipindi sita (6) na Makala moja (1) za luninga viliandaliwa na kurushwa na TBC 1. Vipindi vya radio na luninga vilihusu ulinzi wa rasilimali za uvuvi, ufugaji bora wa samaki (upandikizaji, ulishaji bora wa samaki na uvunaji wenye tija), kilimo cha mwani na uzalishaji wa Chaza wa lulu.

220. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya mabwawa 12 ya kufugia samaki katika Halmashauri ya Wilaya ya

Kinondoni yalitembelewa, hata hivyo, samaki wanaofugwa kwa wingi ni Kambale na Tilapia. Wamiliki wa mabwawa hayo walipewa elimu juu ya ulishaji bora wa samaki na utunzaji bora wa mabwawa ili kuongeza tija. Aidha, wafugaji samaki 20 walitembelewa katika Wilaya za Mvomero na Kilosa na kupewa elimu juu ya ufugaji bora wa samaki, utunzaji na uchakataji wa samaki na mazao yake mara baada ya kuvunwa. Pia, machapisho mbalimbali yalichapishwa na kugawanywa kwa wadau wa sekta ya uvuvi zikiwemo nakala 250 za mwongozo wa ugani na vipeperushi 2,650.

221. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaandaa na kurusha hewani vipindi 30 vya radio na 10 vya luninga juu ya matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi, ufugaji bora wa viumbe kwenye maji, matumizi ya teknolojia sahihi za uzalishaji wa samaki na uwekezaji katika sekta ya uvuvi. Pia, Wizara itahamasisha na kujenga uelewa kwa wadau wa uvuvi 100 ili wajikite katika uanzishwaji wa shughuli mbadala na hivyo kupunguza nguvu ya uvuvi (fishing pressure) katika maji ya asili. Aidha, Wizara itaendelea kushauriana na Mamlaka za Serikali za Mitaa ili zitenge nafasi na kuomba kibali cha kuajiri maafisa ugani ili kupunguza pengo la mahitaji ya wagani katika sekta ya uvuvi.

D: MASUALA YA MTAMBUKA YA MIFUGO NA UVUVI

Utawala Bora, Jinsia na UKIMWI

222. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kuhamasisha watumishi 482 kupima afya zao kwa hiari na watumishi wanne (4) wanaoishi na

VVU wameendelea kupatiwa huduma ya chakula na lishe. Aidha, Wizara imewaelimisha watumishi 497 kuhusu kuzingatia maadili, nidhamu, haki na wajibu katika utumishi wa Umma. Vilevile, katika kutekeleza agizo la Serikali la kuhamishia Makao Makuu ya nchi Jijini Dodoma, Wizara imewahamisha watumishi 82 katika awamu ya pili na hivyo kufanya idadi ya watumishi waliohamishiwa Dodoma hadi sasa kufikia 207.

223. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2017/2018 Wizara imeajiri watumishi kumi (**10)** wa kada mbalimbali na watumishi 74 walithibitishwa kazini baada ya kumaliza muda wao wa majaribio. Watumishi 245 wa kada mbalimbali walipandishwa vyeo kuanzia mwezi Novemba 2017. Aidha, Mfumo shirikishi wa Taarifa za Utumshi na Mishahara (HCMIS) na wa Malipo ya Mishahara (GSPP) imesimamiwa ipasavyo.

224. **Mheshimiwa Spika,** Katika mwaka 2018/2019, Wizara itatekeleza Mkakati wa Kuzuia na Kuziba Mianya ya Rushwa na kuelimisha watumishi kuzingatia Sheria Kanuni Taratibu na Miongozo ya kazi katika Utumishi wa Umma. Pia Mkataba wa huduma kwa Mteja utatekelezwa, Dawati la malalamiko na Jinsia litasimamiwa na kuimarishwa pamoja na kutoa mafunzo kwa Watumishi kuhusu Mfumo wa wazi wa Upimaji wa Utendaji Kazi (OPRAS). Vilevile, Mifumo shirikishi wa Taarifa za Utumshi na Mishahara (HCMIS) na Malipo ya Mishahara (GSPP) itasimamiwa kikamilifu ili kuleta matokeo chanya. Aidha, Wizara itajaza nafasi wazi 179, za ajira mpya zikiwemo 82 kada za Uvuvi 86 kada za Mifugo na 11 Kada Mtambuka. Watumishi 343 watapandishwa vyeo kada mbalimbali na watumishi 39 waliokidhi vigezo watathibitishwa kazini. Watumishi wa Wizara wataendelea

kuhamasishwa kupima afya zao kwa hiari, na watumishi wanaoishi na VVU na wanaugua UKIMWI wataendelea kupatiwa huduma ya Chakula na lishe. Pia, itawezesha kikao kimoja cha Baraza la Wafanyakazi na majukumu ya vyama vya Wafanyakazi pamoja na kuwezesha michezo na Mabonanza sehemu za kazi ili kuimarisha afya za watumishi.

Habari Elimu na Mawasiliano

225. **Mheshimiwa spika,** katika mwaka 2017/2018, Wizara imeendelea kutayarisha na kusambaza taarifa za matukio mbalimbali kuhusu maendeleo ya Sekta za Mifugo na Uvuvi. Jumla ya matukio 100 yametangazwa katika vyombo vya habari ikiwemo Sikukuu ya Wakulima (Nanenane), Wiki ya Maziwa na Siku ya Mvuvi Duniani. Vilevile, Wizara kupitia Kitengo cha Habari na Mawasiliano imepokea malalamiko 20 kutoka kwa wadau mbalimbali. Aidha, Wizara imetayarisha na kurusha vipindi vya Redio 20 na Luninga 25 kuhusu Sekta ya Mifugo na Uvuvi. Pia, imefanya mikutano 35 na waandishi wa habari, imeweza kutangaza ziara 55 za viongozi na kutayarisha Makala za Luninga (Documentary) sita (6) za Sekta ya Mifugo na Uvuvi.

226. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019 Wizara itaendelea kutayarisha na kurusha vipindi 10 vya Redio na vipindi 10 vya Luninga kuhusu Sekta ya Mifugo na Uvuvi. Aidha, Wizara itaendelea kuimarisha Dawati la Malalamiko ili wadau waweze kuwasilisha malalakimo yao na kutatuliwa malalamiko hayo kwa wakati. Pia, Wizara itatangaza ziara mbalimbali 50 za viongozi na matukio muhimu. Vilevile, Wizara itaandaa mikutano 12 na waandishi habari, Makala sita (6) za Luninga

(documentary) kuhusu sekta ya mifugo na uvuvi. Vilevile, Tovuti na Blogu zitaendelea kuimarishwa ili kuendelea kusambaza taarifa sahihi na kwa wakati.

Matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA)

227. **Mheshimiwa Spika*,*** katika mwaka 2017/2018, Wizara imejenga, kuimarisha na kusimamia mifumo ya TEHAMA iliyopo katika Wizara ambayo ni *Livestock Revenue Collection System (LRCS), Fisheries Revenue Collection System (FRCS),* Mfumo wa kufuatilia taarifa za magojwa ya milipuko yanayovuka mipaka (Transboundary Animal Diseases Information System (TADINfo), Mfumo wa Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo Tanzania (National Livestock Identification and Traceability System -TANLITS), Mfumo wa kukusanya na kutunza takwimu za samaki uitwao Catch Assessment System (CAS), Mfumo wa taarifa za kimaabara (SILAB), Mfumo wa usajili wa wataalam na vituo vya kutoa huduma za mifugo (Livestock Facilities and Professional Registration System - LFPRS) chini ya Baraza la Veterinari Tanzania, Mfumo wa kutuza taarifa za mishahara na kumbukumbu za watumishi (LAWSON) pamoja na Mfumo wa Mawasiliano wa LAN.

Aidha, Wizara imesimika mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya mifugo ambao umeunganishwa na mfumo wa Serikali wa GePG (Government Electronic Payment Gateway) katika minada 12 ya upili ya Pugu, Kizota, Mhunze, Nyamatala, Weruweru, Meseran, Themi, Korogwe, Lumecha, Igunga na Ipuli na mnada wa mpakani wa Kirumi. Vilevile, wataalam watatu (3) wameshiriki katika mikutano minne (4) ya kitaaluma. Pia,

Wizara imejenga na kuboresha mawasiliano ya mdahalisi (internet) na tovuti ya Wizara.

228. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itaendelea kuboresha mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya uvuvi na kusimika mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya mifugo katika minada tisa (9) ya mipakani (Longido,Waso, Mutukula, Murusagamba, Buhigwe, Kasese, Mpemba, Kakonko na Kileo), kujenga mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (LITA), kukamilisha kujenga mfumo wa taarifa za Bodi ya nyama na kuingiza taarifa za chapa katika Mfumo wa Utambuzi na Usajili wa Mifugo (TANLITS). Vilevile, kitengo kitafanya utafiti wa maeneo mengine ambayo yatatumia TEHAMA ili kuboresha utendaji kazi na kuongeza tija katika Wizara. Aidha, Wizara itaendelea kuhakikisha vifaa na mifumo ya TEHAMA inafanya kazi, kujenga na kuboresha (LAN na WAN) katika ofisi za Wizara ili kurahisisha mawasiliano ya ofisi za Wizara, Taasisi na wadau wa sekta ya mifugo na uvuvi, kuwajengea uwezo watumishi na kuwapatia vitendea kazi.

Hifadhi ya Mazingira na mabadiliko ya tabianchi

229. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2017/2018, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa imeendelea kutoa taarifa kwa wafugaji na wavuvi kuhusu upatikanaji wa maji na malisho, hali ya bahari na maziwa na kutoa maelekezo stahiki kwa wafugaji na wavuvi. Aidha, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi (TAFIRI)

inaendelea na utafiti wa kutambua madhara yatokanayo na mabadiliko ya tabia nchi kwa samaki wanaopatikana katika tabaka la juu la maji la Bahari ya Hindi. Takwimu zinazokusanywa ni pamoja na baiolojia ya samaki hao, vimelea maji, viroboto maji, virutubisho, mikondo ya maji, maji kuja juu na fizikia na kemia ya maji. Matokeo ya utafiti huo yatawezesha Serikali kutengeneza mikakati na mipango ya kukabiliana na matatizo ya tabia nchi nchini.

230. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara itatoa tahadhari kuhusu mabadiliko ya tabianchi kwa wafugaji na wavuvi na kuhimiza matumizi ya teknolojia zinazozingatia uhifadhi na utunzaji wa mazingira ikiwemo matumizi ya boti za fibre glass na ukaushaji wa samaki kwa kutumia jua, chumvi na majiko ya gesi ili kupunguza ukuaji wa miti.

E: HITIMISHO NA SHUKRANI

231. **Mheshimiwa Spika,** kabla ya kuhitimisha hotuba yangu, kwa niaba ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi, napenda kuchukua fursa hii kuwashukuru wale wote waliochangia kwa namna moja au nyingine katika kuiwezesha Wizara kufanfanikisha majukumu yake. Mafanikio yaliyopatikana katika mwaka uliopita yametokana na ushirikiano na misaada ya kifedha na kiufundi kutoka kwa nchi wahisani, mashirika mbalimbali ya kitaifa na kimataifa, taasisi za fedha za kitaifa na kimataifa, taasisi za hiari zisizokuwa za kiserikali na mashirika ya kidini bila kusahau hamasa na ushiriki wa wananchi wakiongozwa na wawakilishi wao Waheshimiwa Wabunge na Madiwani.

232. **Mheshimiwa Spika,** napenda kuchukua fursa hii kuzitambua na kuzishukuru Jumuiya ya Afrika Mashariki, Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika, Umoja wa Nchi za Ulaya, Serikali za Australia, Austria, Brazil, Canada, Jamhuri ya Czech, Hispania, Iceland, Ireland, Japan, Israel, Korea Kusini, Jamhuri ya Watu wa China, Marekani, Misri, Norway, Poland, Sweden, Ubelgiji, Ufaransa, Uholanzi, Uingereza, Ujerumani na Uswis pamoja na mashirika ya Umoja wa Mataifa ya FAO, IAEA, UNICEF, UNDP, UNIDO na WHO na mifuko ya kimataifa ya GEF na IFAD kwa kuchangia katika maendeleo ya sekta za mifugo na uvuvi.

233. **Mheshimiwa Spika**, napenda pia kutambua na kuzishukuru taasisi za kimataifa ambazo ni pamoja na Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, Shirika la Kimataifa la Ushirikiano la Jamhuri ya Korea, Shirika la Kimataifa la Ushirikiano la Jamhuri ya Japan (JICA), Shirika la Misaada la Ireland (Irish Aid), Shirika la Misaada la Marekani (USAID), Idara ya Maendeleo ya Kimataifa ya Uingereza (DfID), Taasisi ya Raslimali za Wanyama ya Umoja wa Afrika (AU/IBAR), Shirika la Afya ya Wanyama Duniani (OIE), Shirika la Maendeleo ya Uswisi (SDC), Shirika la Ushirikiano la Ujerumani (GTZ), United Nations University (UNU), Shirika la Maendeleo la Denmark (DANIDA) na Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Sweden (SIDA) kwa michango yao katika kuendeleza sekta za mifugo na uvuvi.

234. **Mheshimiwa Spika**, pia, napenda kuyashukuru Mashirika na Taasisi za hiari za Bill and Melinda Gates Foundation, Association for Agricultural Reseach in East

and Central Africa (ASARECA), International Livestock Research Institute (ILRI), World Wide Fund for Nature (WWF), Indian Ocean Commission (IOC), South West Indian Ocean Fisheries Commission (SWIOFC), Heifer International, Heifer Project Tanzania (HPT), Overseas Fisheries Cooperation Foundation of Japan (OFCF), Vetaid, Care International, OXFARM, Welcome Trust, World Vision, FARM Africa, Land O' Lakes, Building Resources Across Communities (BRAC), World Society for Protection of Animals (WSPA), Global Alliance for Livestock and Veterinary Medicine (GALVmed), Institute of Security Studies (ISS), International Land Coalition (ILC), British Gas International, Sea Sense, Indian Ocean Tuna Commission (IOTC), International Whaling (IWC), SmartFish, Marine Stewardship Council (MSC), Mashirika na Taasisi mbalimbali za humu nchini zinazojihusisha na uendelezaji wa sekta za mifugo na uvuvi.

235. **Mheshimiwa Spika,** naomba kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Abdallah Hamis Ulega, Mbunge wa Jimbo la Mkuranga, Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi kwa msaada wake wa karibu katika kusimamia kazi za Wizara. Aidha, napenda pia nitoe shukrani zangu kwa makatibu wakuu Dkt, Mary S. H. Mashingo, Katibu Mkuu - Mifugo na Dkt. Yohana L. Budeba, Katibu Mkuu – Uvuvi, pamoja na Watendaji wote wa Wizara na Taasisi zake zote kwa kazi nzuri sana wanayofanya ya kutekeleza majukumu kwa bidiii, juhudi na uhodari wa hali ya juu, endeleeni kuchapa kazi napenda na ninafurahishwa mnavyojitoa kulitumikia Taifa letu ***"Leadership is action not position".***

236. **Mheshimiwa Spika,** naomba kutoa shukrani zangu za dhati na pekee kwa wananchi wangu wa Kisesa ambao kwa muda wote wameendelea kuniamini na kunipa ushirikiano katika kutekeleza majukumu yangu ya kijimbo na kitaifa nataka niwahakikishie kuwa nitaendelea kuwatumikia kwa nguvu zangu zote na kipaji nilichopewa na mwenyezi mungu kama nilivyowaahidi kuwa "***Sitapumzika hadi maendeleo ya kweli yapatikane Jimbo la Kisesa".***

237. **Mheshimiwa Spika,** kabla sijahitimisha hotuba yangu naomba kusisitiza mambo yafuatayo; Serikali ya Awamu ya Tano inayoongozwa na **Mheshimiwa Rais, Dkt. John Pombe Joseph Magufuli** imejipanga kuleta mageuzi makubwa katika sekta za mifugo na uvuvi tumeamua, tumejipanga na hatutashindwa ***"hakika penye nia pana njia". Hatutakubali kuona rasilimali za uvuvi na mifugo zikitoroshwa kwenda nje ya nchi bila kulinufaisha Taifa. Aidha, uvuvi na biashara haramu ya mazao ya mifugo na uvuvi havitapata nafasi tena.***

F: MWISHO MAOMBI YA FEDHA

238. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara inaomba Bunge lako Tukufu likubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi ya jumla ya shilingi **56,455,749,000.00** kama ifuatavyo:-

Fungu 99: Maendeleo ya Mifugo

239. **Mheshimiwa Spika,** Wizara inaomba kutumia jumla ya shilingi **35,362,663,000.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya Fungu 99. Kati ya Fedha hizo, Shilingi **30,362,663,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **5,000,000,000.00** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo**.** Mgawanyiko wake ni kama ifuatavyo:-

(i) Fedha za Matumizi ya Kawaida shilingi 30,362,663,000.00

- Mishahara: Shilingi **20,458,552,000.00;** na
- Matumizi Mengine (OC): Shilingi **9,904,111,000.00.**

(ii) Fedha za Matumizi ya Maendeleo shilingi 5,000,000,000.00

- Fedha za Ndani: Shilingi 5,000,000,000; na
- Fedha za Nje: Shilingi - Hakuna

Fungu 64: Maendeleo ya Uvuvi

240. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2018/2019, Wizara inaomba jumla ya shilingi **21,093,086,000.00** kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya Fungu 64. Kati ya fedha hizo, Shilingi **13,966,406,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **7,126,680,000.00** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Mgawanyiko wake ni kama ifuatavyo:-

(i) **Fedha za Matumizi ya Kawaida shilingi 13,966,406,000.00**

- Mishahara: Shilingi **8,918,612,000.00;** na
- Matumizi Mengine (OC): Shilingi **5,047,794,000.00.**

(ii) **Fedha za Matumizi ya Maendeleo shilingi 7,126,680,000.00**

- Fedha za Ndani: Shilingi **3,000,000,000.00**, na
- Fedha za Nje : Shilingi **4,126,680,000.00.**

241. **Mheshimiwa Spika,** naomba nitoe shukrani zangu za dhati kwako na kwa Waheshimiwa wabunge kwa kunisikiliza. Hotuba hii pia inapatikana katika Tovuti ya Wizara kwa anuani: www.mifugouvuvi.go.tz

242. **Mheshimiwa Spika,** naomba kutoa hoja.

VIAMBATISHO

Kiambatisho Na. 1

Hali ya Viwanda vya Kusindika Maziwa Nchini kwa mwaka 2017/2018

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
1.	Arusha	14	Northern Creameries	30,000	Hakifanyi Kazi	-	-
			International Dairy Products	10,000	Kinafanya Kazi	3,500	35.00
			Mountain Green Dairy	1,500	Kinafanya Kazi	1,000	66.67
			Agape Dairy Group	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
			Jitume Dairy Group	300	Kinafanya Kazi	150	50.00
			Idafaso Dairy Group	300	Kinafanya Kazi	100	33.33
			Inuka Dairy Group	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Kijimo Dairy Cooperative	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Ayalabe Dairy Cooperative Society	1,500	Kinafanya Kazi	400	26.67
			Uvingo Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Grand Demam	15,000	Kinafanya Kazi	2,000	13.33
			Prince Food Technologies	2,000	Kinafanya Kazi	400	20.00

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			Hillside Dairies	1,500	Kinafanya Kazi	400	26.67
			Nasinya Dairy Ltd	300	Kinafanya Kazi	150	50.00
2.	Dar es Salaam	8	Bakresa Food Products	10,000	Kinafanya Kazi	8,000	80.00
			Profate Dairy Investmen t	2,000	Kinafanya Kazi	800	40.00
			Manow Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			SADO Farm Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Fabian and Family Co. Dairy	1,500	Kinafanya Kazi	500	33.33
			TAMU Milk	500	Kinafanya Kazi	150	30.00
			Dairy Daily	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Milk Com	100,000	Kinafanya Kazi	26,000	26.00
3.	Iringa	2	Mafinga Milk Group	600	Kinafanya Kazi	100	16.67
			ASAS Dairy	50,000	Kinafanya Kazi	14,000	28.00
4.	Kagera	6	Kagera Milk	3,000	Kinafanya Kazi	400	13.33
			Kyaka Milk Plant (Mgando)	1,000	Kinafanya Kazi	450	45.00
			Kihanga Milk	500	Hakifanyi Kazi	-	-
			Kagera Mgando	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Kagoma Ranch	800	Kinafanya Kazi	200	25.00
			Delco Food Ltd	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
5.	Kilimanjaro	11	Nronga Women	2,000	Kinafanya Kazi	800	40.00
			West Kilimanjaro	2,000	Kinafanya Kazi	800	40.00
			Mboreni	1,000	Kinafanya	300	30.00

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			Women		Kazi		
			Marukeni	1,000	Kinafanya Kazi	450	45.00
			Foo Dairy	1,000	Kinafanya Kazi	200	20.00
			Ng'uni Women	1,000	Kinafanya Kazi	350	35.00
			Kalali Women	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Fukeni Mini Dairies	3,000	Kinafanya Kazi	500	16.67
			Kilimanjaro Creameries	10,000	Kinafanya Kazi	4,000	40.00
			Neema Dairie	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Kondiki Small Scale Dairy	4,000	Kinafanya Kazi	1,000	25.00
6.	Lindi	2	Lindi Dairy	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
			Narunyu Sisters Dairy	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
7.	Manyara	1	Nasinya Dairy Ltd	400	Kinafanya Kazi	200	50.00
8.	Mara	9	Musoma Dairy	120,000	Hakifanyi Kazi	-	-
			Baraki Sisters	250	Kinafanya Kazi	100	40.00
			Nyuki Dairy	3,500	Kinafanya Kazi	1,200	34.29
			Mara Milk	16,000	Hakifanyi Kazi	-	-
			Kwetu milk	200	Kinafanya Kazi	100	50.00
			Bwai Milk	300	Kinafanya Kazi	100	33.33
			Mema Milk	500	Kinafanya Kazi	150	30.00
			Musoma Milk Group	1,200	Kinafanya Kazi	700	58.33
			AFRI Milk	400	Kinafanya Kazi	100	25.00
9.	Mbeya	3	Lwis Milk	300	Kinafanya Kazi	150	

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			Mbeya Maziwa	1,000	Kinafanya Kazi	800	80.00
			Malt Uyole	1,000	Kinafanya Kazi	200	20.00
10.	Morogoro	5	SUA	200	Kinafanya Kazi	100	50.00
			Bakilana Dairy	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
			Shamo Dairy	300	Kinafanya Kazi	100	33.33
			Twawose	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
			Shambani Graduates	3,000	Kinafanya Kazi	1,500	50.00
11.	Mwanza	2	Mother Dairy-Sengerema	1,600	Kinafanya Kazi	300	18.75
			Tukwamuane Dairy	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
12.	Njombe	1	Njombe Milk Factory	6,000	Kinafanya Kazi	4,200	70.00
13.	Pwani	2	Chawakimu Cooperative	1,000	Kinafanya Kazi	500	50.00
			Mother Dairy Ltd	3,000	Kinafanya Kazi	2,000	66.67
14.	Rukwa	1	Motherland Dairy	5,000	Kinafanya Kazi	800	16.00
15.	Ruvuma	2	Mother Dairy Ltd	300	Kinafanya Kazi	200	66.67
			Ruvuma Dairies	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
16.	Shinyanga	2	Saweka Cooperative	200	Kinafanya Kazi	150	75.00
			Propavet Dairies	500	Kinafanya Kazi	200	40.00
17.	Simiyu	2	Lamadi Milk (Busega)	400	Kinafanya Kazi	100	25.00
			Meatu Milk	1,000	Kinafanya Kazi	200	20.00
18.	Singida	1	Singidani Dairy	500	Kinafanya Kazi	300	60.00
19.	Songwe	1	Ushirika wa Maziwa wa Vwawa	5,000	Kinafanya Kazi	200	4.00
20.	Tabora	2	Uhai Mazingira	200	Hakifanyi Kazi	-	-

Na.	Mkoa	Idadi ya Viwanda	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kusindika (Lita/Siku)	Hali Halisi	Usindikaji kwa sasa (Lita/Siku)	% Matumizi Halisi
			(Sikonge)				
			New /Tabora Dairies	2,000	Kinafanya Kazi	500	25.00
21.	Tanga	4	Tanga Fresh Ltd	160,000	Kinafanya Kazi	41,000	25.63
			Ammy Brothers Ltd	1,000	Kinafanya Kazi	250	25.00
			Irente Farm	1,000	Kinafanya Kazi	300	30.00
			Montensory Sister's	1,000	Hakifanyi Kazi	-	-
22.	Unguja	1	Azam Dairy	150,000	Kinafanya Kazi	25,000	16.67
	Jumla	**82**		**757,550**		**154,100**	

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 2

Uzalishaji wa Mitamba kutoka Mashamba ya LMUs na NARCO kuanzia mwaka 2012/2013 hadi 2017/2018

Na.	Jina la LMUs / NARCO	2012 /13	2013/ 14	2014 /15	2015/ 16	2016 /17	2017/ 18
1.	Sao Hill	198	194	187	144	158	120
2.	Mabuki	215	113	223	200	153	150
3.	Kitulo	104	61	66	62	72	110
4.	Ngerengere	96	90	98	80	93	70
5.	Nangaramo	47	67	70	80	70	20
Jumla ndogo		**660**	**525**	**644**	**566**	**546**	**470**
6.	NARCO	60	40	30	80	88	**120**
Jumla Kuu		**720**	**565**	**674**	**646**	**634**	**590**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 3

Hali ya Uzalishaji Mazao ya Mifugo kuanzia mwaka 2009/2010 hadi 2017/2018

Aina ya Zao	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Uzalishaji wa Nyama (Tani)									
N'gombe	243,943	262,606	289,835	299,581	309,353	319,112	323,775	394,604	471,692
Mbuzi/ Kondoo	86,634	103,709	111,106	115,652	120,199	124,745	129,292	81,064	92,999
Nguruwe	38,180	43,647	47,246	50,814	79,174	54,360	79,200	18,899	37,191
Kuku	80,916	93,534	84,524	87,408	54,360	99,540	104,292	63.597	78,110
Jumla	**449,673**	**503,496**	**532,711**	**553,455**	**563,086**	**597,757**	**636,559**	**558,164**	**679,992**
Uzalishaji Maziwa ('000' Lita)									
N'gombe wa Asili	997,261	1,135,422	1,255,938	1,297,775	1,339,613	1,381,451	1,423,288	1,460,900	1,608,099
N'gombe wa Kisasa	652,596	577,962	597,161	623,865	650,570	677,275	703,979	626,100	792,044
Jumla	**1,649,857**	**1,713,384**	**1,853,098**	**1,921,640**	**1,990,183**	**2,058,726**	**2,127,267**	**2,087,000**	**2,400,134**
Uzalishaji Mayai ('000')									
Mayai	**2,917,875**	**3,339,566**	**3,494,584**	**3,725,200**	**3,899,569**	**4,153,800**	**4,353,182**	**2,758,000**	**3,156,692**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 4

Viwanda vya Kusindika Ngozi, Uwezo wa Usindikaji na Bidhaa zinazozalishwa

Na.	Jina la Kampuni	Mahali Kilipo	Uwezo wa Usindikaji (Vipande)		Uwezo wa Usimikwaji (sq.ft)	Uzalishaji
			Ng'ombe	Mbuzi/ Kondoo		
1.	Lake Trading Co. Ltd.	Kibaha	90,000	420,000	4,260,000	Kinazalisha Wet Blue na Finished Leather. Pia, kinazalisha Bidhaa za Ngozi.
2.	Himo Tanners and Planters Ltd	Moshi	90,000	900,000	6,300,000	Kinazalisha Wet Blue na Finished Leather. Pia, kinazalisha Bidhaa za Ngozi.
3.	SAK International	Arusha	450,000	900,000	15,300,000	Kinazalisha Wet Blue.
4.	Moshi Leather Industries Ltd.	Moshi	180,000	1,200,000	9,900,000	Kinazalisha Wet Blue na Finished Leather. Pia, kinazalisha Bidhaa za Ngozi.
5.	ACE Leather (T) Ltd.	Morogoro	1,200,000	3,600,000	27,450,000	Kinazalisha Wet Blue.
6.	Meru Tannery Ltd. (Salex)	Arusha	624,000	1,500,000	8,310,000	Kinazalisha Wet Blue.
			2,634,000	**8,520,000**	**71,520,000**	

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 5

Mifugo iliyokaguliwa katika Operesheni Nzagamba

Na.	MKOA	Ng'ombe	Mbuzi	Kuku	Punda	Nguruwe	Mashudu (Tani)	Pumba (Tani)	Dagaa (Gunia)	Ngozi (Vipande)
1	Arusha	2,321	26,356		12	100				
2	Tabora	1,278	2,551	1	83		65			
3	Dodoma	7,088	10,546	381	325	851				1,233
4	Dar es salaam	6,386	2,125	179	5	230				
5	Kagera na Geita	2,531	14	5	0	70	0	0	0	8
6	Mwanza na Mara	2,613	4,767	287			114	28	87	109
7	Rukwa na Katavi	113				38				
	Jumla ndogo	**22,330**	**46,359**	**853**	**425**	**1,289**	**179**	**28**	**87**	**1,350**
Mifugo iliyosafirishwa nje ya nchi										
8	Tanga	585	46							
9	Kigoma	1,391								
10	Arusha	1,445	23,419							
	Jumla ndogo	**3,421**	**23,465**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	
	Jumla kuu	**25,751**	**69,824**	**853**	**425**	**1,289**	**179**	**28**	**87**	**1,350**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho 6 (a)

Matokeo ya Tathmini ya Vitalu vya NARCO

Na	Ranchi	Idadi ya Vitalu	Migogoro/Kesi	≤ 49.9%	≥ 50%
1	Kitengule	9		1	8
2	Mabale	6			6
3	Missenyi	10	2		8
4	Kagoma	15	1	1	13
5	Mzeri	8		3	5
6	Mkata	7	3	1	3
7	Dakawa	2		2	
8	Usangu	16		7	9
9	Kalambo	13		5	8
10	Uvinza	21	9	11	1
	Jumla	**107**	**15**	**31**	**61**

Chanzo: Kampuni ya Ranchi za Taifa, 2018

Kiambatisho Na. 6 (b)

Vigezo vya Tathmini ya Kitalu

Na.	Vigezo	Alama	Alama Zilizofikiwa
1	Josho/sprayrace	10	
2	Kibanio	3	
3	Uzio	10	
4	Malisho		
	Kuondoa vichaka	10	
	Kulima malisho	10	
5	Maji	20	
6	Mifugo vs eneo	20	
7	Zizi	2	
8	Majengo	10	
9	Ajira/taaluma	3	
10	Vyombo vya usafiri	2	
	Jumla	**100**	
	Bonus	5	
	Jumla ya Alama	**105**	

Kiambatisho Na. 6 (c)

Wawekezaji walioshindwa kukidhi matakwa ya uwekezaji katika vitalu walivyopangishwa na Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)

Na.	Namba ya Kitalu	Ukubwa (Hekta)	Ranchi
1	645/4	3,733 .00	MZERI (TANGA)
2	645/6	4,164.64	
3	645/8	3,012.12	
4	420	3,672.97	MKATA (MOROGORO)
5	55/3	3,157.71	KALAMBO (RUKWA)
6	55/5	3,167.00	
7	55/7	2,107.00	
8	55/10	3,220.29	
9	55/11	3,790.04	
10	721/1	2872.43	USANGU (MBEYA)
11	721/3	2,792.33	
12	721/4	2,500.00	
13	721/7	2,851.76	
14	721/8	2,942.80	
15	721/10	2,646.00	
16	721/11	2,768.90	
17	299/3A	2,490.50	DAKAWA (MOROGORO)
18	299/3B	2,490.50	
19	29	2,767.30	UVINZA (KIGOMA)
20	30	3,684.40	
21	31	2,633.20	
22	32	2,899.30	
23	33	2,565.60	
24	34	3,076.50	
25	35	2,037.00	
26	36	2,235.80	
27	37	2,980.60	
28	38	2,980.60	
29	40	2,005.30	
30	291/15	3,220.29	KAGOMA (KAGERA)
31	288/14	252.47	KITENGULE(KAGERA)
	Jumla	**83,985.35**	

Chanzo: Kampuni ya Ranchi za Taifa, 2018

Kiambatisho Na. 6 (d)

Orodha ya Wawekezaji wanaodaiwa Kodi ya Pango na NARCO kuanzia 2015/2016 hadi 2017/2018

RANCHI	Na	NAMBA YA KITALU	HEKTA	KIASI KINACHODAIWA
DAKAWA	1	299/3A	2,500	64,834,000.00
	2	299/3B	2,500	67,520,000.00
KAGOMA	3	291/4	1,126	52,276.95
	4	291/5	2,178	10,728,710.62
	5	291/6	2,083	1,899,294.15
	6	291/10	2,326	62,816,350.19
	7	291/12	2,311	42,308,037.29
	8	291/13	2,079	5,959,931.85
	9	291/14	2,324	1,696,465.50
	10	291/15	2,481	9,493,967.24
KITENGULE	11	288/1	2,348	121,232.00
	12	288/5	2,370	6,126,165.48
	13	288/10	1,186	18,411,875.00
	14	288/11	1,416	3,535,927.45
	15	288/13	2,183	5,457,500.00
USANGU	16	721/1	2,872	1,072,150.00
	17	721/3	2,792	6,873,895.00
	18	721/5	2,449	8,877,262.50
	19	721/7	2,851	77,012,231.68
	20	721/8	2,852	90,446,420.16
	21	721/10	2,646	17,161,083.00
	22	721/12	2,727	5,609,212.50
	23	721/13	2,579	981.00
KALAMBO	24	55/1	2,912	6,767,974.22
	25	55/3	3,158	8,406,381.10
	26	55/4	3,185	2,378,050.85
	27	55/6	2,107	8,810,410.53
	28	55/7	2,107	1,586,710.00
	29	55/10	3,220	9,245,740.97
	30	55/12	2,960	68,368,967.25
	31	55/13	2,479	5,230,737.50
	32	55/14	2,419	967,358.00
	33	645/2	2,127	238,814.20
MKATA	34	645/6	4,165	121,550,831.60
	35	645/8	3,012	53,551,833.66
	36	645/9	3,114	2,778,964.43
	37	417	4,394	55,983,946.60
	38	418	4,005	28,346,003.00
	39	419	3,673	116,491,599.36

RANCHI	Na	NAMBA YA KITALU	HEKTA	KIASI KINACHODAIWA
	40	420	3,673	116,491,919.15
	41	421	4,052	102,818,876.08
	42	422	4,021	88,093,480.44
MABALE	43	290/4	887	2,772,388.49
	44	290/6	1,173	8,682,635.51
	45	29	2,767	6,918,250.00
	46	30	3,684	16,027,808.00
	47	31	2,633	2,802,084.00
	48	33	2,566	62,535,289.00
	49	34	3,077	47,090,854.00
	50	35	2,037	43,968,468.50
	51	36	2,236	16,551,420.00
	52	37	2,981	14,477,130.00
UVINZA	53	39	2,950	1,592,460.00
	54	40	2,005	5,523,570.75
	55	41	2,625	18,254,860.00
	56	42	2,820	4,058,693.10
	57	43	2,493	26,018,819.75
	58	44	3,094	5,487,819.70
	59	45	2,584	6,459,250.00
	60	48	2,924	26,323,968.09
	61	49	2,036	20,609,287.60
	62	287/1	1,765	55,990,477.55
	63	287/6	2,208	40,006,278.04
MISSENYI	64	287/11	3,369	102,541,099.83
	65	287/14	1,408	3,516,914.00
	66	287/19	2,136	8,330,684.40
	JUMLA		**172,420**	**1,852,664,078.00**

Chanzo: Kampuni ya Ranchi za Taifa, 2018

Kiambatisho Na. 7

Maeneo Yaliyotengwa kwa Ajili ya Ufugaji katika Vijiji Nchini mwaka 2017/2018

Na.	Mkoa	Wilaya	Idadi ya Vijiji	Eneo lililotengwa (Hekta)
1.	Iringa	Kilolo	Liamko	287.04
2.	Katavi	Mpanda	Ikongwe	802.01
		Tanganyika	Nkungwi	1,058.37
			Mnyagala	428.54
3.	Njombe	Makete	Ihanga	117.5
			Ukange	1,925
			Igumbilo	1,384.9
			Utweve	36.4
			Lupila	957.0
			Makangalwe	539.1
			Kiiyombo	2,663.9
4.	Rukwa	Kalambo	Kisala	153.95
			Samazi	24.83
Jumla	**4**	**5**	**13**	**10,378.53**

Chanzo: Tume ya Taifa ya Mipango na Matumizi ya Ardhi, 2018

Kiambatisho Na. 8 (a)

Uzalishaji wa Hei kwenye Mashamba ya Serikali kwa mwaka 2017/2018

Na.	**Shamba**	**Eneo lililolimwa (Hekta)**	**Hei iliyozalishwa na Kuuzwa (Marobota)**
1.	Langwira	55	16,500
2.	LMU- Mabuki	90	27,000
3.	LMU- Sao Hill	57	17,100
4.	Mivumoni	88	26.400
5.	LMU-Ngerengere	5	1,320
6.	TALIRI- Tanga	35	10,500
7.	TALIRI- Kongwa	80	24,000
8.	Vikuge	250	26,000
9.	Kizota	45	13,500
10.	Mpwapwa	125	50,000
11.	Uyole	55	19,250
12.	West Kilimanjaro	60	18,000
13.	Magereza Farm Bagamoyo	298	134,100
14.	Ngorongoro	127	44,450
15.	Mkata Ranchi	100	35,000
16.	Mzeri Ranchi	130	45,500
Jumla		**1,600**	**482,246.4**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 8 (b)

Uzalishaji wa Hei katika Mashamba ya Sekta Binafsi kwa mwaka 2017/2018

Na.	Shamba	Wilaya/ Mkoa	Eneo lililolimwa (Hekta)	Hei iliyozalishwa (Marobota)
1.	Idrisa Farm	Tanga	70	21,000
2.	Filsin Cope	Tanga	30	9,000
3.	Katrin Farm	Kibaha	110	33,000
4.	Kibaha Farm	Kibaha	30	9,000
5.	Kibwe Farm	Bagamoyo	60	18,000
6.	Laila Agro Ltd.	Tanga	35	10,500
7.	Life Service Farm	Kibaha	35	10,500
8.	Manyara Farm	Monduli	60	18,000
9.	Manyara Ranchi	Manyara	70	21,000
10.	Mberesero	Tanga	40	12,000
11.	Adam Farm	Tanga	65	19,500
12.	Loid Farm	Mkuranga	170	51,000
13.	Swar Farm	Arusha	80	24,000
14.	Msoga Farm	Bagamoyo	125	37,500
15.	Nalukwa	Tanga	43	12,900
16.	Pingo Farm	Bagamoyo	217	65,100
17.	Shempemba	Kinondoni	10	3,000
18.	Tanga Dairy Farm	Tanga	40	12,000
19.	Tesha Farm	Kisarawe	30	9,000
20.	Tewa Farm	Kibaha	35	10,500
21.	Tujikomboe Group Farm	Kibaha	30	9,000
22.	Umoja Group Farm	Kibaha	30	9,000
23.	Upendo Group Farm	Kibaha	20	6,000
24.	Vikawe Farm	Bagamoyo	65	19,500
25.	Mafinga Farm	Bagamoyo	30	9,000
26.	Farm Base	Dar es Salaam	60	18,000
27.	DED Mbinga	Ruvuma	20	6,000
28.	DED Maswa	Shinyanga	33	9,900
29.	Hasan Mazirai	Pwani	36	10,800
30.	Shoo Farm	Tanga	40	12,000
31.	Mtengeti Farm	Morogoro	145	43,500
32.	Ana Mkapa Farm	Pwani	148	44,400
33.	Msambichaka Farm	Pwani	25	7,500
34.	Kagoma Ranchi	Kagera	50	15,000
35.	Mabale Ranchi	Kagera	48	14,400
36.	Sotera Sec Farm	Kibaha	25	7,500
37.	Peter Farm	Arumeru	39	11,700
	Jumla		**2,196**	**659,700**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 9

Maeneo yaliyotengwa katika Ranchi za NARCO kwa lengo la kusaidia Jamii kupata Malisho na Maji wakati wa Ukame kwa Mkataba Maalumu

Na.	Ranchi	Mkoa	Ukubwa (Hekta)	Eneo lililotengwa (Hekta)	Vijiji /(Wilaya) Vitakavyofaidika	Miundobinu inayotarajiwa muwekwa
1	Kongwa	Dodoma	38,000	2,000	Mtanana A&B, Nzurugumi, Laikala, Msingisa, Mautya, Machenje, Mbande, Segeli, Msunjulile, Chamae, Chigwingili na Ndalibo **(Kongwa)**	Malambo mawili
2	Ruvu	Pwani	44,012	2,000	Vigwaza, Ruvu darajani, Kidogozelo, Kitonga, Milo, Kidomole, Fukayosi, Buyuni, Chamakweza, na Kwazoka (**Bagamoyo**)	Malambo mawili
3	West Kilimanjaro	Kilimanjaro	19,900	2,000	Tingatinga, Ngereyani (**Longido)** na Ngabobo (**Arumeru**)	Malambo mawili
4	Kikulula	Kagera	11,718	1,000	Mlamba, Nyarugando na Rugera (**Karagwe**)	Lambo moja
	JUMLA		**336,965**	**7,000**		

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 10

Maeneo ya Ardhi yaliyotengwa na TALIRI kwa ajili ya Malisho kwa Wananchi walio karibu na Taasisi

Kituo	**Eneo (hekta)**	**Eneo lililotengwa (ha)**	**Wilaya / Vijiji**	**Idadi ya vijiji**	**Miundombinu mingine**	**Maelezo**
Mpwapwa	6,614	320	Mpwapwa / 826 KJ JKT Mpwapwa	1	Chemchemi ya asili	MoU inaandaliwa: miundombinu iliharibiwa na wanakijiji (Kiboriani) 2011/2012
Mabuki	1,000	50	Misungwi / Mabuki; Bushini; Mwanangwa; Kizima	4	Kisima cha Maji	Utafiti shirikishi unafanyika vijijini: Mfugaji mmoja ameanza kutumia eneo la ha. 6.
Kongwa	2,243	200	Kongwa / Sejeli; Mkutani	2	Hakuna	Utafiti shirikishi unafanyika
Tanga	388.3	100	Jiji la Tanga / Kiomoni	1	Mto	Utafiti shirikishi unafanyika
West Kilimanjaro	5,610	700	Siha /Mitimirefu; Roseline; Namwai; Ngarenairobi; Lekrumuni na Mawasiliano	6	Mto	Utafiti shirikishi unafanyika
JUMLA	**15,855.3**	**1,370**		**14**		

Chanzo: TALIRI, 2018

Kiambatisho Na. 11

Ratiba ya Uchanjaji Mifugo iliyotumwa kwa Maafisa Mifugo wa Halmashauri zote nchini

Na.	Ugonjwa	Mwezi											
		Jan	Feb	Machi	Apr	Mei	Juni	Jul	Ago	Sept	Okt	Nov	Des
1.	Kimeta									■	■	■	■
2.	Chambavu									■	■	■	■
3.	Miguu na Midomo					■	■				■	■	■
4.	Kutupa Mimba				■	■	■	■	■	■	■	■	■
5.	Kichaa cha Mbwa						■	■	■	■			
6.	Mdondo	■				■				■			
7.	Ndigana Kali	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
8.	Homa ya Bonde la Ufa									■	■	■	■
9.	Mapele Ngozi					■	■				■	■	■
10.	Homa ya Mapafu ya Ng'ombe							■			■		

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 12

Usambazaji wa Teknolojia zitokanazo na Tafiti za Mifugo katika vijiji vinavyozunguka Vituo vya TALIRI

Na.	Kituo	Aina ya teknolojia	Idadi ya Teknolojia	Kijiji/Wilaya	Idadi Vijiji	Idadi ya Kaya	Hatua ya Utekelezaji
1.	Uyole	• Ng'ombe bora wa maziwa aina ya *Friesian* • Malisho bora ya mifugo	2	Kijiji: Ilowelo Wilaya: Mbeya	1	20	Tathmini ya uhitaji wa teknolojia bora za uzalishaji wa mifugo (*farmers technology need assessment*) imefanyika.
2.	Tanga	• Uzalishaji wa ng'ombe wa maziwa ukanda wa pwani	1	Tanga, Handeni na Chalinze	3	16	Mitamba 4 na madume 14 yameuzwa kwa uzalishaii
		• Uzalishaji wa mbuzi wa asili kutoa nyama na maziwa kutumia madume ya kisasa	1	Lushoto, Tanga na Kibaha	3	3	Takwimu za utafiti zinakusanywa
		• Kuthibiti magonjwa ya kupe kupitia uogeshaji	1	Tanga Manispaa	1	16	Ng'ombe 81 wanahudumiwa na kuogeshwa mara mbili kwa wiki katika josho la kituo cha

Na.	Kituo	Aina ya teknolojia	Idadi ya Teknolojia	Kijiji/Wilaya	Idadi Vijiji	Idadi ya Kaya	Hatua ya Utekelezaji
							Tanga
		• Uzalishaji wa kuku waliohimili mazingira ya pwani	1	Magunga/ Korogwe, Majani – mapana/ Tanga (DC), Hale/Korogwe, Michungwani/ Muheza	4	5	Wafugaji 20 wamefundishwa kutengeneza chakula bora cha kuku
3.	Mabuki	• Uboreshaji wa ng'ombe asili kutumia ng'ombe janii ya Ankole	1	Mabuki, Mwabonda, Hilu, Fela, Malemve na Bushini	6	11	Kuna madume 18 katika vijiji sita (6) na jumla ya chotara 168 yamezaliwa hadi Machi 2018
		• Uboreshaji wa ng'ombe asili kuongeza maziwa	1	Mwabomba na Malemve	2	2	Mpango ni kusambaza madume bora matano (5)
		• Uboreshaji mbuzi asili kutumia madume jamii ya Malya (Malya Blended Goats)	1	Mwabomba, Hillu, Bujingwa, Malemve na Mabuki - Misungwi	5	20	Madume jamiii ya Malya ni 13 na Kuna chotara 47 katika wilaya ya Misungwi
		• Uboreshaji	1	Mabuki,	4	71	Jumla ya

Na.	Kituo	Aina ya teknolojia	Idadi ya Teknolojia	Kijiji/Wilaya	Idadi Vijiji	Idadi ya Kaya	Hatua ya Utekelezaji
		wa kuku asili kutoa nyama na mayai mengi kutumia Sasso, Kuroiler, Embrapa, 051, Koekoe na Black Australop		Kijima, Nguge na Mwambola			kuku 2,200 wamesambazwa katika vijiji vine (4) kwa kaya 71 za vijiji vya Mabuki 16, Mwambola 18, Nguge 18 na Kijima 19
		• Elimu juu ya uboreshaji wa malisho	1	Malemeve, Imalange na Mwamaguha	3	5	Wafugaji 4 wanazalisha mbegu za malisho na wanauza kwa wenzao
4.	Kongwa	• Uboreshaji wa malisho	1	Kisimani B, Msunjulile A, Masunjulile B, Vilundilo,	4	27	Mafunzo ya upandaji na utunzaji malisho kwa vikundi vitano (5) vimeundwa vya kuzalisha malisho. Kilo 60 za nyasi zimeuzwa kwa wafugai 27
		• Uboreshaji	1	Kisimani B,	4	10	Madume

Na.	Kituo	Aina ya teknolojia	Idadi ya Teknolojia	Kijiji/Wilaya	Idadi Vijiji	Idadi ya Kaya	Hatua ya Utekelezaji
		mbuzi asili kuongeza utoaji wa maziwa na nyama		Msunjulile A, Masunjulile B, Vilundilo			aina ya Malya 10 yameuzwa na mafunzo ya uboreshaji mbuzi kwa wafugaji 25
		• Uchunguzi wa mbuzi Jamii ya Buchosa wenye kuzaa mapacha zaidi ya watoto 4	1	Buchosa	1	1	Mbuzi 18 majike na madume mawili (2) yamenunuliwa kutoka wilaya ya Buchosa na kuletwa Kituoni kwa uchunguzi zaidi
		• Uchunguzi wa uzalishaji wa punda	1	Kiteto	1	1	Punda 10 wamenunuliwa wapo Kituoni kwa uchunguzi zaidi
5.	Naliendele	• Uzalishaji bora wa kuku wa mayao na nyama (Sasso, Kuroiler)	1	Wilaya 20	80	3,200	Asilimia 80% ya washiriki ni wanawake
6.	Mpwapwa	• Uboreshaji kuku asili kuongeza mayai na na nyama	7	Ng'ambo, Igovu na Mwanakianga	3	223	Asilimia 81 ni wanawake. Jumla ya mayai 1,575 na kuku 99

Na.	Kituo	Aina ya teknolojia	Idadi ya Teknolojia	Kijiji/Wilaya	Idadi Vijiji	Idadi ya Kaya	Hatua ya Utekelezaji
							wameuzwa kwa uzalishaji katika vijiji hivi. Chanjo dhidi ya mdondo na kideri inatolewa
		• Uboresshaji wa ng'ombe asili kutumia madume ya jamii ya Mpwapwa	1	Kisokwe, Idilo, Msagali, Mazae,	4	10	Jumla ya ndama chotara 53 walizaliwa hadi mwezi Machi 2018
7.	West Kilimanjaro	• Namna ya kuhifadhi malisho kwa ajili ya kiangazi	1	Mitimirefu/ Siha	1	10	Takwimu za utafiti zinakusanywa
		• Elimu juu ya kinga ya magonjwa ya mifugo	1	Mitimirefu/ Siha	1	10	Takwimu za utafiti zinakusanywa
		• Kuongeza uzalishaji kutumia mbuzi jamii ya Malya	1	Mitimirefu, Sanja Juu, Ngare Nairobi, Roseline	4	15	Rekodi za uzalishaji zinapatikana na kutokana na mbuzi chotara
		Jumla	**27**	**41**	**135**	**3,676**	

Chanzo: TALIRI, 2018

Kiambatisho Na. 13

Miradi ya kuongeza Mapato ya uzalishaji iliyoanza TALIRI 2017/2018

	Kituo	Aina ya Mradi	Matokeo
1	Mpwapwa	Unenepeshaji mbuzi asili	Awamu ya kwanza mbuzi 40 na ya pili mbuzi 100
		Uzalishaji Mitamba na madume ya mbegu	Ngombe 100 wamepandishwa kutumia mbegu za New Zealand Friesian
2	Kongwa	Uzalishaji Mitamba na madume ya mbegu	Ngombe 50 wamepandishwa kutumia mbegu za *New Zealand Friesian*
3	West Kilimanjaro	Uzalishaji kuku wa nyama	Awamu ya kwanza kuku 100 na ya pili kuku 350 wananaepeshwa
4	Mabuki	Uzalishaji Mitamba (Wilaya ya Meatu)	Maandalizi kwa mwaka 2018/19
		Uzalishaji wa malisho hektari 4,000 (Wilaya ya Meatu)	Maandalizi yanaendelea kuainisha maeneo kutumia mbegu zitakazozalishwa mwezi Mei/Juni 2018

Chanzo: TALIRI, 2018

Kiambatisho Na. 14

Viwanda vya Nyama Vilivyojengwa kuanzia Mwaka 2016/2017 hadi 2017/2018 na Vinavyoendelea Kujengwa mwaka 2017/2018

Na.	Jina la Kiwanda	Mahali Kilipo	Uwezo wa Kusindika kwa Siku (Kg)
A:	**Viwanda Vilivyojengwa 2016/2017**		
1.	Kuku Poa	Mwanza	Kilo za Kuku 5,000
2.	Brich Company Ltd	Dar es Salaam	2,000
3.	Wilhelm Mlinga	Dar es Salaam	5,000
4.	Meat King Distributor Ltd	Arusha	Nyama ya Ng'ombe 2,555
5.	Huacheng International Ltd (Punda)	Dodoma	Kilo za Punda 4,000

6.	Fan Hua Investment Co. Ltd (Punda)	Shinyanga	Kilo za Punda 10,000
7.	GES Company	Dar es Salaam	3,000
B:	**Viwanda Vilivyojengwa 2017/2018**		
1.	HEBO Group	Dar es Salaam	7,500
2.	Kilitan	Moshi	4,000
C:	**Viwanda Vinavyoendelea Kujengwa 2017/2018**		
1.	Manispaa ya Iringa	Iringa	20,000
2.	BIMJIANG Company Ltd	Shinyanga	30,000
3.	Halmashauri ya Mbeya	Mbeya	10,000
4.	Nguru Hills Ranch	Morogoro (Mvomero)	15,000
5.	Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)	Pwani (Ruvu)	80,000

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 15

Viwanda vya Kusindika Maziwa Vilivyojengwa kuanzia Mwaka 2016/2017 hadi 2017/2018 na Vinavyoendelea Kujengwa mwaka 2017/2018

Na.	**Jina la Kiwanda**	**Mkoa/ Wilaya**	**Uwezo wa Kusindika kwa Siku (Lts)**	**Hali ya Kiwanda**
A:	**Viwanda Vilivyojengwa 2016/2017**			
1.	Musoma Milk Group	Mara	1,200	Hakifanyi kazi
2.	Mafinga Milk Group	Iringa	600	Kinafanya kazi
3.	Mother Dairy	Rufiji	3,000	Kinafanya kazi
4.	Meatu Milk	Simiyu	1,000	Kinafanya kazi
5.	Fabian and Family Co.	Dar es Salaam	1,500	Kinafanya kazi
6.	Mema Milk	Mara	500	Kinafanya kazi
B:	**Viwanda Vilivyojengwa 2017/2018**			
1.	Narunyu Dairy	Lindi	500	Kinafanya kazi
2.	Lindi Dairy	Lindi	500	Kinafanya kazi
C:	**Viwanda Vilivyoongeza Uwezo wa Usindikaji 2017/2018**			
1.	Tanga Fresh	Tanga	160,000	Kinafanya kazi
2.	MilkCom	Dar es Salaam	100,000	Kinafanya kazi

D:	**Viwanda Vinavyoendelea Kujengwa/Kuongezewa Uwezo**			
1.	CHAWAKIM Dairy	Pwani	10,000	Kinafanya kazi
2.	Galaxy Foods and Bevarage Company Ltd.	Arusha	50,000	
3.	Gesap Dairy	Kagera	30,000	Kinafanya kazi
4.	Gonza Milk	Dar es Salaam	500	Kinafanya kazi
5.	Kilimanjaro Creameries	Kilimanjaro	30,000	Kinafanya kazi
6.	ASAS Dairy	Iringa	80,000	Kinafanya kazi
7.	MaltVet Dairy	Pwani	500	Kinafanya kazi

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 16

Uwingi wa Samaki katika maji ya Tanzania mwaka 2017/2018

Maji	**Ukubwa wa Eneo (Km2)**	**Eneo la Tanzania (Km2)**	**Umiliki (%)**	**Kiasi cha Samaki kwenye Maji**	**Mwaka wa Utafiti**
Ziwa Victoria	68,000	35,088	51	2,143,248	2017
Ziwa Tanganyika	32,900	13,489	41	295,000	1998
Ziwa Nyasa	30,800	5,760	20	168,000	1994
Maji Madogo (Maziwa ya kati na madogo, Mito, na Maeneo oevu)	5,000	5,000	100	30,000	1970
Maji ya Kitaifa ya Bahari	64,000	64,000	100	100,000	1970
Ukanda wa Uchumi wa Bahari (EEZ)	223,000	223,000	100	Unknown	
Jumla				**2,736,248**	

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 17

Mwenendo wa Uvunaji wa Rasilimali ya Uvuvi (2010 – 2017)

Mwaka	Maji baridi			Maji chumvi			Jumla (Maji chumvi na Baridi)		
	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)
2010	127,280	42,337	294,474	36,321	7,664	52,683	163,601	50,001	347,157
2011	141,206	47,635	290,474	36,321	7,664	50,592	177,527	55,299	341,066
2012	147,020	49,721	322,313	36,321	7,664	50,079	182,741	56,985	365,023
2013	147,644	50,120	364,602	36,321	7,664	52,846	183,431	57,385	375,158
2014	147,479	49,627	314,062	36,321	7,664	51,912	183,800	57291	365,974
2015	147,479	49,627	309,922	36,321	7,664	52,723	183,800	57291	362,645
2016	149,018	49,688	308,629	54,511	9,650	53,823	203,579	59,338	362,595
2017	149,018	49,688	332,373	54,511	9,650	55,170	203,579	59,338	387,543

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 18

Uuzaji wa Samaki na Mazao ya Uvuvi Nje ya Nchi mwaka 2017/2018

Na	Zao	Uzito (Tani)	Samaki hai wa Mapambo	Thamani (USD)	Thamani (Tshs)	Ushuru (Tshs.)
1	Aquarium Fish/L.Nyasa		30,333	90,914.93	203,564,763	28,553,762
2	Aquarium Fish/L.Tanganyika		70,777	212,134.83	474,984,447	66,625,445
3	Belly Flaps	17.00		2,839.00	6,360,212	2,856,450
4	Blue Crab	0.59		1,780.35	3,986,334	333,531
5	Cowries	2.00		5,994.46	13,422,000	269,890
6	Dried Dagaa/L.Nyasa.	361.25		434,921.00	930,249,962	21,901,400
7	Dried Dagaa/L.Tanganyika	100.86		486,630.62	623,763,848	74,915,713
8	Dried Dagaa/L.Victoria	3,758.06		3,643,408.62	8,264,895,563	692,955,170
9	Dried Dagaa/Marine	183.91		219,106.28	489,537,637	193,650,280
10	Dried fish Maws	403.73		27,274,132.52	61,076,392,131	423,717,613
11	Dried Fish/L.Rukwa	8.54		25,617.60	57,399,811	475,000
12	Dried fish/L.Tanganyika	133.90		463,438.25	1,036,136,297	39,834,733
13	Dried Fish/L.Victoria (Kayabo)	22.54		31,065.82	67,982,906	15,945,946
14	Dried Fish/Marine	2.95		8,838.00	19,823,097	165,000

Na	Zao	Uzito (Tani)	Samaki hai wa Mapambo	Thamani (USD)	Thamani (Tshs)	Ushuru (Tshs.)
15	Dried Furu/L.Victoria	1,005.11		1,955,697.60	4,442,836,932	73,774,230
16	Dried Salted Fish/L.Rukwa	47.26		73,498.52	165,023,739	3,829,550
17	Dried Shark	0.72		1,489.20	3,113,200	368,360
18	Dried Shrimps/uduvi L.Victoria	15.91		1,508.78	3,340,000	879,000
19	Farmed Prawns	200.89		241,065.12	506,236,752	33,779,236
20	Fish Chips	8.00		800.00	1,797,324	897,000
21	Fish Frames/L.Victoria	2,007.00		345,473.53	775,850,418	42,507,930
22	Fish Frames/L.Tanganyika	194.88		123,251.00	179,895,000	4,358,000
23	Fish Meal	414.00		16,960.34	37,926,742	11,135,800
24	NP Fish Skin	10.01		2,154.20	4,828,922	560,800
25	Fresh Fish Fillets	6,628.74		43,436,625.59	97,363,671,470	1,789,851,903
26	Fresh Fish H&G	1,241.55		5,679,042.15	12,733,520,945	354,360,070
27	Fresh Fish Maws	0.13		2,850.00	6,391,546	263,000
28	Fresh Fish/L.Tanganyika	3.36		10,074.00	22,310,242	1,060,000
29	Frozen Crabs	4.18		12,528.41	28,051,980	2,812,359
30	Frozen Cuttle Fish	2.48		7,418.14	16,609,725	1,551,908
31	Frozen Fish Chest	329.35		430,602.60	963,915,784	56,552,058
32	Frozen Fish Fillets	11,048.76		68,070,169.05	151,719,854,740	3,107,100,630
33	Frozen Fish Head	1,806.94		977,249.11	2,191,994,633	111,412,495
34	Frozen Fish Maws	339.72		15,131,315.00	33,914,000,064	629,985,078
35	Frozen H & G	1,368.62		6,657,471.92	14,598,979,319	401,941,861
36	Frozen Octopus	1,102.51		1,328,648.40	2,820,909,108	526,868,725
37	Frozen Off Cuts	1,056.39		526,333.85	1,177,017,176	124,264,433
38	Frozen Prawns	3.38		9,408.70	21,097,590	1,763,844
39	Frozen Sand Lobster Whole	6.44		19,308.14	40,547,104	6,270,618
40	Frozen Squids	232.38		281,843.95	660,975,893	50,809,793
41	Frozen Tilapia	50.00		149,861.41	314,708,971	27,942,125
42	Live Crabs	1,007.23		2,669,876.52	5,970,210,701	1,106,397,553
43	Live Lobsters	331.31		676,339.48	1,449,702,817	323,946,370
44	Live Tropical Fish	262.65		488,454.22	1,042,420,449	99,748,825
45	Prawns Head-on 61 and above	60.35		4,526.48	9,505,598	52,954,176
46	Smorked Fish/L.Nyasa	162.50		363,900.00	440,252,805	9,720,100
47	Smorked Fish/Mtera Dam	115.15		138,180.00	309,073,297	6,439,800
	Jumla	**36,063.23**	**101,110**	**182,734,747.69**	**407,205,069,994**	**10,528,307,563**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 19

Mwenendo wa Mauzo ya Samaki na Mazao ya Uvuvi Nje ya Nchi Mwaka 2010 -2017

Mwaka	Uzito wa Samaki (Tani)	Samaki wa Mapambo	Thamani		Ushuru (Tshs)
			Dola za Kimarekani	TShs ('000)	
2010	39,771.80	40,552	187,427,053.50	263,131,442.00	5,876,103,557.40
2011	37,996.40	61,215	152,973,356.80	233,714,590.00	6,153,278,023.40
2012	41,394.30	45,550	163,299,365.50	254,901,017.10	6,819,926,007.10
2013	38,573.60	44,260	147,659,778.56	234,884,628.92	6,117,769,193.74
2014	43,354.40	42,100	188,101,262.01	314,489,903.88	7,490,632,355.15
2015	40,540.95	87,630	257,029,627.50	542,790,808.64	12,856,248,428.15
2016	39,691.5	45,070	257,193,415.74	526,848,097.38	14,284,506,237.24
2017	36,063.23	101,110	182,734,747.69	407,205,069.99	10,528,307,563.00

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 20

Mwenendo wa Uingizaji wa Samaki nchini kuanzia Mwaka 2012 hadi 2017

Mwaka	Uzito (Tani)	Thamani (USD)	Thamani (Tshs '000)
2012	4,885.69	3,512,976.00	5,507,054.27
2013	6,642.40	5,718,245.60	9,027,183.85
2014	6,792.26	6,009,654.90	9,889,823.44
2015	6,743.96	15,338,684.90	32,211,238.34
2016	13,917.66	12,749,582.82	26,774,123.92
2017	22,961.67	25,065,355.98	56,121,332.05

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2017

Kiambatisho Na. 21

Orodha ya Meli zilizokaguliwa na Kushusha Samaki Wasiolengwa Wakati wa Operesheni Jodari Mwaka 2017/2018

Jina la Chombo	**Samaki waliouzwa (Tani)**	**Kampuni iliyonunua Samaki**	**Bei (/Kg)**	**Jumla**
Tai Hong No. 1	7	Amasa Fish Traders	3,500.00	24,500,000
Jin Shen No. 2	1.419	Luckys Shipping Agent & Fisheries Company	3,500.00	4,966,500
Xin Shi Ji No. 85	0.5	Arm General Supplies	3,700.00	1,850,000
Xin Shi Ji No. 37	1.5	AmasaFish Traders	3,800.0	5,700,000
Buah Naga 1	1.9	Dalali Charles Kimeme	2,118.00	4,025,000
Jumla	**12.319**			**41,041,500**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 22

Hali ya Nguvu ya Uvuvi (2017/2018)

Maji	**Idadi**		**Maksio ya Mavuvi na Thamani**	
	Wavuvi	**Vyombo**	**Samaki (tani)**	**Thamani (Tshs '000)**
Ziwa Victoria	109,397	31,773	247,351.40	1,113,081,300.00
Ziwa Tanganyika	26,612	11,506	61,825.49	278,214,705.00
Ziwa Nyasa	5,550	2,632	14,217.71	63,979,695.00
Ziwa Rukwa	3,428	1,786	3,925.63	17,665,335.00
Bwawa la Mtera	2,369	1,238	3,423.30	15,404,850.00
Bwawa la Nyumba ya Mungu	783	432	1017.41	4,578,345.00
Maji madogo (maziwa madogo, mito, maeneo oevu)	879	321	612.1	2,754,450.00
Maji ya Kitaifa, Bahari ya Hindi	54,511	9,650	55,169.52	248,262,840.00
JUMLA	**203,529**	**59,338**	**387,542.56**	**1,743,941,520.00**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 23

Mwenendo wa Uzalishaji wa Sangara Ziwa Victoria (2010 – 2017)

Mwaka	Uvunaji wa Sangara	Thamani (Tshs '000)
2010	97,177.65	242,944,125.0
2011	95,779.13	347,954,210.1
2012	95,025.70	349,562,426
2013	47,141.00	676,565,108.1
2014	81,285.00	121,288,356.0
2015	73,051.53	303,163,848.4
2016	68,403.60	282,970,791.5
2017	70,625.57	317,815,065.0

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 24

Ukubwa wa Sangara katika Ziwa Victoria kulingana na Utafiti wa mwaka 2017

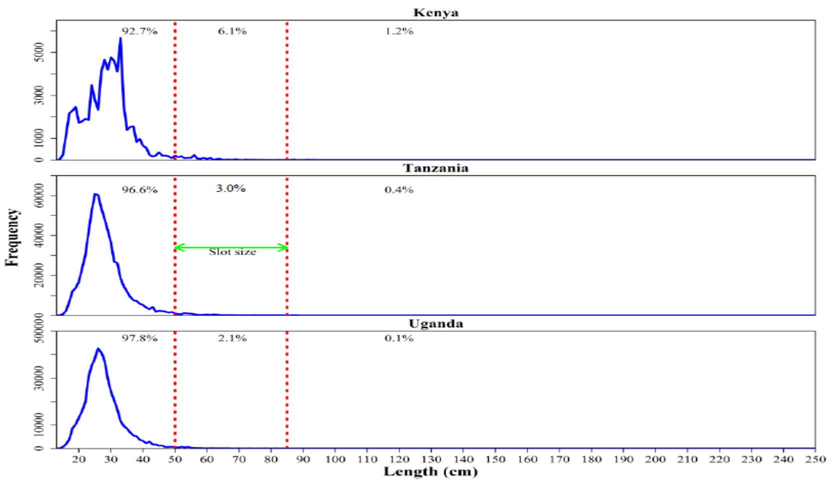

Kiambatisho Na. 25 (a)

Hali Halisi ya Biashara ya Mazao ya Sangara Nje ya Nchi kwa mwaka 2017/2018

Zao	Uzito (Tans)	Thamani (USD)	Thamani (Tshs)	Ushuru (Tshs)
Belly Flaps	17.00	2,839.00	6,360,211.70	2,856,450.00
Dried Fish Maws	403.73	27,274,132.52	61,076,392,130.70	423,717,612.67
Fish Chips	8.00	800.00	1,797,324.00	897,000.00
Fish Frames	2,007.00	345,473.53	775,850,418.40	42,507,930.00
Fish Meal	414.00	16,960.34	37,926,741.84	11,135,800.00
NP Fish skin	10.01	2,154.20	4,828,921.97	560,800.00
Fresh Fish Fillets	6,628.74	43,436,625.59	97,363,671,470.25	1,789,851,903.09
Fresh Fish H&G	1,241.55	5,679,042.15	12,733,520,944.64	354,360,070.47
Fresh Fish Maws	0.13	2,850.00	6,391,546.00	263,000.00
Frozen Fish Chest	329.35	430,602.60	963,915,783.81	56,552,058.31
Frozen Fish Fillets	11,048.76	68,070,169.05	151,719,854,739.88	3,107,100,630.19
Frozen Fish Head	1,806.94	977,249.11	2,191,994,632.70	111,412,494.51
Frozen Fish Maws	339.72	15,131,315.00	33,914,000,063.98	629,985,078.15
Frozen H & G	1,368.62	6,657,471.92	14,598,979,319.30	401,941,860.60
Frozen Off Cuts	1,056.39	526,333.85	1,177,017,175.93	124,264,432.53
Jumla	**26,679.95**	**168,554,018.86**	**376,572,501,425.10**	**7,057,407,120.52**

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 25 (b)

Mwenendo wa Mauzo ya Mazao yatokanayo na Sangara Nje ya Nchi 2010 - 2017

Mwaka	samaki (Tani	Thamani (USD)	Thamani (TShs)	Ushuru (TShs)
2010	27,229.47	139,666,995.10	194,012,069,313.90	4,509,670,993.80
2011	25,426.16	127,601,694.31	197,899,741,508.31	4,299,987,312.20
2012	28,951.09	141,189,161.64	220,149,518,645.58	4,967,311,025.08
2013	33,732.84	124,551,584.52	197,578,220,798.56	5,085,642,905.53
2014	24,473.49	665,856,773.02	1,131,575,531,076.13	4,569,314,169.58
2015	23,000.58	250,279,107.21	528,534,413,018.87	11,251,591,352.11
2016	26,044.66	177,338,054.38	345,417,803,264.2	6,964,514,349.11
2017	26,679.95	168,554,018.86	376,572,501,425.10	7,057,407,120.52

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018

Kiambatisho Na. 26

Viwanda vya Kuchakata Mazao ya Uvuvi mwaka 2017/2018

Na.	Mkoa	Jina la Kiwanda	Uwezo wa Kiwanda (Tani kwa siku)	Hali ilivyo sasa	Uzalishaji kwa sasa (Tani kwa siku)	% ya matumizi ya uwezo wa kiwanda	Aina ya Zao
1.	Mwanza	Nile Perch Fisheries Ltd	100	Kinafanya kazi	70	70	Nile Perch
2.	Mwanza	Tanzania Fish Processors Ltd	120	Kinafanya kazi	80	67	
3.	Mwanza	Victoria Perch Ltd	120	Kinafanya kazi	50	42	
4.	Mwanza	Omega Fish	70	Kinafanya	10	14	

		Ltd		kazi			
5.	Mwanza	Natures Fish Ltd		Kinafanya kazi	50		
6.	Mara	Musoma Fish Processors Ltd	60	Kinafanya kazi	35	58	
7.	Kagera	Kagera Fish Company Ltd	20	Kinafanya kazi	10	50	
8.	Kagera	Supreme Perch Ltd	60	Kinafanya kazi	30	50	
9.	Rukwa	Mikebuka Fisheries Ltd	2	Kinafanya kazi	1.3	65	Migebuka
10.	Tanga	Tanpesca Tanga	6	Kinafanya kazi	1	17	Cephalopods & Crusteceans
11.	Dar es Salaam	Alphakrust Ltd	10	Kinafanya kazi	1	10	
12.	Dar es Salaam	Bahari Foods Ltd	5	Kinafanya kazi	1	25	
13.	Dar es Salaam	Kawther Sea Foods Ltd	2	Kinafanya kazi	1	50	
14.	Pwani-Mafia	Tanpesca Mafia Plant Ltd	20	Kinafanya kazi	10	50	

Chanzo: Wizara ya Mifugo na Uvuvi, 2018